

F. SCOTT FITZGERALD

VELIKI GATSBY

F. SCOTT FITZGERALD
VELIKI GATSBY

F. Scott Fitzgerald

VELIKI GATSBY

Naslov izvornika F. Scott Fitzgerald THE GREAT GATSBY

Preveo s engleskoga ŠIME BALEN

*Još jednom
Zeldi*

*Nosi zlatni šešir, ako joj to godi,
Znaš li se pohvalit', pohvali se njoj,
Dok ne vikne: »Dragi, hvalisavko dragi, u zlatnom šeširu,
Moraš biti moj!«¹*

THOMAS PARKE D'INVILLIERS

PRVO POGLAVLJE

U mojim mlađim i tankočutnijim godinama otac mi je dao savjet na koji se u mislima često vraćam.

- Kad god osjetiš želju da nekoga osудиš - kazao mi je - sjeti se samo toga da nisu svi ljudi na svijetu imali onih prednosti koje si ti imao.

Ništa više nije rekao, no kako smo se mi uvijek neobično dobro sporazumijevali na takav suzdržljiv način, shvatio sam da je pod tim mislio kudikamo više od toga. Otuda kod mene sklonost da odgađam svoje sudove - navika koja mi je otvorila mnoge neobične naravi, ali me i učinila žrtvom nemalog broja okorjelih gnjavatora. Kad se takvo svojstvo pojavi kod normalnoga čovjeka, nastran ga duh brzo otkriva i prikrpi se za nj, pa se tako dogodilo da su me na fakultetu, samo zato što su mi razni razbarušeni neznanci povjerali svoje tajne nevolje - nepravedno optuživali kao spletkara. Većinu tih priznanja nisam želio ni čuti - često sam se, čim bih po kakvim nedvojbenim znacima naslutio da na obzoru treperi takvo povjerljivo otkriće, pretvarao da spavam, da sam prezaposlen, ili bih odglumio upravo dušmansku neozbiljnost; jer intimna povjeravanja mladih ljudi, ili barem način na koji ih izražavaju, obično su plagijatorska i unakažena očitim prikrivanjima. Odgađati svoj sud znači beskrajno se nadati. Ipak se pomalo bojim da ne propustim nešto ako ne dodam da je - kao što je moj otac snobovski navodio, a ja snobovski ponavljam - osjećaj za osnovnu pristojnost nejednako raspodijeljen još od rođenja.

No, pohvalivši ovako svoju širokogrudnost, moram priznati da i ona ima svoju granicu. Temelji ljudskih postupaka mogu počivati na čvrstoj hridi ili na močvarnom tlu, ali nakon određene granice postaje mi svejedno gdje počivaju. Kad sam se jesenas vratio s Istoka,²

osjećao sam da bih bio najvolio da sav svijet navuče uniformu i zauvijek ostane u neke vrste moralnog stava »mirno«; bilo mi je dosta neobuzdanih izleta s povlaštenim uvidima u ljudsko srce. Jedini izuzetak u ovome mom preokretu bio je Gatsby, čovjek čije ime nosi ova knjiga - Gatsby, koji je predstavljao sve ono što prezirem iz dna duše. Ako ličnost obilježava neprekidan niz uspješnih poteza, onda je iz njegove zračilo nešto blistavo, neka istančana sposobnost osjećanja životnih obećanja, kao da je bio u srodstvu s kojim od onih zamršenih aparata što bilježe potrebe na deset tisuća milja daljine. To svojstvo nije imalo ničega zajedničkog s onom bezbojnom sposobnošću za primanje dojmova koju slave pod imenom »stvaralačkog temperamenta« - bila je to izvanredna darovitost za gajenje nade, neka romantična spremnost na sve, kakve nikada nisam vidio ni kod jednog drugoga čovjeka, i kakve vjerojatno više nikada neću ni vidjeti. Ne - Gatsby je na kraju konca ispao kako treba; samo ono što se bilo nakupilo oko Gatsbya, ono gnusno smeće što je plutalo na tragu njegovih snova, ono je bilo privremeno osujetilo moje zanimanje za jalove tuge i sipljive zanose ljudi.

Već tri naraštaja moje obitelji žive u ovom gradu Srednjega zapada, ubrajajući se među ugledne, imućne ljude. Mi Carrawayevi nalik smo pomalo na kakvo pleme, a i prema našoj predaji potječemo od vojvoda od Buccleucha, ali stvarni osnivač moje loze bio je brat moga djeda, koji se doselio ovamo osamsto pedeset prve, i, poslavši nekog drugog da umjesto njega ide u Građanski rat, otvorio veletrgovinu željezne robe, koju moj otac i dan-danas vodi.

Nikada nisam vidio toga svog prastrica, ali se misli da sam mu vrlo sličan - naročito s obzirom na njegov prilično grub portret što visi u očevu uredu. Diplomirao sam u New Havenu 1915. godine, točno četvrt stoljeća nakon svoga oca, a nešto kasnije sudjelovao sam u onom osujećenom teutonskom pohodu, poznatom pod imenom Prvi svjetski rat. U našem sam se protunapadu tako temeljito proveo da sam se vratio kući nespokojan. Srednji mi se zapad više nije činio toplim središtem svijeta, nego otrcanim okrajkom svemira - pa sam odlučio da odem na Istok i uputim se u posao s obveznicama. Svatko koga god sam poznavao bavio se tim poslom, pa sam

pretpostavljao da će moći podnijeti još jednoga samca. Sve moje tetke i ujaci raspravljali su o tome kao da izabiru privatnu školu za me, dok, napokon, vrlo ozbiljnih, uzdržanih lica ne rekoše: »Da... dobro.« Otac je pristao da me godinu dana financira, pa sam, nakon raznih odgađanja, u proljeće dvadeset druge stigao na Istok, kako sam mislio, zauvijek.

Praktičnije bi bilo da sam našao stan u gradu, ali vrijeme bijaše toplo, a ja tek došao iz postojbine širokih travnjaka i ugodnog drveća, pa mi se prijedlog jednoga mladog kolege iz ureda da zajedno unajmimo kuću izvan grada učinio upravo sjajnim. On je pronašao kuću, neki trošni bungalov od ljepenke, za osamdeset dolara mjesečno, ali njega tvrtka u posljednji čas premjesti u Washington, pa sam se tako ondje sam nastanio. Imao sam i psa - to jest imao sam ga nekoliko dana, dok mi nije pobjegao - i stari Dodge i neku Finkinju, koja mi je spremala krevet i kuhala doručak i nad električnim štednjakom mrmljala sama sa sobom finske mudrolije.

Dan-dva osjećao sam se osamljen, dok me jednoga jutra ne zaustavi na cesti neki čovjek koji je nakon mene stigao onamo.

- Kuda se ide u naselje West Egg? - upitao me je bespomoćno.

Objasnio sam mu. I, nastavivši svoj put, više se nisam osjećao osamljen. Bio sam vodič, izvidnik, starosjedilac. On mi je nehotice podijelio pravo građanstva u ovom kraju.

I tako sam sa sunčanim sjajem i snažnim bujanjem lišća na drveću, koje se razvilo upravo filmskom brzinom, doživio onaj poznati osjećaj da s nastupom ljeta počinje novi život.

Tu sam, u prvom redu, imao toliko toga za pročitati, a iz mlađahnoga, svježeg zraka crpsti toliko slasnoga zdravlja. Kupio sam tucet knjiga o bankarstvu, kreditu i investicijskim vrijednosnim papirima, koje su u crvenim i zlatnim uvezima stajale poredane na mojoj polici, kao novac tek izišao iz kovnice, obećavajući mi otkrivanje blistavih tajni što su ih samo Mida, Morgan i Mecenat poznavali. Ali sam, pored toga, bio čvrsto odlučio da pročitam i mnoge druge knjige. Još sam na fakultetu pomalo naginjao književnosti - jedne sam godine napisao za *Yale News* niz vrlo ozbiljnih i zapaženih uvodnika - pa sam sada kanio sve to ponovo uvesti u svoj život i ponovo postati najograničeniji od svih specijalista - »univerzalno obrazovan čovjek«. Uostalom, nije to tek epigram kad

se kaže da se na život mnogo uspješnije gleda s jednoga jedinog prozora.

Ispalo je sasvim slučajno da sam unajmio kuću u jednom od najneobičnijih naselja Sjeverne Amerike. Ono leži na uskom, bučnom otoku što se pruža točno na istok od New Yorka - i na kojem se, među ostalim prirodnim zanimljivostima, nalaze i dvije neobične formacije tla. Dvadeset milja od grada dva su se golema jajeta, jednaka oblika i odvojena međusobno samo malim zaljevom, izbočila u najpitomiji dio slane vode na zapadnoj hemisferi, u veliko vodeno dvorište tjesnaca Long Island. Nisu savršeno obla - oba su, poput jajeta u Kolumbovoj priči, spljoštena na onom dijelu gdje se spajaju s kopnom - ali njihova fizička sličnost mora da neprestano izaziva čuđenje galebova koji ih prelijeću. Za beskrišaše mnogo zanimljiviju pojavu predstavlja njihova potpuna različitost u svemu, osim u obliku i veličini.

Ja sam stanovao u West Eggu - dakle, u manje otmjenom od ta dva jajeta, premda je to najpovršnija oznaka da se izrazi čudna i gotovo zlokobna suprotnost među njima. Moja se kuća nalazila na samom vršku jajeta, udaljena svega pedesetak metara od tjesnaca i stisnuta između dva golema posjeda, koja su se iznajmljivala za dvanaest do petnaest tisuća dolara po sezoni. S moje desne strane nalazila se u svakom pogledu veličanstvena građevina - bila je to vjerna imitacija nekog normandijskog *hôtel de villea*, s tornjem na jednoj strani, što se mladenački bjelasao ispod rijetke brade divljega bršljana, s mramornim bazenom i s više od četrdeset jutara livade i vrta. Bio je to Gatsbyev dvorac. Ili, zapravo, kako ja nisam poznavao gospodina Gatsbya, bio je to dvorac u kojem je stanovao neki gospodin s tim imenom. Moja je kuća bila pravo ruglo, ali maleno ruglo, tako da je nisu ni primjećivali, pa sam iz nje imao pogled na more i djelomično na tratinu moga susjeda, a za utjehu i blizinu milijunaša - sve to za osamdeset dolara mjesečno.

S druge strane pitomoga zaljeva blistale su duž mora bijele palače otmjenoga East Egga, a pripovijest ovoga ljeta zapravo počinje one večeri kad sam se odvezao prijeko da večeram kod obitelji Toma Buchanana. Daisy je bila moja sestrična u drugom koljenu, dok sam Toma poznavao iz koledža. A odmah poslije rata, proveo sam dva dana kod njih u Chicagu.

Njezin je muž, u nizu raznih sportskih dostignuća, bio jedno od najboljih krila što je ikada igralo nogomet u New Havenu - u neku ruku nacionalna figura, jedan od onih ljudi koji u dvadeset i prvoj godini postižu takav izvanredan uspjeh na jednom uskom području da sve ono što zatim slijedi podsjeća na opadanje. Porodica mu je bila strahovito bogata - još su mu u koledžu prigovarali zbog rasipništva - ali sada je ostavio Chicago i doselio se na Istok u takvom stilu koji čovjeka ostavlja bez daha; na primjer: doveo je sa sobom iz Lake Foresta čitavu ergelu ponija za polo. Teško je i pomisliti da čovjek mojih godina može biti toliko bogat da tako što učini.

Ne znam zbog čega su došli na Istok. U Francuskoj su, bez ikakva naročitog razloga, proveli godinu dana, a zatim su nemirno tumarali ovamo-onamo, gdje god se igrao polo i okupljao bogati svijet. Daisy mi je rekla preko telefona da su se ovamo zauvijek preselili, ali joj nisam vjerovao - nisam, doduše, pobliže poznavao Daisynu narav, ali sam osjećao da će Toma uvijek nešto tjerati da, pomalo čeznutljivo, traži dramatična uzbuđenja kakve nogometne utakmice koju je nemoguće dobiti.

I tako se dogodilo da sam se jedne tople, vjetrovite večeri odvezao prijeko u East Egg da posjetim dvoje starih prijatelja koje sam zapravo jedva poznavao. Njihova je kuća bila raskošnija nego što sam očekivao - vedra crvenobijela palača u džordžijanskom kolonijalnom stilu, s pogledom na zaljev. Travnjak joj je počinjao na samome žalu, odakle se, preskačući preko sunčanih ura, ciglenih staza i plamtećih cvjetnjaka, protezao četiristo metara, sve do glavnoga ulaza, da se, stigavši napokon do kuće, kao ponesen snagom svoje trke, popne uz njene zidove u vidu blistave vinove loze. Pročelje je bilo ispresijecano nizom visokih prozora, koji su sada, otvoreni širom u toplu, vjetrovitu večer, odsijevali zlatnim blijeskom, a na verandi je u jahaćem odijelu, raskrečenih nogu, stajao Tom Buchanan.

Izmijenio se od onih godina u New Havenu. Sada je bio krupan tridesetogodišnjak s kosom boje slame, ponešto tvrdih usana i naduta držanja. Dva sjajna, drska oka dominirala su njegovim licem i davala mu izgled čovjeka koji uvijek nestrpljivo teži naprijed. Čak ni mekušna elegancija njegova jahaćeg odijela nije mogla sakriti

golemu snagu toga tijela - činilo se kao da je sav ispunio one sjajne čizme, pa vezice na sarama samo što ne popucaju, a kad bi micao ramenima, mogao si vidjeti kako mu se pod tankim kaputom premješta velik snop mišića. Bilo je to tijelo ogromne snage - strašno tijelo.

Njegov izražajni glas, nabusit, promukao tenor, još je više pojačavao dojam osornosti koji je širio oko sebe. U njemu se osjećala nota očinskoga podcjenjivanja, čak i onih ljudi koje je volio - pa je još u New Havenu bilo ljudi koji ga nisu mogli smisliti.

»Pa, sad baš ne treba misliti«, činilo se kao da govori, »da je moje gledanje u toj stvari mjerodavno, samo zato što sam jači i muževniji od vas.« Posljednje godine studija bili smo u istom udruženju, pa iako nikada nismo bili prisni, uvijek sam imao dojam da me priznaje i da onom njemu svojstvenom osornom, izazovnom težnjom priželjkuje moje prijateljstvo.

Nekoliko smo minuta razgovarali na suncem obasjanoj verandi.

- Dokopao sam se zgodnog mjesta - rekao je, sijevajući unaokolo nemirnim očima.

Uhvativši me za mišicu, okrenuo me je i širokim dlanom prešao preko vidika što se pružio pred pročeljem, obuhvativši tim zamahom uleknuti talijanski vrt, pola jutra zagasitih, mirisnih ruža i tubasti motorni čamac što je poigravao na valovima nedaleko od obale.

- Pripadalo je Demaineu, naftašu. - Ponovo me okrenu, pristojno ali naglo.

Prošli smo kroz visoko predvorje i ušli u svijetlu prostoriju ružičaste boje, što se, s visokim prozorima na obje strane, krhko uklapala u kuću. Prozori bijahu poluotvoreni i isticahu se svojom bjelinom naspram svježje trave vani, za koju se činilo da malko urasta u samu kuću. Sobom je strujao povjetarac i nadimao zavjese kao blijede zastave - s jedne strane unutra, a s druge van, povijao ih prema stropu što se bijelio kao svadbeni kolač, da onda zatalasa njima iznad žarkocrvenog saga, prevlačeći preko njega sjenu, kao vjetar preko mora.

Jedini potpuno nepomičan predmet u cijeloj sobi bio je golemi kauč, na kojem su, kao na usidrenom balonu, lebdjele dvije mlade žene. Obje su bile u bjelini, a haljine su im se tako uzlepršale i uskomešale kao da ih je vjetar, nakon kratkoga leta oko kuće, upravo unio natrag

ovamo. Mora da sam bio malko zastao i osluškivao šuštanje uzvitlanih zavjesa i lupkanje neke slike na zidu. Onda se začu tresak, jer je Tom Buchanan zatvarao unutrašnje prozore, pa vjetar zatečen u sobi zamre, a zastori, sagovi i dvije mlade žene polako se spustiše prema podu.

Mlađa od njih dvije bila mi je nepoznata. Ispružila se koliko god je duga na svom dijelu divana, ležeći potpuno nepomično, brade malko uzdignute uvis, kao da na njoj balansira nečim što je vrlo lako moglo pasti. Ako me je i vidjela krajičkom očiju, nije to ničim pokazala - naprotiv, umalo me nije natjerala da joj se ispričam što je uznemirujem svojim dolaskom.

Druga žena, Daisy, pokušala se pridići - malko se nagnula naprijed da me dočeka s dužnim izrazom na licu - onda se nasmija bezrazložnim, ljupkim, sićušnim smijehom, pa sam se i ja nasmijao i pošao naprijed u sobu.

- P-paralizirana sam od sreće.

Ponovo se nasmijala, kao da je rekla nešto naročito duhovito, i zadržavši časak moju ruku u svojoj, pogledala me u lice tako kao da me želi uvjeriti da se nikoga na svijetu nije zaželjela koliko mene. To je bio njoj svojstven način. Šaptom me upozori da se ona djevojka što balansira bradom, zove Baker. (Čuo sam gdje se govori kako Daisy tako šapće samo zato da prisili ljude da se saginju k njoj; sporedna zamjerka koja tomu nije oduzimala nimalo dražesti.) Ipak, usne gospođice Baker zatreperiše, kimnu mi gotovo neprimjetno, i odmah zatim ponovo zabaci glavu - očito se predmet kojim je balansirala bio malko zaljuljao, pa se pobojala da joj ne padne. I opet mi je neka vrst isprike bila na jeziku. Gotovo uvijek me zbunjuje svako iskazivanje potpune samodostatnosti.

Pogledao sam ponovo rođakinju, koja me stala ispitivati svojim tihim, uzbudljivim glasom. Bila je to ona vrst glasa koju uho uporno prati, kao da je svaka izgovorena riječ sastavljena od zvukova koje nikada više neće čuti. Lice joj je bilo sjetno i ljupko, s nečim živahnim na sebi - živahnim očima i živahnim strastvenim usnama, dok je u glasu bilo nečeg nadasve uzbudljivog, nečeg što muškarci kojima se sviđala nisu mogli tako lako zaboraviti: neka raspjevana prinuda, neki šaputavi »Čuj«, neko uvjeravanje da se maloprije bila upustila u

nešto radosno i uzbuđljivo i da se uskoro možete nadati novim radostima i uzbuđenjima.

Pripovijedao sam joj kako sam se, na putu na Istok, zaustavio jedan dan u Chicagu, i kako joj desetak ljudi šalje svoje pozdrave po meni.

- Je li im teško bez mene? - povikala je ushićeno.

- Cijeli je grad utučen. Svim su automobilima zadnji lijevi kotači obojeni crnom bojom, pa izgledaju kao žalobni vijenci, a sjevernom obalom cijele noći odjekuje besprekidan lelek.

- Sjajno! Tom, vratimo se! Već sutra! - Zatim, bez ikakve veze s tim, doda: - Moraš vidjeti djevojčicu.

- Bilo bi mi drago.

- Sad spava. Tri su joj godine. Zar je još nikada nisi vidio?

- Ne, nikada.

- Onda je moraš vidjeti. Ona je...

Tom Buchanan, koji se dotada nemirno vrtio po sobi, stade i položi mi ruku na rame.

- Čime se baviš, Nick?

- Prodajem obveznice.

- Za koga?

Rekao sam mu.

- Nikada nisam čuo za njih - napomenu odrješito.

To me je ozlovoljilo.

- Čut ćeš - odgovorih razdraženo. - Čut ćeš ako ostaneš na Istoku.

- O, ostat ću ja na Istoku, ne boj se - rekao je pogledavši letimice Daisy, a zatim ponovo mene, kao da još nešto očekuje. - Bio bih lud kad bih igdje drugdje živio.

U tom času gospođica Baker reče: - Svakako - i to tako neočekivano da sam se trgnuo - to je bila prva riječ koju je izustila otkako sam ušao u sobu. To je očito i nju samu iznenadilo koliko i mene, jer je zijevnula i digla se uz niz brzih, vještih pokreta.

- Ukočila sam se - potuži se - ležim na toj sofi već cijelu vječnost.

- Ne gledaj me! - uzvрати joj Daisy. - Ja se cijelo popodne trudim da te pridobijem za New York.

- Ne, hvala - reče gospođica Baker prema koktelima, koje upravo unesoše iz spremnice u sobu. - Potpuno sam se posvetila treningu.

Domaćin je skeptično pogleda:

- Zbilja! - Strusi koktel kao da se na dnu čaše nalazila samo jedna kap. - Ne mogu nikako shvatiti kako si ikada išta mogla postići.

Pogledao sam gospođicu Baker pitajući se što je to ona »postigla«. Uživao sam promatrajući je. Bila je to vitka djevojka, sitnih grudi, uspravna držanja, koje je još više isticala time što je poput kakva mladog vojnog pitomca zabacivala ramena unazad. Sive, od sunca žmirkave oči uzvraćale su mi s njezina umornog, ljupkog i nezadovoljnog lica pogled pun odmjerene radoznalosti. Tada sam se sjetio da sam je već jednom negdje vidio, nju ili njezinu sliku.

- Vi živite u West Egg? - rekla je svisoka. - Poznajem ondje jednog čovjeka.

- Ja ne poznajem ni žive...

- Mora da poznajete Gatsbya.

- Gatsbya? - upita Daisy. - Kojega Gatsbya?

Prije nego što sam joj stigao odgovoriti da je to moj susjed, najavljena je večera. Tom Buchanan utisnu zapovjednički svoju čvrstu ruku pod moju i izvuče me iz sobe kao da premješta figuru na ploči za igru »dame«.

Izvijajući se bezvoljno, s rukama na bokovima, obje mlade žene iziđoše pred nama na ružičastu verandu što se otvorila prema sunčevu zalasku; na stolu su, na oslabljenom vjetru, treperile četiri svijeće.

- Zašto *svijeće*? - prigovori namršteno Daisy i ugasi ih prstima. - Za dva tjedna bit će najduži dan u godini. - Sve nas ozareno pogleda. - Da li i vi uvijek iščekujete najduži dan u godini, pa ga onda propustite? Ja uvijek iščekujem najduži dan u godini, pa ga onda propustim.

- Trebali bismo nešto isplanirati - zijevnu gospođica Baker, sjedajući za stol kao da liježe u krevet.

- U redu - reče Daisy. - Što da isplaniramo? - Onda se bespomoćno okrenu meni: - Što ljudi uopće planiraju?

Prije negoli sam joj stigao odgovoriti, ona upre prestrašen pogled u svoj mali prst.

- Pogledajte - potuži se - ozlijedila sam ga.

Svi pogledasmo - zglob prsta joj je bio crn i modar.

- To si ti, Tom, skrivio - reče ona optužujući. - Znam da nisi htio, ali si *ipak* ti to skrivio. To mi je zato što sam se udala za prostačinu, za

veliki, glomazni, nezgrapni fizički primjerak...

- Ne volim tu riječ nezgrapan - prekide je zlovoljno Tom - ni u šali.
- Nezgrapan, da - ustrajala je Daisy.

Povremeno su ona i gospođica Baker govorile u isti mah, nenametljivo, ali s nekom bockavom nesuvislošću koja nije dopuštala da se razvije pravo čavrljanje, pa je sve ostalo hladno kao njihove bijele haljine i bezizražajno kao njihove oči u kojima nije bilo nikakvih želja. Bile su naprosto tu, pa su tako prihvatile i Toma i mene, ulažući jedino otmjeno ljubazan napor da zabavljaju ili da budu zabavljene. Znale su da će večera uskoro proći, a nešto kasnije da će i večer proći i biti zaboravljena. Ovdje je to bilo sasvim drukčije nego na Zapadu, gdje večer u nizu neispunjenih slutnji, ili pak u nervoznoj stravi zbog svoga vlastitog toka, brza iz faze u fazu prema svome kraju.

- Daisy, pokraj tebe se osjećam kao neciviliziran čovjek - priznao sam kod druge čaše prilično jakog crvenog vina koje je imalo okus po plutu. - Zar ne možeš razgovarati o žetvi ili čemu sličnom?

Tom primjedbom nisam mislio ništa naročito, ali ona izazva neočekivanu reakciju.

- Civilizacija se raspada - prasnu oštro Tom. - Ja sam u tom pogledu postao strašan pesimist. Jesi li pročitao *Uspon obojenih naroda* od onoga Goddarda?

- Pa, nisam - odgovorio sam, ponešto iznenađen njegovim tonom.

- Dakle, to ti je odlična knjiga, svatko bi je trebao pročitati. Zastupa misao da će bijela rasa - ne pripazimo li - da će bijela rasa biti potpuno pregažena. To ti je znanstveno dokazana stvar.

- Tom postaje sve dubokoumniji - reče Daisy s izrazom nehotične tuge. - Sve čita neke dubokoumne knjige, pune nekakvih dugačkih riječi. Kakva je ono bila ona riječ koju...

- E, pa to su sve znanstvene knjige - uporno će Tom, pogledavši je nestrpljivo. - Taj je čovjek sve to razradio. A na nama je, vladajućoj rasi, da dobro pripazimo, ili će one druge rase preuzeti sve u svoje ruke.

- Trebamo ih zgaziti! - prošapta Daisy namignuvši oštro na zažarenom suncu.

- Trebali biste živjeti u Kaliforniji... - započe gospođica Baker, ali je Tom prekide premjestivši se svom težinom na svome stolcu.

- Osnovna joj je misao da smo mi Nordijci. Ja, i ti, i ti, i... - Nakon nezatnog oklijevanja uključio je ovamo laganim kimanjem glave i Daisy, a ona mi ponovo namignu. - I mi smo proizveli sve ono što tvori civilizaciju... i znanost, i umjetnost, i sve to. Shvaćate li?

Bilo je nešto patetično u toj njegovoj upornosti, kao da mu vlastito samozadovoljstvo, koje je sada bilo još izražajnije nego prije, više nije dovoljno. Kada je gotovo u isti čas u kući zazvonio telefon i sluga otišao s verande, Daisy iskoristi trenutnu priliku i nagnu se k meni: - Odat ću ti jednu obiteljsku tajnu - prošapta ushićeno. - Radi se o sluginu nosu. Želiš li čuti nešto o sluginu nosu?

- Pa zato sam večeras i došao ovamo.

- Znaš, on nije uvijek bio sluga; prije je bio laštilac srebra kod nekih ljudi u New Yorku koji su imali srebrnog posuđa za dvjesto osoba. Morao ga je laštiti od jutra do mraka, dok mu konačno nije počelo djelovati na nos...

- Bivalo je sve gore i gore - nadoda gospođica Baker.

- Da. Bivalo je sve gore i gore, dok konačno nije morao napustiti posao.

Posljednji sunčev sjaj načas joj je zaljubljeno pomilovao lice i zažario ga; dok sam ja slušao, njezin me je glas prisilio da joj se, bez daha, primičem sve bliže - onda je žar stao blijedjeti i svaka ju je zraka ostavljala čeznutljivom tugom, kao djeca kada u suton napuštaju omiljenu ulicu.

Sluga se vratio i prošaptao nešto Tomu na uho, našto se on namršti, odgurnu stolac i ode bez riječi u kuću. Kao da je njegova odsutnost potaknula nešto u njoj, Daisy se ponovo nagnu k meni i zapjevuši ozarenim glasom: - Tako mi je drago, Nick, da te vidim za svojim stolom. Podsjećaš me na... kakvu ružu, pravu pravcatu ružu. Zar ne? - okrenula se gospođici Baker očekujući njezinu potvrdu: - Prava pravcata ruža!

To nije bila istina. Ja nisam nimalo nalik na ružu. Ona je to govorila samo tako, ali je neka strasna toplina strujala iz nje, kao da joj se srce, skriveno u tim zadihanim, drhtavim riječima, želi otkriti čovjeku. Onda najednom baci ubrus na stol, ispriča se i ode u kuću.

Gospođica Baker i ja izmijenismo kratak pogled, svjesno lišen ikakva značenja. Upravo sam htio nešto reći kadli se ona naglo uspravi i upozori me: - Pssst! - U sobi do nas čulo se prigušeno

razdraženo mrmljanje, pa se gospođica Baker bez ikakva stida nagnu naprijed ne bi li što čula. Marmor je podrhtavao na rubu jasnoće, čas jenjavao pa se ponovo uzbuđeno dizao, a onda sasvim prestao.

- Onaj gospodin Gatsby o kom ste govorili moj je susjed... - započeo sam.

- Ne govorite. Htjela bih čuti što se događa.

- Zar se nešto događa? - upitao sam nedužno.

- Hoćete li kazati da ne znate? - reče gospođica Baker, iskreno iznenađena. - Mislila sam da to svatko zna.

- Ja ne znam.

- Pa... - reče ona oklijevajući - Tom ima neku žensku u New Yorku.

- Ima neku žensku? - ponovio sam smeteno.

Gospođica Baker potvrdi glavom.

- Mogla je biti toliko pristojna da ga ne naziva za vrijeme večere. Zar ne?

Gotovo prije nego sam shvatio smisao njezinih riječi, začu se šuštanje haljine i škripa kožnatih čizama, a Tom i Daisy bijahu ponovo kod stola.

- Tu, zbilja, nema pomoći! - povikala je Daisy s usiljenom veselošću.

Sjela je, pogledala ispitivački gospođicu Baker pa mene, i nastavila:

- Pogledala sam malo van, vani je vrlo romantično. Na tratini je neka ptica, mislim, mora da je kakav slavuj što je stigao preko mora brodovima *Cunarda* ili *White Star Linea*. I pjeva... - Glas joj je pjevao:

- Romantično, zar ne, Tom?

- Vrlo romantično - odgovori on, a onda se kukavno okrenu meni: - Bude li poslije večere dovoljno svijetlo, odveo bih te dolje do staja.

U sobi ponovo, na opće zaprepaštenje, zazvoni telefon, pa kad Daisy odlučno zavrti glavom prema Tomu, rasplinu se razgovor o staji - zapravo svaki razgovor. Od skrhanih ulomaka posljednjih pet minuta provedenih za stolom sjećam se da je netko ponovo, potpuno besmisleno, zapalio svijeće, i da sam ja svjesno poželio svako od njih pogledati u oči, a da pritom izbjegnem sve poglede. Nisam mogao znati što osjećaju Daisy i Tom, ali sumnjam da je i sama gospođica Baker - koja je, izgleda, usvojila neki drski skepticizam - bila kadra ostati potpuno ravnodušna prema onoj reskoj metalnoj

upornosti petoga gosta. Nekim bi se ljudima možda ova situacija i mogla činiti zanimljivom - ali meni je nagon govorio da bi odmah trebalo pozvati policiju.

Nije potrebno isticati da konje više nismo ni spomenuli. Tom i gospođica Baker, razdvojeni s nekoliko stopa sumraka, otumarali su u biblioteku, kao na bdjenje uz kakvog stvarnog mrtvaca, dok sam ja, nastojeći da izgledam prijazno zainteresiran i pomalo nagluh, pošao za Daisy, nizom međusobno povezanih verandi, do trijema sprijeda. U njegovoj dubokoj tami sjeli smo jedno uz drugo na pletenu klupu.

Daisy je obuhvatila lice rukama, kao da opipava njegov dražesni oblik, a očima postepeno uranjala u baršunasti sumrak. Vidio sam da su njome ovladali uzburkani osjećaji, pa sam je, vjerujući da će je to umiriti, stao ispitivati o djevojčici.

- Nick, mi se baš dobro ni ne poznajemo - reče ona iznenada. - Iako smo rođaci. Nisi došao ni na moje vjenčanje.

- Još se nisam bio vratio iz rata.

- To je istina. - Malko je oklijevala. - Da, Nick, vrlo sam loše prošla i prilično cinički gledam na sve.

Očividno je imala razloga za to. Pričekao sam, ali ona ne reče više ništa, pa sam ja, malo kasnije, prilično neuspjelo navratio razgovor na njenu kćer.

- Sigurno već govori, i... jede, i sve...

- Pa da. - Pogledala me je rastreseno. - Slušaj, Nick, da ti kažem što sam rekla kad se rodila. Želiš li čuti?

- Vrlo rado.

- To će ti objasniti kako je došlo do toga da ovako gledam na stvar. Dakle, mala još nije bila ni jedan sat stara, a Tom je bio bogtepitaj gdje. Ja sam se probudila iz narkoze s osjećajem potpune napuštenosti i odmah upitala bolničarku da li je dječak ili djevojčica. Rekla mi je da je djevojčica, a ja sam okrenula glavu i zaplakala. »U redu«, rekla sam, »drago mi je da je djevojčica. Nadam se samo da će biti glupa... za djevojku je na ovom svijetu najbolje da bude lijepa mala glupača.«

- Znaš, ja mislim da je ionako sve strašno - nastavila je nekako osvjedočeno. - Svi misle tako... pa i najkulturniji ljudi. A ja *znam*. Bila sam posvuda, i vidjela sam svašta, i prošla svašta. - Oči su joj

izazovno sijevale, pomalo nalik na Tomove, a onda se s ustreptalim prezirom nasmija: - Sofisticirana sam... Bože, što sam sofisticirana!

Čim je umukla i njen glas prestao privlačiti moju pozornost i povjerenje, osjetio sam duboku neiskrenost u svemu onome što je govorila. To me uznemirilo, kao da je cijela ta večer smicalica svoje vrste kojom se od mene želi iznuditi osjećaj nekog suučesništva. Pričekao sam malo i, zaista, idućeg me je časa pogledala s krajnje neprirodnim osmijehom na svom ljupkom licu, kao da potvrđuje svoje članstvo u nekom prilično otmjenom tajnom udruženju kome i ona i Tom pripadaju.

U kući se grimizna soba rascvala punim svjetlom. Tom i gospođica Baker sjedahu svako na svom kraju dugačkoga kauča, i ona mu je čitala naglas nešto iz *Saturday Evening Posta* - a jednoliki joj se žubor riječi slijevao u smirujuću melodiju. Svjetlo lampe, koje se blistavo odbijalo s njegovih čizama, a mutno s njezine kose, žute poput jesenskog lišća, odsijevnulo je i s novina, kad je, uz poigravanje vitkih mišića svojih ruku, okrenula stranicu.

Kad smo mi ušli u sobu, dala nam je podignutom rukom znak da ostanemo načas tiho.

- Nastavit će se - rekla je bacivši časopis na stol - u idućem broju našega lista.

Nervoznim pokretom koljena istaknula je svoje tijelo, i ustala.

- Deset sati - reče, kao da je na stropu pročitala vrijeme. - Doba da dobra djevojka ode spavati.

- Jordan nastupa na sutrašnjem natjecanju - objasni mi Daisy - prijeko, u Westchesteru.

- O... vi ste *Jordan Baker*.

Sad mi je bilo jasno zašto mi je njezino lice izgledalo poznato - njegov ljupki, oholi izraz gledao sam na mnogim novinskim slikama iz sportskog života u Ashvilleu, Hot Springsu i Palm Beachu. A čuo sam o njoj i neku priču, neku nepovoljnu, neugodnu priču, ali sam odavno zaboravio o čemu se radilo.

- Laku noć - rekla je tiho. - Probudite me u osam sati. Hoćete li?

- Samo ako budeš ustala.

- Hoću. Laku noć, gospodine Carraway. Još ćemo se vidjeti.

- Naravno da hoćete - potvrdi Daisy. - Ja se, zapravo, nadam da ću udesiti i ženidbu. Samo ti, Nick, dolazi češće ovamo pa ću vas ja... eh... već nekako spetljati. Znaš... zaključati vas, kao slučajno, u ormar i otisnuti vas u kakvom čamcu na more, ili već tako nešto...

- Laku noć - povika gospođica Baker sa stepenica. -Nisam ni riječi čula.

- Zgodna djevojka - reče malo zatim Tom. - Ne bi je smjeli puštati da se ovako skita zemljom.

- Tko to ne bi smio? - upita Daisy hladno.

- Njezina obitelj.

- Njezinu obitelj sačinjava jedna tetka, stara kao Metuzalem. Osim toga, Nick će malo pripaziti na nju, je li, Nick? Ona će ovoga ljeta provesti mnoge vikende tu kod nas. Vjerujem da će naš obiteljski život vrlo dobro djelovati na nju.

Daisy i Tom pogledaše jedno drugo bez riječi.

- Je li ona iz New Yorka? - upitao sam brzo.

- Iz Louisvillea. Ondje smo zajedno provele naše nevino djevojaštvo. Naše divno, nevino...

- Jesi li se ono malko ispovjedila Nicku na verandi? - upita je iznenada Tom.

- Jesam li? - Pogledala je u me. - Baš se ne sjećam, ali mi se čini da smo razgovarali o nordijskoj rasi. Da, sigurna sam, jesmo. To nam se nekako nametnulo, a prva, znaš...

- Ne vjeruj sve što čuješ, Nick - savjetova mi Tom.

Odgovorio sam mu olako da nisam uopće ništa čuo, a nekoliko minuta kasnije digoh se da pođem kući. Oni me ispratiše do vrata i stadoše ondje, jedno uz drugo, u vedrom četverokutu svjetla. Kad sam već bio upalio motor, Daisy mi oštro doviknu: - Čekaj!

- Zaboravila sam te nešto upitati, i to nešto važno. Čuli smo da si se zaručio s nekom djevojkom sa Zapada.

- Tako je - potvrdi Tom ljubazno. - Čuli smo da si zaručen.

- To je obično podmetanje. Presiromašan sam za to.

- Ali mi smo tako čuli - ustrajala je Daisy, iznenadivši me kako se ponovno počela rascvjetavati. - Čuli smo to od troje ljudi, pa onda mora da je istina.

Naravno da sam znao na što su se pozivali, ali ja uopće nisam bio zaručen. Činjenica da se već govorkalo o ozivu mojih zaruka u crkvi,

bila je jedan od razloga mog dolaska na Istok. Čovjek se zbog glasine može prestati družiti sa starom prijateljicom, ali, s druge strane, nisam želio da me one natjeraju u brak.

Njihov me interes za mene gotovo dirnuo i približio mi te udaljene bogatune - no uza sve to, osjećao sam se, dok sam se vozio kući, zbunjeno i pomalo zgađeno. Činilo mi se da je Daisy trebala zgrabiti dijete i pobjeći iz te kuće - ali ona očividno nije ni pomišljala na to. Što se tiče Toma - manje me je iznenadila činjenica da »ima u New Yorku neku žensku« nego da ga je jedna knjiga onako uznemirila. Nešto ga je tjeralo da gricka po rubovima otrcanih ideja, kao da snažno tjelesno samoljublje više nije moglo zasititi njegovu nepopustljivu ćud.

Već je žarko ljeto bilo pleglo po krovovima restorana i pročeljima automehaničarskih radionica uz cestu, pred kojima se, u obilju svjetla, isticahu nove crvene benzinske pumpe, pa sam, stigavši kući u West Egg, utjerao kola pod nadstrešnicu i sjeo časak u dvorištu na neki napušteni valjak za travu. Vjetar se bio ispuhao, ostavivši za sobom šumnu, jasnu noć s lepršanjem u drveću i ustrajnim orguljanjem žaba, kao da im je sama zemlja punim plućima udahнула životnu snagu. Drhtavi obris neke mačke kretao se mjesečinom, i ja, okrenuvši za njom glavu, primijetih da nisam sam - petnaestak metara od mene izronila je iz sjene susjedova dvorca nekakva prilika koja se, stojeći s rukama u džepovima, zagledala u srebrni pelud zvijezda. Neka ležernost u njegovim kretnjama i sigurnost s kojom je stajao na tratini govore su mi da je to glavom gospodin Gatsby, koji je izišao da utvrdi svoj dio našega lokalnog neba.

Odlučio sam da mu se obratim. Gospođica Baker ga je spomenula za večerom i to mi je moglo poslužiti kao uvod za upoznavanje. No, nisam mu se obratio, jer mi iznenada dade na znanje da je zadovoljan što je sam - ispružio je, na neki osobit način, ruke prema tamnoj vodi, i ja bih se, ma koliko bio daleko od njega, mogao zakleti da je drhtao. Nehotice sam pogledao prema moru - ali nisam mogao razabrati ništa, osim jednog jedinog zelenog svjetla, sićušnog i vrlo dalekog, koje je moglo označavati kraj kakvoga doka. Kad sam se još jednom okrenuo Gatsbyu, više ga nije bilo, i ponovo ostadoh sam u nemirnoj tami.

DRUGO POGLAVLJE

Otprilike na pola puta između West Egga i New Yorka, autocesta se užurbano pridružuje željezničkoj pruzi i četvrt se milje proteže uz nju, da se tako otrgne od zapuštenog predjela toga kraja. To je dolina pepela - fantastična farma, na kojoj pepeo raste poput pšenice, tvoreći grebenje, brežuljke i neobične vrtove, gdje pepeo poprima oblike kuća i dimnjaka i dima i, konačno, nekim uzvišenim naporom, i oblike pepelnosivih ljudi, što se, nejasni, jedva pokrenu i već raspadaju kroz prašnjavi zrak. Od vremena do vremena nevidljivom trakom dopuže kolona sivih automobila, sablasno zaškripi i stane, a odmah zatim nagnu pepeljastosivi ljudi s teškim lopatama i uskovitlaju neprobojni oblak, koji pred ljudskim okom zastre njihovu nejasnu rabotu.

Ali, iznad ovoga sivog predjela i kovitlaca sumorne prašine što beskonačno struji nad njim, čovjek uskoro razabire oči doktora T.J. Eckleburga. Oči doktora T. J. Eckleburga plave su i ogromne - njihova je mrežnica gotovo metar visoka. One ne gledaju ni s kakva lica, nego iz golemih žutih naočala nataknutih na nepostojeći nos. Očito ih je onamo postavio kakav domišljati okulist, da poveća broj svojih mušterija u Queensu, ali je onda sam utonuo u vječnu tamu ili se nekamo odselio i zaboravio ih. No njegove oči, izbljedjele malko od bezbrojnih i bezbojnih dana na suncu i kiši, zamišljeno blude nad ovim dostojanstvenim smetlištem.

Dolina pepela je s jedne strane omeđena prijavom rječicom, pa kad se pomični most na njoj podigne da propusti teglenice, imaju putnici iz zaustavljenih vlakova prilike da i po pola sata zure u tu turobnu sliku. Tu vlak uvijek stoji bar koju minutu, pa tome imam zahvaliti i svoj prvi susret s ljubavnicom Toma Buchanana.

Gdje god su ga poznavali, svagdje su uporno isticali činjenicu da ima ljubavnicu. Zamjerali su mu što se s njom pojavljuje u poznatim kavanama, gdje je ostavlja za stolom te tumara okolo i čavrlja s bilo kojim znancem. Iako sam bio radoznao kako izgleda, nisam je želio upoznati - pa ipak sam je upoznao. Jednoga sam se popodneva, skupa s Tomom, vozio vlakom u New York, i kad smo se zaustavili kod gomile pepela, on skoči na noge, uhvati me za lakat i doslovno me izvuče iz vagona.

- Sidimo! - navaljivao je. - Htio bih te upoznati sa svojom curom.

Mislim da je za ručkom dobrano potegao, pa je otuda njegova odlučnost da ga pratim graničila s nasiljem. Bezobrazno je pretpostavljao da nedjeljom popodne nemam pametnijeg posla.

Prešao sam za njim preko niskog obijeljenog željezničkog branika, pa smo se morali stotinjak metara vraćati cestom ispod upornoga pogleda doktora Eckleburga. Jedina zdanja na vidiku predstavljao je mali blok kuća od žute opeke, što se smjestio na samom rubu te pustopoljine i služio joj kao neka vrsta zbijene Glavne ulice, koja nije graničila apsolutno ni s čim. U njemu su se nalazile tri radnje, od kojih se jedna upravo iznajmljivala, druga je bila noćna restauracija kojoj se prilazilo stazom od pepela; treća je bila automehaničarska radionica - *Automehaničar i limar. GEORGE B. WILSON. Kupnja i prodaja automobila* - u koju sam ušao za Tomom.

Unutrašnjost radionice djelovala je bijedno i prazno: jedini automobil koji sam vidio bila je neka stara prašnjava Fordova krtija zgurena u mračnom kutu. Upravo sam bio pomislio kako ova osjen od radionice mora da je obična maska, a da se gore, povrh nje, kriju raskošne, romantične odaje - kadli se na vratima kancelarije pojavi glavom njen vlasnik, brišući ruke komadom krpe. Bio je to plav, mlitav, anemičan, ali ponešto ljepuškast čovjek. Kad nas je ugledao, u njegovim svijetloplavim očima zaigra tračak prigušene nade.

- Zdravo, Wilsons, starino - reče Tom tapšući ga srdačno po plećima. - Kako posao?

- Ne mogu se potužiti - odgovori Wilson neuvjerljivo. - Kad ćete mi prodati ona kola?

- Idućeg tjedna; upravo mi ih moj mehaničar dotjeruje.

- Radi prilično sporo, zar ne?

- Ne, ne radi - reče Tom hladno. - Ali, ako tako mislite, možda će biti bolje da ih na kraju prodam nekom drugom.

- Ne mislim tako - uze se opravdavati Wilson. - Mislio sam samo...

Glas mu se izgubi, a Tom se nestrpljivo ogleda po radionici. Tada začuh korake na stepenicama, a čas zatim neka punašna ženska prilika zastre svjetlo na vratima ureda. Imala je oko trideset i pet godina i bila je pokrupna, ali je i s tim viškom kila djelovala puteno, kako to već neke žene znaju. Njezino lice, što se dizalo iznad šarene haljine od tamnoplavog krepdešina, nije blistalo nikakvom ljepotom, ali je iz nje zračila neka upadljiva životna snaga, kao da joj svi živci u tijelu neprestano tinjaju. Osmjehujući se lagano, prošla je pokraj svoga muža kao pokraj duha i rukovala se s Tomom, gledajući ga ravno u oči. Zatim obliže usne i, ne okrenuvši se, reče mužu tihim, hrapavim glasom: - Daj stolce, zašto ne doneseš da ljudi mogu sjesti?

- O, pa da! - složi se Wilson brzo i ode prema malom uredu, stopivši se odmah s cementnom bojom zidova. Bijela pepeljasta prašina obavila mu je tamno odijelo i blijedu kosu, kao što je obavijala sve u blizini - sve osim njegove žene, koja se sasvim primakla Tomu.

- Htio bih da se nađemo - reče joj Tom napeto. - Hajdemo sljedećim vlakom.

- U redu.

- Pričekat ću te kod kioska na donjem stajalištu.

Kimnula mu je glavom i odmaknula se od njega upravo u času kad je George Wilson, s dva stolca u rukama, izlazio iz svoga ureda.

Pričekali smo je dolje na cesti, gdje nas se nije moglo vidjeti iz radionice. Bilo je to nekoliko dana prije Četvrtog srpnja, pa je neko blijedo, mršavo talijansko dijete slagalo praskalice duž željezničkih tračnica.

- Strašno mjesto, zar ne? - reče Tom, izmijenivši mrk pogled s doktorom ECKLEBURGOM.

- Odvratno.

- Dobro je za nju da malko iziđe odavde.

- Zar joj muž ne brani?

- Wilson? On misli da ide k sestri u New York. Tako je glup da ne zna tko mu glavu nosi.

I tako smo Tom Buchanan, njegova ljubavnica i ja putovali zajedno u New York - zapravo, ne baš posve zajedno, jer je gospođa Wilson diskretno sjela u druga kola. Tom je ipak toliko poštovao osjetljivost onih stanovnika East Egga koji su se mogli nalaziti u vlaku.

Ona se bila presvukla, pa je sada nosila haljinu od smeđeg šarenog muslina, koja joj se tijesno pripila oko poširokih bokova dok joj je Tom u New Yorku pomagao da siđe na peron. Na kiosku je kupila jedan broj *Town Tattlea* i neki filmski časopis, a u kolodvorskom dragstoru kremu za lice i bočicu parfema. Gore na kolniku, koji je odzvanjao svečanom jekom automobilskih truba, propustila je četiri taksija prije nego je odabrala jedan novi, blijedoljubičaste boje, sivo tapeciran, u kojem smo se izvukli iz kolodvorske gužve u blistav sunčani dan. Ali odmah zatim naglo se okrenula od prozora i, nagnuvši se naprijed, zakucala na prednje staklo.

- Htjela bi' uzeti jednoga od onih psića - usrdno je zamolila. - Htjela bi' da uzmemo jednoga za stan. Lijepo je imati psića.

Vratili smo se natraške do sijedoga starca koji je bio upravo smiješno sličan Johnu D. Rockefelleru. U košari što mu je visjela o vratu šćućurilo se desetak štenadi neodređene pasmine.

- Kakve su pasmine? - upitala je znatiželjno gospođa Wilson kad se starac približio prozoru taksija.

- Svi' mogućih pasmina. Kakvu želite, gospođo?

- Htjela bi' kakvog policijskog psa. Ne vjerujem da imate takvoga.

Starac pogleda nesigurno u košaru, gurne unutra ruku i izvuče za vrat jedno štene koje se koprcalo u zraku.

- To nije policijski pas - reče Tom.

- Ne, to nije baš pravi *policijski* pas - priznade starac razočarano. - Bi' će prije kakav terijer. Prešao mu je rukom preko, poput frotirske krpe mekih, leđa. - Pogledajte ovo krzno. Kakvo krzno! To je pseto za koje se ne trebate bojati da će ikada nazepsti.

- Mislim da je dražestan - oduševljeno reče gospođa Wilson. - Koliko stoji?

- Ovaj psić? - Gledao je zadivljeno u nj. - Ovaj bi psić stajao deset dolara.

Terijer - u njemu je bez sumnje bilo nešto terijerske krvi, iako su mu šape bile napadno bijele - prijeđe iz ruke u ruku i smjesti se u krilo gospođe Wilson, koja mu je ushićeno milovala gusto krzno.

- Je li muško ili žensko? - upita ona obzirno.
- To štene? To štene je muško.
- To je kuja - reče Tom odsječno. - Evo ti novac. Hajde pa za to kupi još deset pasa.

Povezli smo se do Pete avenije, koja se toga ljetnog nedjeljnog popodneva činila topla i blaga, gotovo pastoralna. Ne bih se bio iznenadio da sam ugledao veliko stado bijelih ovaca gdje zakreće za kakav ugao.

- Zaustavite - rekao sam. - Ovdje vas moram ostaviti.
- Ne, nemoj - umiješa se brzo Tom. - Myrtle će se uvrijediti ako ne pođeš s nama u stan. Je li, Myrtle?
- Hajte s nama - navaljivala je ona. - Pozvat ću i svoju sestru Catherine. Ljudi od ukusa kažu da je vrlo lijepa.
- Pa, ja bih rado, ali...

Nastavimo put, vrativši se preko Parka prema ulicama West Hundreds. U 158. ulici taksi se zaustavi pred kriškom dugačkog bijelog kolača stambenih zgrada. Zaokruživši po susjedstvu pogledom kraljice na povratku kući, gospođa Wilson pokupi svoje štene i ostalu kupovinu te ponosno uđe u zgradu.

- Pozvat ću i McKeeove da dođu - objavila nam je dok smo se penjali liftom. - I, naravno, moram pozvati i sestru.

Stan je bio na najgornjem katu - mala dnevna soba, mala blagovaonica, mala spavaonica i kupaonica. Dnevna je soba bila sve do vrata pretrpana garniturom presvučenom goblenskom tkaninom, pa ste se po njoj mogli kretati samo tako da se neprestano spotičete o prizore dama što se ljuljaju u versajskim perivojima. Jedina slika u sobi bila je preuveličana fotografija koja je očevitno prikazivala neku kokoš kako sjedi na kamenu mutnih obrisa. Međutim, kad ste je pogledali iz daljine, kokoš se pretvarala u ženski šešir, ispod kojega je lice omašne stare gospođe ozarilo sobu. Nekoliko starih brojeva *Town Tattlea* ležalo je na stolu zajedno s knjigom *Šimun zvan Petar* i hrpica malih tračerskih brodvejskih časopisa. Gospođa Wilson najprije se pozabavila psićem. Poslala je mrzovoljnoga liftboja da donese kutiju slame i mlijeka, čemu je on na svoju ruku dodao kutiju velikih tvrdih psećih keksa, od kojih se jedan cijelo poslijepodne blazirano razmakao u zdjelici mlijeka. U međuvremenu je Tom izvadio bocu viskija iz zaključanog ormara.

Ja sam se opio svega dvaput u životu, a drugi put bilo je toga popodneva; zato mi sve što se tada dogodilo izgleda nejasno i zamagljeno, iako je sve do iza osam sati stan bio pun jasnoga sunca. Sjedeći u Tomovu krilu, gospođa je Wilson pozvala telefonom nekoliko ljudi; onda je nestalo cigareta, pa sam ja otišao po njih u dućan na uglu. Kad sam se vratio, nisam ih više našao, pa sam diskretno sjeo u dnevnu sobu i stao čitati neko poglavlje iz *Šimuna zvanog Petar* - e sad, je li sadržaj bio strašan, ili ga je viski iskrivio, tek, nisam od svega toga ništa razumio.

Čim su se Tom i Myrtle (nakon prve čaše gospođa Wilson i ja stali smo se nazivati krsnim imenima) vratili, počela se i družina pojavljivati na vratima.

Sestra Catherine bila je vitka mondenka od tridesetak godina, guste, zalizane, podrezane crvene kose i mliječno-bijelo napudrana lica. Obrve je bila iščupala i onda ih ponovo nacrtala pod zavodljivijim kutom, ali je težnja prirode za obnovom staroga pravca davala njezinu licu nekakav umrljan izgled. Kad god bi se kamo pomakla, pratilo ju je neprekidno zveckanje nebrojenih keramičkih narukvica koje su joj poigravale na rukama. Ušla je u sobu sa žurbom domaćice i upravo gazdinskim pogledom prešla po pokućstvu, tako da sam pomislio da živi ovdje. Kad sam je to upitao, ona se zahihota, ponovi glasno moje pitanje i reče mi da stanuje s nekom prijateljicom u hotelu.

Gospodin McKee bio je blijed, ženskast čovjek, koji je stanovao kat niže. Bio se tek obrijao, jer mu se na jagodicama još nalazila bijela mrlja sapunice, a svaku osobu u sobi pozdravljao je s najvećim poštovanjem. Rekao mi je da pripada »umjetničkom soju«, a kasnije sam doznao da je fotograf i da je izradio ono nejasno povećanje majke gospođe Wilson što je poput ektoplazme lebdjelo na zidu. Njegova supruga bijaše kreštava, slabašna, zgođušna i grozna. Ponosno mi je kazala kako ju je muž, otkad su u braku, fotografirao sto dvadeset i sedam puta.

Gospođa Wilson se maloprije bila ponovo presvukla, pa je sada imala na sebi otmjenu poslijepodnevenu haljinu od blijedožutog šifona, koja je neprestano šuštalala kako se ona kretala sobom. Haljina je tako djelovala da se i njezina ličnost promijenila. Ona njezina silna vitalnost koja je djelovala onako izvanredno u radionici,

pretvorila se u očiglednu nadutost. Njezin smijeh, njezine kretnje i njezine izjave postajale su iz časa u čas sve izvještačenije, pa kako se sve više šepirila, tako je soba oko nje postajala sve manja, dok konačno nije izgledala kao da se na kakvoj bučnoj, škripavoj osi okreće zadimljenim zrakom.

- Draga moja - govorila je sestri visokim, usiljenim glasom - većina ti ljudi gleda samo kako da te prevari na svakom koraku. Misle samo na novac. Prošlog sam tjedna pozvala ovamo neku ženu da mi uredi noge, a kad mi je dala račun, pomislili biste da mi je operirala slijepo crijevo.

- Kako se zove ta žena? - upitala je gospođa McKee.

- Gospođa Eberhardt. Ide po kućama i pedikira.

- Sviđa mi se vaša haljina - reče gospođa McKee. - Divna je.

Podigavši obrve, gospođa Wilson odbi kompliment svisoka.

- To je zapravo neka šašava starudija - odgovori ona. - Obučem je tako katkada, kad mi baš nije stalo do izgleda.

- Ali na vama izgleda prekrasno, toliko da znate - uvjeravala ju je gospođa McKee. - Kad bi vas samo Chester mogao snimiti u toj pozi, mislim da bi napravio sliku i pol.

Svi pogledasmo bez riječi u gospođu Wilson, koja odmače pramen kose s očiju i uzvratila nam blistavim osmijehom. Nagnuvši glavu na stranu, gospodin McKee ju je pomno promatrao, a onda stade polako micati rukom naprijed-natrag ispred lica.

- Morao bih promijeniti svjetlo - reče malo kasnije. - Htio bih istaknuti plastičnost lica. A pokušao bih dobiti i svu kosu sa zatiljka.

- Ne mislim da bi trebalo mijenjati svjetlo - povika gospođa McKee. - Mislim da je...

Njezin muž reče: - *Pst!* - a mi se svi ponovo zagledasmo u model, našto Tom Buchanan glasno zijevnu i ustade.

- Hej, vi McKeeovi, pijte! - reče on. - A ti, Myrtle, daj još leda i mineralne vode, prije nego svi pozaspu.

- Rekla sam onome momku za led. - Myrtle je, sva očajna, negodovala zbog nemarnosti nižih slojeva. - Kakav je to svijet! Morate ih stalno nadzirati!

Pogleda me i besmisleno se nasmija. Onda poleti do psića, poljubi ga u zanosu i odjuri u kuhinju, kao da ondje cijeli tucet kuhara očekuje njezina naređenja.

- Snimio sam nekoliko lijepih stvari na Long Islandu - objavi gospodin McKee.

Tom ga tupo pogleda.

- Dvije smo uokvirili dolje kod nas.

- Što dvije? - upita Tom.

- Dvije studije. Jednu sam nazvao *Montauk Point - Galebovi*, a drugu *Montauk Point - More*.

Sestra Catherine sjede na kauč pokraj mene.

- Zar i vi živite na Long Islandu? - upita me.

- Da, u West Egg.

- Zbilja? Bila sam ondje prije, tako, mjesec dana na jednoj zabavi. Kod nekoga čovjeka koji se zove Gatsby. Poznajete li ga?

- Stanujem odmah do njega.

- Hm, govore za nj da je nećak ili sinovac Kaisera Wilhelma. Otuda i potječe sav njegov novac.

- Zbilja?

Ona potvrdi glavom.

- Ja ga se bojim. Ne bih više htjela imati s njim posla.

Ovo zanimljivo obavještanje o mome susjedu prekinu gospođa McKee, koja najednom pokaza na Catherine: - Chestere, mislim da bi s *njom* mogao nešto učiniti - upala je, ali McKee samo nezainteresirano kimnu glavom i svoju pažnju posveti Tomu.

- Rado bih snimio više toga na Long Islandu, kad bi me tko uveo onamo. Ja molim jedino da mi se pomogne da počnem.

- Zamolite Myrtle - odgovori Tom, prasnivši u bučan, kratak smijeh, kad je gospođa Wilson ušla s poslužavnikom. - Ona će vam dati pismenu preporuku, zar ne, Myrtle?

- Šta to? - upita ona preneraženo.

- Dat ćeš gospodinu McKeeu pismenu preporuku na svoga muža, da može snimiti nekoliko njegovih slika. - Usne su mu se časak nijemo micale dok nije smislio: - *George B. Wilson kod benzinske pumpe*, ili nešto slično.

Catherine se nagnu bliže k meni i šapnu mi na uho: - Ni jedno od njih više ne podnosi svojeg bračnog druga.

-Ne?

- Ne, baš *ne podnosi*. - Pogledala je najprije u Myrtle, a zatim u Toma. - A ja im kažem, zašto dalje žive s njima ako ih ne podnose?

Da sam na njihovom mjestu, ja bih se rastavila i onda bismo odmah pošli jedno za drugo.

- Zar ni ona ne voli Wilsona?

Na ovo je došao neočekivani odgovor. Došao je od Myrtle, koja je čula moje pitanje, a bio je naprasit i prostački.

- Vidite - povika pobjedonosno Catherine. Zatim ponovo snizi glas. - Zapravo im njegova žena onemogućava da se uzmu. Ona je katolkinja, a oni ne priznaju rastave.

Daisy nije bila katolkinja, pa me je malo ošamutila ovako bezočna laž.

- Kad se uzmu - nastavila je Catherine - otići će na Zapad da ondje provedu neko vrijeme dok se stvar ne slegne.

- Bilo bi diskretnije da odu u Europu.

- O, sviđa li vam se Europa? - uskliknu ona iznenada. - Ja sam se upravo vratila iz Monte Carla.

- Zbilja?

- Upravo lani. Putovala sam onamo s još jednom djevojkom.

- Jeste dugo ostale?

- Ne, bile smo samo do Monte Carla i natrag. Išle smo preko Marseillesa. Kad smo pošle na put, imale smo više od tisuću i dvjesto dolara, ali su nas u dva dana potpuno operušali u privatnim igračnicama. Mogu vam reći da smo se na povratku gadno provele. Bože, kako sam zamrzila taj grad!

Kasno popodnevno nebo rascvjetalo se časak na prozoru, podsjećajući me na ljupko plavetnilo Sredozemlja - ali me kreštavi glas gospođe McKee vrati u sobu.

- I ja umalo da nisam pogriješila - objavila je odlučno. - Umalo što se nisam udala za nekoga Čifutića koji me je godinama progonio. Znala sam da me nije dostojan. Svi su mi stalno govorili: »Lucilie, taj te čovjek uopće nije dostojan.« Ali da nisam upoznala Chestera, bio bi me sigurno dobio.

- Da, ali vidite - reče Myrtle Wilson kimajući glavom - ipak se niste udali za nj.

- Znam da nisam.

- Hm, a ja sam se udala - reče neodređeno Myrtle. - I u tome je razlika između vašega i moga slučaja.

- A zašto si se udala, Myrtle? - upita je Catherine. - Nitko te nije silio.

Myrtle se zamisli.

- Udala sam se za njega jer sam mislila da je džentlmen - reče konačno. - Mislila sam da se znade ponašati, ali on nije dostojan ni da mi pete poliže.

- Neko si vrijeme ipak ludovala za njim - dobaci Catherine.

- Ludovala za njim? - viknu Myrtle začuđeno. - Tko kaže da sam ludovala za njim? Nikad nisam ludovala za njim ništa više nego za ovim čovjekom ovdje.

Uprla je iznenada prstom u me, pa me svi pogledaše kao kakvog okrivljenika. Ja sam pak izrazom svoga lica pokušao pokazati da nisam ni očekivao njezinih ljubavnih izljeva.

- *Luda* sam bila jedino onda kad sam se udala za nj. I, odmah sam shvatila da sam pogriješila. Za vjenčanje je od nekog čovjeka posudio njegovo najbolje odijelo a da mi nije ništa rekao, pa je taj čovjek jednoga dana, kad njega nije bilo kod kuće, došao po odijelo. »O, zar je to vaše odijelo«, upitala sam ga. »Ovo sad prvi put čujem.« Ali sam mu ga dala, i onda legla i cijelo popodne plakala ko luda.

- Ona bi ga zbilja trebala ostaviti - obrati mi se ponovo Catherine. - Već jedanaest godina žive nad onom radionicom. A Tom joj je prvi ljubavnik u životu.

Svi su sada neprestano posezali za bocom viskija - već drugom - svi osim Catherine koja se »osjećala vrlo dobro bez ičega«. Tom je pozvao pazikuću i poslao ga po neke razvikane sendviče, koji su sami po sebi predstavljali potpunu večeru. Ja sam želio otići i u blagi suton prošetati istočno prema parku, ali svaki put kad sam pokušao otići, zapleo bih se u mahnitu, vrištavu raspru koja bi me kao konopcima povukla natrag na stolac. Pa ipak, mora da su naši prozori, što su se žutjeli visoko nad gradom, izazivali kod kakvog slučajnog promatrača iz pomračenih ulica dodatni dojam o ljudskoj skrovitosti, a i ja kao da sam bio taj koji radoznilo gleda gore. Bio sam i unutra i vani, neiscrpiva raznolikost života istovremeno me je i očaravala i odbijala.

Myrtle je sasvim primakla stolac do mene i iznenada me njen topli dah zapljusnu pričom o njezinom prvom susretu s Tomom.

- Bilo je to na ona dva mala rezervna sjedala okrenuta jedno prema drugome, a koja u vlaku uvijek zadnja zauzimaju. Išla sam u New York da posjetim sestru i kod nje prenoćim. On je imao na sebi svečano odijelo i lakirane cipele, i ja nisam mogla skinuti očiju s njega, nego sam svaki put, kad god bi me pogledao, morala hiniti da gledam oglas iznad njegove glave. Kad smo ušli u stanicu, stajao je tik uza me, tako da su mi prsa njegove bijele košulje pritiskala ruku, pa sam mu rekla da ću zvati policiju, ali je on znao da lažem. Bila sam tako uzbuđena da nisam, kad sam ušla s njim u taksi, gotovo ni shvatila da se ne nalazim u podzemnoj željeznici. Tada sam sama sebi neprestano govorila: »Nećeš živjeti vječno, nećeš živjeti vječno!«

Onda se okrenula gospođi McKee i cijela soba odjeknu njezinim izvještačenim smijehom.

- Draga moja - uzviknula je. - Da' ću vam ovu haljinu, čim je više ne budem nosila. Već sutra moram nabaviti drugu. Moram popisati sve što mi treba. Masaža, pa ondulacija, pa ogrlica za psa, pa ona mala dražesna pepeljara s oprugom, pa vijenac sa crnom svilenom trakom za majčin grob, koji će izdržati cijelo ljeto. Moram sastaviti popis, da ne zaboravim ništa što moram učiniti.

Bilo je devet sati - a gotovo odmah zatim pogledao sam na sat i ustanovio da je već deset. Gospodin McKee spavao je na svom stolcu sa šakama stisnutim na krilu, kao fotografski snimak čovjeka od djela. Izvadio sam rupčić i obrisao mu s obraza mrlju osušene sapunice koja me je smetala cijelu večer.

Psić je sjedio na stolu gledajući svojim slijepim očima kroz dim i s vremena na vrijeme tiho zacvilio - ljudi su nestajali, ponovo se pojavljivali, dogovarali se da odu nekamo i onda gubili jedni druge, tražili jedni druge i nalazili jedni druge svega nekoliko koraka dalje. Nešto prije ponoći stajali su Tom Buchanan i gospođa Wilson licem u lice i strastveno raspravljali o tome ima li gospođa Wilson ikakvo pravo spomenuti Daisyno ime.

- Daisy! Daisy! Daisy - vikala je gospođa Wilson.

- Izgovorit ću ga kad god budem htjela! Daisy! Dai...

Kratkim, vješt看 zamahom Tom Buchanan joj nadlanicom razbi nos.

Onda se na podu kupaoalice pojaviše krvavi ručnici i ženski su glasovi psovali, a cijelu zbrku nadvisivao je dug, isprekidan bolni

jauk. Probudivši se iz drijemeža, gospodin McKee je zbunjeno pojurio prema vratima. Kad je stigao na pol puta, okrenuo se i razrogačio oči pred prizorom koji je ugledao: njegova žena i Catherine, psujući i tješeći, srljale su ovamo-onamo između nagomilanog pokućstva sa sredstvima prve pomoći, a očajna žena ležala je na sofi, neprestano krvareći i pokušavajući da razastre primjerak *Town Tattlea* po goblenskom platnu s prizorima iz Versaillesa. Onda se gospodin McKee okrene i produži kroz vrata. Uzevši šešir sa svijećnjaka, i ja sam otišao za njim.

- Dajte da jedanput ručamo zajedno - predložio mi je dok smo tutnjali liftom dolje.

- Gdje?

- Bilo gdje.

- Maknite ruke s poluge - okosi se liftboj.

- Oprostite - reče gospodin McKee dostojanstveno. - Nisam znao da sam je dotakao.

- U redu - složio sam se. - Bit će mi drago.

... Stajao sam kraj njegova kreveta, a on je samo u donjem rublju sjedio među plahtama s velikom mapom fotografija u rukama.

- Ljepotica i zvijer... Osamljenost... Stari trgovački konj... Brook'nski most...

Onda sam u polusnu ležao na hladnom podzemnom peronu kolodvora Pennsylvania i, buljeći u jutarnje izdanje *Tribunea*, čekao vlak što polazi u četiri sata.

TREĆE POGLAVLJE

Tih ljetnih večeri iz kuće moga susjeda čula se glazba. U njegovim plavim vrtovima pojavljivali su se muškarci i žene i poput noćnih leptira nestajali u vrtlogu žamora i šampanjca i zvijezda. Promatrao sam njegove goste kako za popodnevene plime skaču s tornja njegove splavi ili se sunčaju na vrućem pijesku njegove plaže, dok njegova dva motorna čamca paraju vode Tjesnaca, vukući akvaplane preko slapova zapjenjenog mora. Svakog se vikenda njegov Rolls-Royce pretvarao u omnibus, i od devet sati ujutro do dugo poslije ponoći prevozio goste u grad i iz grada, dok je njegov karavan poput žustroga žutog kukca jurio pred svaki vlak na kolodvor. A svakog je ponedjeljka osmero slugu, uključivši i posebnog vrtlara, radilo po cio dan četkama, metlama, vrtlarskim škarama i čekićima da poprave štetu od prošle noći.

Svakoga petka stizalo je od voćara iz New Yorka pet sanduka naranči i limuna - a svakog bi ponedjeljka na stražnja vrata odvozili piramide iscijeđenih polutki tih istih naranči i limuna. U kuhinji se nalazio neki stroj koji je za pola sata mogao iscijediti sok iz dvjesto naranči, kad bi sluga pritisnuo dvjesto puta prstom na jedno malo puce.

Najmanje jednom u četrnaest dana dolazio bi čitav kor majstora s desecima metara platna i mnoštvom šarenih lampiona da golemi Gatsbyev vrt pretvore u pravo božićno drvce. Na stolovima ispunjenima raskošnim predjelom, začinjene pečene šunke gomilahu se uz fantastične salate, svinjske glave od tijesta i slasnu tamnozlatnu puretinu. U glavnom predvorju bio je postavljen bar sa šankom s pravom mjedenom ogradom, nakrcan džinom, žesticama i raznim odavno zaboravljenim likerima, tako da je većina njegovih gošća bila premlada da bi mogla razlikovati jedne od drugih.

Okolo sedam sati stiže orkestar - ne kakva bijedna družina s pet glazbala, nego čitava arena oboja i trombona, i saksofona, i viola, i korneta, i pikola, i malih i velikih bubnjeva. Tada su već i posljednji kupači došli s plaže i sad se oblače gore, na katu, dok su automobili iz New Yorka parkirani na kolnom prilazu po pet u jednom redu, a hodnici, saloni i verande već bliješte svim bojama, neobičnim pomodnim bubifrizurama i šalovima koji nadmašuju kastiljsku maštu. Bar radi punom parom, a runde koktela kruže i prodiru u vrt, dok konačno zrak ne oživi brbljanjem i smijehom, prigodnim aluzijama i upoznavanjima, koja se odmah zaboravljaju, te oduševljenim susretima žena koje jedne drugima nisu nikada saznale imena.

Što se zemlja više otklanja od sunca, lampioni blistaju sve jače, orkestar već svira bolećive koktel-melodije, a zbor glasova penje se za skalom više. Smijeh je iz časa u čas sve slobodniji i, izazvan kakvom veselom primjedbom, raskošno se prelijeva na sve strane. Povećavane novim pridošlicama, skupine ljudi brže se izmjenjuju, raspršuju se i ponovo se istoga časa oblikuju; ima već i lunjalica, poduzetnih žena koje ovdje-ondje zameću razgovor s izdržljivijim i postojanijim gošćama, da na kratak, radostan časak okupe oko sebe kakvu skupinu, i onda se, oduševljene svojim uspjehom, izgube u moru lica, glasova i boja što vri pod stalno promjenljivim svjetlom.

Najednom jedna od onih ciganki u titravom opalu zgrabi u prolazu koktel, iskapi ga da se ohrabri i, mašući rukama kao Frisco,³ zaigra sama na okićenom podiju. Časovita tišina, u kojoj dirigent radi nje uslužno mijenja ritam, a onda, kad se pronese netočna vijest da je ona dvojnica Gilde Gray u *Follies Showu*, provali žamor. Zabava je počela.

Vjerujem da sam one večeri kad sam prvi put zašao u Gatsbyevu kuću bio jedan od malobrojnih gostiju koji su zaista bili pozvani. Onamo ljude nisu pozivali - nego su naprosto sami dolazili. Ukrkali bi se u automobile, koji bi ih dovezli na Long Island, i nekako bi završili pred Gatsbyevim vratima. Kad bi se već jednom našli ondje, onda bi ih netko tko poznaje Gatsbya predstavio njemu, i nakon toga bi se dalje ponašali sasvim u duhu pravila što vrijede za svako javno zabavište. Katkada bi dolazili i odlazili a da se uopće nisu ni upoznali

s Gatsbyem - dolazili su samo radi zabave, vjerujući u svojoj prostodušnosti da je to samo po sebi dovoljna pozivnica.

Ja sam stvarno bio pozvan. Toga je subotnjeg jutra njegov šofer u svijetloplavoj livreji prešao preko moga travnjaka i donio mi neobično služben poziv svoga poslodavca: Gatsby bi bio osobito počašćen - stajalo je u njemu - ako bih i ja prisustvovao njegovoj »maloj zabavi« te večeri. Nekoliko puta me je vidio i namjeravao me odavno pozvati, ali je stjecaj okolnosti to spriječio - dostojanstvenim rukopisom bio je potpisan Jay Gatsby.

Obukavši bijelo odijelo od flanela, otišao sam nešto poslije sedam sati prijeko u njegov vrt i s osjećajem prilične nelagode lutao kroz vrtloge ljudi koje nisam poznavao - premda sam tu i tamo nalazio poneko lice koje sam zapazio u našem vlaku. Odmah me iznenadio velik broj mladih Engleza što su se rasijali posvuda okolo; svi bijahu dobro odjeveni, svi izgledahu pomalo izgledniji, i svi razgovarahu ozbiljnim, tihim glasom s jedrim i imućnim Amerikancima.

Bio sam uvjeren da prodaju nešto: obveznice, police osiguranja ili automobile. U najmanju ih je ruku mučila spoznaja da svuda oko njih leži novac i uvjerenje da bi s nekoliko dobro upravljenih riječi mogao postati njihov.

Čim sam stigao onamo, pokušao sam pronaći domaćina, ali me je ono dvoje-troje ljudi koje sam upitao gdje bi se mogao nalaziti, pogledalo zaprepašteno i tako odlučno poricalo da išta znaju o njemu da sam se odšuljao prema stolu s koktelima - jedinom mjestu u vrtu gdje se čovjek bez društva mogao zadržati a da ne izgleda ni smiješan ni osamljen.

Bio sam već na najboljem putu da se, iz puke nelagodnosti, pošteno opijem, kadli iz kuće iziđe Jordan Baker i stade na vrhu mramornog stepeništa: nagnuvši se malo unatrag, gledala je s prezirnim zanimanjem dolje u vrt.

Shvatio sam da se - prije negoli počnem prolaznicima dobacivati srdačne primjedbe - moram prilijepiti uz nekoga, bilo mu to drago ili ne.

- Zdravo! - proderao sam se uputivši se k njoj. Učinilo mi se da mi je glas neprirodno glasno odjeknuo vrtom.

- Mislila sam da biste mogli biti ovdje - odgovorila je rastreseno dok sam joj prilazio. - Sjetila sam se da stanujete odmah pokraj...

Držala mi je rasijano ruku u svojoj, kao da obećava da će mi začas posvetiti potrebnu pažnju, samo dok sasluša dvije djevojke u jednakim žutim haljinama koje su se zaustavile na dnu stuba.

- Zdravo! - doviknule su joj one zajedno. - Žao nam je što niste pobijedili.

Mislile su na takmičenje u golfu. Prošloga je tjedna bila izgubila u finalu.

- Vi ne znate tko smo mi - reče jedna od djevojaka u žutom - al' mi smo vas srele ovdje prije nekih mjesec dana.

- Onda ste obojile kosu - reče Jordan, a ja se lecnuh, ali su se djevojke već bile ravnodušno udaljile, pa njene riječi odletješe prema preuranjenom mjesecu, koji je, bez sumnje, kao i večera, proizišao iz košare kakvog dobavljača. S Jordaninom vitkom, zlatnom rukom u svojoj spustio sam se niza stube, pa odosmo tumarati vrtom. Poslužavnik s koktelom doluta sumrakom do nas, pa sjedosmo za stol za kojim su već sjedile one dvije djevojke u žutom i tri muškarca, od kojih nam se svaki predstavio kao gospodin Mrmljalo.

- Dolazite li često na ove zabave? - upitala je Jordan djevojku pokraj sebe.

- Posljednji put sam bila na onoj na kojoj sam vas srela - odgovori djevojka opreznim, drskim glasom. Onda se okrenu prijateljici: - Zar nije i s tobom tako, Lucille?

Da, i s Lucille je bilo isto tako.

- Ja volim dolaziti ovamo - reče Lucille. - Ne moram paziti što radim i uvijek se dobro zabavim. Kad sam posljednji put bila ovdje, poderala sam haljinu o stolac, i on me upitao za ime i adresu - pa sam već za tjedan dana dobila iz *Croiriera* paket s novom večernjom haljinom.

- Jeste li je zadržali? - upita Jordan.

- Pa da, jesam. Kanila sam je obući večeras, ali mi je bila preširoka u prsima, pa je moram dati prepraviti. Petrolejske je boje, posuta blijedoljubičastim perlama. Dvjesto šezdeset i pet dolara!

- Ima nešto čudno u čovjeku koji je spreman učiniti tako nešto - reče živo druga djevojka. - On ne želi *ni s kim* imati nikakvih neprilika.

- Tko to ne želi? - upitao sam.

- Gatsby. Ne'ko mi je rekao...

Obje djevojke i Jordan nagnuše se povjerljivo jedna drugoj.

- Ne'ko mi je rekao kako se vjeruje da je nekoć ubio nekog čovjeka.

Sve nas podiđe jeza. Tri se gospodina Mrmljala nagnuše naprijed i radoznalo napeše uši.

- Ja ne mislim da je baš *tako* - suprotstavila se skeptično Lucille - bit će prije da je za vrijeme rata bio njemački špijun.

Jedan od one trojice kimnu glavom u potvrdu: - Čuo sam to od jednog čovjeka koji zna sve o njemu, koji je odrastao s njim u Njemačkoj - uvjeravao nas je on.

- O, ne - reče prva djevojka - to je nemoguće, jer je za vrijeme rata bio u američkoj vojsci. - Kako je ponovo osvojila našu lakovjernost, ona se oduševljeno nagnu naprijed. - Pogledajte ga samo kad misli da ga nitko ne gleda. Kladim se da je ubio čovjeka.

Djevojka stisnu oči i sva se strese. I Lucille se strese. Svi se okrenusmo i stadosmo očima tražiti Gatsbya. Činjenica da su o njemu šaptali ljudi, koji se inače gotovo ni o čemu na svijetu nisu ustručavali govoriti glasno, dokazuje kako je davao povoda romantičnim nagađanjima o sebi.

Upravo su posluživali prvu večeru - druga će biti poslije ponoći - pa me Jordan pozva da se priključim njezinom društvu, koje se raširilo oko jednog stola na drugom kraju vrta. Tu su se nalazila tri bračna para i Jordanin pratilac, neki uporni student, sklon smionim aluzijama i očividno uvjeren da će mu se Jordan prije ili poslije u većoj ili manjoj mjeri, prepustiti. Ovo se društvance nije rasijalo unaokolo, nego je sačuvalo dostojanstvenu cjelovitost, namijenivši sebi ulogu predstavnika staložene ladanjske aristokracije - East Egg, koji se udostojao počastiti West Egg, ali je budno na oprezu pred njegovom šarolikom raskalašenošću.

- Izvucimo se odavde - šapnula mi je Jordan, nakon prilično neprikladno protraćenih pola sata - tu je suviše otmjeno za me.

Ustadosmo, i ona objasni svojim da idemo potražiti domaćina: rekla je da se ja još nisam upoznao s njim, pa se osjećam neugodno. Student kimnu nekako jetko, sjetno glavom.

Bar, u koji smo najprije zavirili, bio je krcat svijeta, ali Gatsbya nije bilo ondje. Nije ga mogla pronaći s vrha stuba a nije ga bilo ni na trijemu. Pokušasmo sreću s nekim vratima svečana izgleda i uđosmo u visoku gotičku biblioteku, obloženu rezbarenom

engleskom hrastovinom koja je, vjerojatno, čitava prevezena ovamo iz kakvih europskih ruševina.

Neki krupan čovjek srednjih godina, s ogromnim naočalama poput sovinih očiju, sjedio je pripit na rubu jednog velikog stola, buljeći s promjenjivom koncentracijom u police s knjigama. Kad smo nas dvoje ušli, on se uzbuđeno okrenu i odmjeri Jordan od glave do pete.

- Što mislite? - naglo upita.

- O čemu?

On mahne rukom prema policama s knjigama.

- O ovome. Ne trebate se, zaista, truditi da provjeravate. Ja sam provjerio. Prave su.

- Knjige?

On kimnu glavom.

- Prave pravcate... imaju listove i sve ostalo. Mislio sam da su sve to samo lijepi čvrsti kartoni. Ali, zaista su prave pravcate, listovi i... Evo! Da vam pokažem!

Pretpostavivši da mu ne vjerujemo, pojurio je k policama s knjigama i vratio se s prvim sveskom *Stoddardovih putopisa*.

- Pogledajte! - povikao je pobjedonosno. - Istinski tisak! To me je i prevarilo! Taj čovjek je pravi pravcati Belasco!⁴ To je uspjeh! Kakva temeljitost! Kakav realizam! Znao je čak i gdje treba stati... dalje nije rezao listove. Pa što više hoćete? Što još očekujete?

Naglo mi istragne knjigu iz ruku i brzo je stavi natrag na policu, mrmļajuci da bi se cijela knjižnica mogla srušiti ako se izvadi jedna cigla.

- Tko vas je doveo ovamo? - upitao nas je. - Ili ste naprosto sami došli? Mene su doveli. Većinu ljudi dovode.

Jordan ga je veselo, živahno promatrala, ne odgovarajući mu ništa.

- Mene je dovela neka žena imenom Roosevelt - nastavio je. - Gospođa Claud Roosevelt. Poznajete li je? Upoznao sam je negdje prošle noći. Već sam tjedan dana stalno pijan, pa sam mislio da će me sjedenje u biblioteci možda otrijezniti.

- Pa, je li vas otrijeznilo?

- Mislim da jest malo. Još ne mogu reći. Tek sam jedan sat ovdje. Jesam li vam kazao za knjige? Prave su. To su...

- Rekli ste nam.

Porukovasmo se svečano s njim i iziđosmo.

Na podiju u vrtu već se plesalo: starci gurahu pred sobom mlade djevojke u beskrajnim, nezgrapnim krugovima; vještiji parovi, držeći se prema modi izvijeno, plesahu sa strane - dok mnoge djevojke plesahu same za se, ili su načas zamjenjivale gitariste ili bubnjare u orkestru. Oko ponoći veselje je poraslo. Neki slavni tenor otpjevao je nešto na talijanskom, a poznata kontraaltkinja pjevala je jazz, dok su između pojedinih točaka mnogi ljudi izvodili »akrobacije« po cijelom vrtu, pa su salve radosnog, ispraznog smijeha praskale prema ljetnom nebu. Par kazališnih blizanaca, za koji se ispostavilo da su zapravo one djevojke u žutom, izveo je neku zakrabuljenu djetinjastu igru, dok se šampanjac posluživao u čašama većim od zdjelica za pranje prstiju. Mjesec se bio popeo naviše, pa je Tjesnacem plovio trokut srebrnih ljusaka, podrhtavajući lagano na visokom metalnom zvuku bendža s tratine.

Bio sam još uvijek s Jordan Baker. Sjedili smo za stolom zajedno s nekim muškarcem mojih godina i jednom malom neotesanom djevojkom, koja je na najmanji povod praskala u neobuzdan hihot. Sada sam se i ja dobro zabavljao. Popio sam dvije zdjelice-čaje šampanjca, pa su se prizori pred mojim očima izmijenili u nešto značajno, elementarno i važno.

Za kratkog zatišja u zabavi, onaj me čovjek pogleda i nasmiješi mi se.

- Vaše mi je lice poznato - rekao je uljudno. - Niste li za vrijeme rata služili u Prvoj diviziji?

- P' da, jesam. Bio sam u Dvadeset osmom pješaćkom puku.

- A ja u Šesnaestom do lipnja osamnaeste. Znao sam da sam vas prije negdje vidio.

Malko smo porazgovarali o nekim vlažnim, sivim selima u Francuskoj. Bilo je očito da on živi negdje u blizini, jer mi reče da je upravo kupio hidroplan i da će ga sutra ujutro isprobati.

- Biste li htjeli poći sa mnom, stari družo? Odmah tu uz obalu Tjesnaca.

- Kada?

- Kad je vama najzgodnije.

Bilo mi je navrh jezika da ga upitam kako se zove, kadli nas Jordan pogleda i osmijehnu se: - Sad se bolje zabavljate? - upita me.

- Mnogo bolje. - Onda se ponovo obratih svome novom poznaniku:
- Ovo je za me neobična zabava. Nisam čak ni vidio domaćina. Stanujem ondje prijeko... - mahnuo sam rukom prema nevidljivoj živici u pozadini - pa mi je taj Gatsby poslao svoga šofera s pozivnicom.

On me je časak promatrao kao da ne shvaća.

- Ja sam Gatsby - reče najednom.

- Što! - povikah. - O, molim vas, oprostite!

- Mislio sam da znate, stari druže. Bojim se da nisam baš naročito dobar domaćin.

Smješкао se uviđavno - više nego uviđavno. Bio je to jedan od onih rijetkih smiješaka, punih vječnoga ohrabrenja, kakav možete susresti četiri-pet puta u životu. On je načas obuhvatio - ili se čini da je obuhvatio - čitav beskrajni svijet, a onda se usredotočio na vas s izrazitom naklonošću prema vama. On vas shvaća upravo dotle dokle sami želite da vas se shvati, vjeruje u vas onoliko koliko biste sami htjeli da vjerujete u se, i uvjerava vas da ima o vama točno onakav dojam kakav ste se vi u najboljem slučaju nadali proizvesti. Točno u tom času smiješak je iščezao - i ja sam ugledao pred sobom elegantnoga mladog grubijana od trideset i jedne ili dvije godine, čije pomno birane riječi tek što nisu zvučale besmisleno. Prije negoli mi se predstavio, činilo mi se da je pažljivo birao riječi.

Gotovo istoga časa kad mi se Gatsby otkrio, dojurio je k njemu sluga s viješću da ga Chicago zove na telefon. Ispričao se blagim naklonom, kojim je obuhvatio sve nas redom.

- Zaželite li bilo što, stari druže, samo zatražite - salijetao me. - Oprostite. Kasnije ću vam se ponovo pridružiti.

Čim je otišao, odmah sam se okrenuo Jordan, ne mogavši joj ne reći koliko sam iznenađen. Zamišljao sam gospodina Gatsbya kao rumena, gojazna čovjeka srednjih godina.

- Tko je zapravo on? - upitao sam je. - Znate li?

- Naprosto čovjek imenom Gatsby.

- Mislim, naime, otkuda je? I što radi?

- Sad, eto, i vi naćinжете tu temu - odgovorila je s usiljenim smiješkom. - Pa, jednom mi je rekao da je studirao u Oxfordu.

Već mi se miljê iz kojeg je potekao nejasno počeo ocrtavati pred očima, ali se na iduću njezinu primjedbu ponovo sve rasplinu.

- Ama, ja ne vjerujem u to.
- Zašto ne?
- Ne znam - uporno će ona - naprosto mislim da nije bio ondje.

Nešto me u njezinu glasu podsjeti na riječi one djevojke: »Mislim da je ubio čovjeka«, i još više podjari moju radoznalost. Bio bih bez daljnega prihvatio obavijest da je Gatsby ponikao iz močvara Louisiane ili iz Lower East Sidea u New Yorku. To bi se dalo shvatiti. Ali se mladi ljudi nisu mogli samo tako pojavljivati niotkuda i kupovati palače po tjesnacu Long Island - barem ja, u svojoj provincijskoj naivnosti, nisam mogao povjerovati u to.

- Kako bilo da bilo, on priređuje velike zabave - reče Jordan, promijenivši, s pravim velegradskim gađenjem prema konkretnomu, temu razgovora. - A ja volim velike zabave. Tako su intimne. Na malim zabavama nema nikakve intimnosti.

Uto zatutnji velik bubanj, a iznad vrtno eholalije najednom zaori glas dirigenta.

- Gospođe i gospodo - vikao je. - Po želji gospodina Gatsbya odsvirat ćemo vam najnovije djelo gospodina Vladimira Tostoffa, koje je prošloga svibnja pobudilo toliku pažnju u Carnegie Hallu. Ako ste pratili novine, onda znate da je to bila velika senzacija. - Osmjehnuo se blagonaklono i dodao: - Senzacija i pol! - našto se svi nasmijaše.

- Komad je poznat - zaključio je snažnim glasom - pod imenom *Jazz povijest svijeta Vladimira Tostoffa*.

Izmakla mi je suština kompozicije gospodina Tostoffa jer sam upravo kad je započela ugledao Gatsbya gdje osamljen stoji na mramornom stubištu i odobravajućim pogledom luta od skupine do skupine. Preplanula mu koža bijaše skladno zategnuta na licu, a kratka mu je kosa izgledala kao da je svaki dan podrezuje. Ništa zlokobno nisam mogao primijetiti na njemu. Pitao sam se ne pomaže mu li to što ne pije da onako odskače od svojih gostiju, jer mi se činilo da je njegovo vladanje to ispravnije što bratija postaje razuzdanija. Kad je *Jazz povijest svijeta* svršila, djevojke su s nekom izvještačenom druževnošću naslanjale glavu na ramena muškaraca, a neke su izigravale nesvjesticu i padale u naručja muškaraca, pa čak i onih u grupicama, znajući da će ih netko uhvatiti u padu - ali se nijedna nije srušila na Gatsbya, nijedan se francuski bubi nije

dotakao Gatsbyeva ramena, niti se ijedan pjevački kvartet stvorio oko Gatsbya da ga uvuče u svoj krug.

- Oprostite!

Gatsbyev je sluga iznenada stao uz nas.

- Gospođica Baker? - upitao je. - Oprostite, ali gospodin Gatsby želi razgovarati s vama nasamo.

- Sa mnom? - uzviknula je ona začuđeno.

- Da, *madame*.

Jordan se polako diže i, pogledavši me začuđeno, pođe za slugom prema kući. Primijetio sam da i večernju haljinu, kao uopće sve svoje haljine, nosi na sportski način - u njezinim je kretnjama bilo nečeg bezbrižno samouvjerenog, kao da je svoje prve korake učila u svježja i jasna jutra na terenima za golf.

Ostao sam sâm, a bilo je blizu dva sata. Iz dugačke sobe s mnogo prozora što se nadvila nad terasom dopirali su već duže vremena neki nejasni, zagonetni glasovi. Izmakao sam Jordaninom sveučilištarcu, koji se s dvije koristice bio upleo u porodijske razgovore i preklinjao me da mu se pridružim - i uđoh unutra.

Prostrana soba bila je puna ljudi. Jedna od onih djevojaka u žutom svirala je na klaviru, a pokraj nje je stajala neka visoka, crvenokosa mlada žena iz jednog poznatog zbora i - pjevala. Ona je popila mnogo šampanjca, pa je tijekom pjevanja došla do budalastog zaključka da je sve vrlo, vrlo tužno - te je sada ne samo pjevala nego i plakala. Kad god je u pjevanju dolazila stanka, ona ju je ispunjavala grčevitim, isprekidanim jecajima, zatim bi ponovo nastavila pjesmu drhtavim sopranom. Suze su joj tekle niz obraze - doduše, ne nesmetano, jer, čim bi naišle na debelo namazane trepavice, poprimale bi tintanu boju, pa bi ostatak puta nastavljale sporo u obliku crnih potočića. Netko je u šali predložio da otpjeva pjesmu po notama na svom licu, našto ona dignu ruke, skljkoka se na stolac i utonu u dubok vinski san.

- Počupala se s nekim čovjekom koji tvrdi da joj je muž - objašnjavala je jedna djevojka pokraj mene.

Pogledao sam oko sebe. Sad se većina žena koje su još ostale tu svađala s muškarcima za koje se govorilo da su im muževi. Čak se i Jordanino društvanje, onaj kvartet iz East Egga, raspao zbog međusobnih razmirica. Jedan od muškaraca razgovarao je s

neobičnim žarom s nekom mladom glumicom, a njegova se žena, nakon pokušaja da dostojanstvenim, ravnodušnim načinom ismije situaciju, potpuno srozala i pribjela bočnim napadima - od vremena do vremena bi se nenadano pojavila kraj njega kao razjarena čegrtuša i prosiktala mu u uho: - Obećao si!

Otpor protiv odlaska kući nije se ograničavao samo na mušičave muškarce. U predsoblju su se upravo nalazila dva sažalno trijezna muškarca sa svojim strašno ogorčenim ženama. Žene su ponešto povišenim glasovima suosjećale jedna s drugom.

- Kad god primijeti da se dobro zabavljam, želi da idemo kući.

- Nikad u životu nisam čula za nešto tako sebično.

- Uvijek moramo prvi odlaziti.

- I mi!

- Pa, večeras smo gotovo posljednji - reče plašljivo jedan od muževa. - Orkestar je otišao prije pola sata.

Usprkos složnom mišljenju žena da je to upravo nevjerojatna zloba, prepirka se svršila kratkom borbom u kojoj su obje podignute u naručje i, koprcajući se, iznesene u noć.

Dok sam u predvorju čekao na svoj šešir, otvoriše se vrata knjižnice, iz koje zajedno iziđoše Jordan Baker i Gatsby. On joj je upravo upućivao posljednje riječi, ali čim mu je nekoliko ljudi prišlo da se oprostí s njime - gorljivost u njegovu držanju naglo se pretvorila u službenu ljubaznost.

Jordan je njezino društvo nestrpljivo dozivalo s trijema, ali je ona malko otezala dok se ne izrukuje.

- Upravo sam čula najnevjerojatnije stvari - prošaptala mi je. - Koliko smo se zadržali unutra?

- Pa, oko jedan sat.

- Bilo je... naprosto nevjerojatno - ponovila je rastreseno. - Ali sam se zaklela da o tome neću nikome govoriti, a ja vas, evo, mučim. - Dražesno mi je zijevnula u lice. - Molim vas, dođite mi u posjet... U telefonskom imeniku... Pod imenom gospođa Sigourney Howard... Moja tetka.., - Govorila je odmičući brzo, a kad se kod vrata pomiješala s društvom, živahno mi je domahnula preplanulom rukom.

Pomalo postidjen što sam pri svom prvom posjetu ostao tako dugo, priključio sam se posljednjim Gatsbyevim gostima što su se okupili

oko njega. Htio sam mu objasniti da sam ga još rano uvečer tražio i ispričati mu se što ga nisam prepoznao u vrtu.

- Ne spominjite to - zapovjedio mi je prijateljski. - Ne mislite više na to, stari druže. - U tom se prisnom izrazu nije osjećalo više prisnosti nego u ruci kojom me, umirujući, potapšao po ramenu. - I ne zaboravite da sutra ujutro, u devet sati, letimo hidroplanom.

Onda ponovo sluga iza leđa:

- Gospodine, Philadelphia vas traži na telefon.

- U redu, odmah. Reci im da ću odmah doći... Laku noć.

- Laku noć! - Osmjehnuo se - i odjednom mi se učini prijatnim i značajnim baš to što sam se našao među posljednjim gostima, kao da je i on cijelu večer to priželjkivao. - Laku noć, stari druže... Laku noć!

Ali, silazeći niza stube, vidjeh da zabava još nije sasvim svršila. Petnaestak metara od vrata, desetak automobilskih farova obasjavalo je neobičan, buran prizor. U jarku pokraj ceste, nakrivljen na lijevu stranu, ležao je bez jednog, nasilno otrgnutog, kotača nov dvosjed koji je prije nepune dvije minute krenuo s Gatsbyeva kolnika. Na oštru izbočinu na jednom zidu pala je krivnja za odvaljeni kotač, oko kojega se okupilo pet-šest radoznalih šofera. Ostavivši, međutim, svoje automobile na cesti, šoferi su zakrčili prolaz, pa se čulo oštro, neskladno trubljenje onih otraga, što je još više pojačavalo ionako divlju zbrku prizora.

Neki čovjek u dugom ogrtaču, koji se izvukao iz oštećenog automobila, stajao je nasred ceste i dobroćudnim, zbunjenim pogledom lutao s automobila na kotač, a s kotača na okupljene promatrače.

- Vidite! - tumačio je. - Sletio je u jarak.

Ta ga je činjenica neizmjereno čudila, a ja najprije prepoznah taj neobični način čuđenja, a zatim i samoga čovjeka - bio je to onaj kasni posjetilac Gatsbyeve biblioteke.

- Kako se to dogodilo?

On sleže ramenima:

- Nemam pojma o mehanici - reče odrješito.

- Ali, kako se to dogodilo? Jeste li naletjeli na zid?

- Ne pitajte me - reče Sovino Oko, perući ruke od čitave stvari. - Ja se vrlo slabo razumijem u vožnju... gotovo ništa. Dogodilo se, eto, to

jedino znam.

- Pa kad ste tako slab vozač, niste smjeli pokušati voziti noću.

- Pa ja nisam ni pokušao - odgovori on ogorčeno - nisam čak *ni pokušavao*.

Među prisutnima zavlada tjeskoban muk.

- Jeste li htjeli počiniti samoubojstvo?

- Sretni ste da je samo kotač! Loš vozač, i nije čak ni *pokušao*...

- Ne shvaćate - objašnjavao je krivac. - Nisam ja vozio. U kolima je još jedan čovjek.

Zaprepaštenje koje je izazvala ova izjava našlo je svoj izraz u otegnutom »Aaaa!«, kad se vrata auta počеше polako otvarati. Gomila - jer to je sada bila već prava gomila - uzmače nehotice, a kad se vrata otvoriše širom, nastade sablasna stanka. A onda se iz oštećenog auta vrlo polako, dio po dio, izvuče klimavo čeljade pipkajući velikom plesnom cipelom nesigurno po tlu.

Zaslijepljena bljeskom svjetiljaka i zbunjena neprekidnim trubljenjem sirena, prikaza se časak nesigurno ljuljala prije nego primijeti čovjeka u ogrtaču.

- Što je? - upita zatim mirno. - Zar smo ostali bez benzina?

-Gle!

Pet-šest ruku pokaza na odvaljeni kotač, a on se časak zapilji u nj, pa onda pogleda gore, kao da sumnja da nije pao s neba.

- Otpao - protumači netko. Čovjek kimnu: - Najprije nisam ni primijetio da smo stali.

Stanka. Onda se, odahnuvši duboko, ispravi i upita odlučnim glasom: - Možda bi ko znao kazati gdje je benzinska stanica?

Najmanje desetak ljudi, od kojih su neki bili u malo boljem stanju od njega, stade mu objašnjavati da kotač i kola više nisu spojeni nikakvom materijalnom vezom.

- Da i' izvučemo - sjeti se on trenutak kasnije. - Potjerat i' natraške.

- Ali, otpao je *kotač*.

On oklijevaše.

- Ipak možemo pokušati - reče.

Dernjava truba bivala je sve jača, pa se ja okrenuh i udarih preko travnjaka kući. Jednom sam se obazreo. Mjesečeva hostija, koja je nadživjela smijeh i viku još uvijek osvjetljenog Gatsbyeva vrta, blistala je sada nad njegovom kućom i ponovo uljepšavala noć.

Učinilo mi se tada da je s prozora i velikih vrata prostrujala neka iznenadna praznina i okružila potpunom osamljenošću lik domaćina, koji je stajao na trijemu i uzdignutom rukom uljudno pozdravljao goste na rastanku.

Pročitavši ponovo ovo što sam dosada napisao, vidim da se dobiva dojam kao da su me događaji tih triju noći, koje dijeli razmak od nekoliko tjedana, bili potpuno zaokupili. Naprotiv, onoga burnoga ljeta svi su ti događaji izgledali sasvim slučajni, pa su me tada zanimali neusporedivo manje od mojih privatnih poslova.

Najveći dio vremena provodio sam u radu. Sunce mi je već ranim jutrom bacalo sjenu prema zapadu, dok sam bijelim ponorima južnoga New Yorka žurio prema Probity Trustu. Ostale činovnike i mlade burzovne agente već sam zvao njihovim krsnim imenima, i po mračnim, nagruvanim restoranima zajedno s njima jeo svinjske kobasice s krumpir pireom i pio kavu. Čak sam doživio i kratku ljubav s nekom djevojkom iz Jersey Citya koja je radila u našem računovodstvu, ali me je njezin brat stao sumnjivo pogledavati, pa sam, čim je u srpnju otišla na dopust, pustio da se sve to tiho raspline.

Obično sam večerao u Yale klubu - i to mi je, nekako, bila najsumornija točka dnevnoga programa - a zatim bih odlazio gore, u biblioteku, gdje bih po čitav sat savjesno proučavao pitanje investicija i vrijednosnih papira. Tu se uvijek našlo i nekoliko galamdžija, ali oni nisu nikada ulazili u biblioteku, pa se u njoj moglo raditi. Zatim bih, ako je večer bila lijepa, odšetao Avenijom Madison mimo staroga hotela Murray Hill i udario 33. ulicom prema kolodvoru Pennsylvania.

Počeo mi se sviđati New York s onim svojim noćnim bujnim pustolovnim ugođajem i onim neprestanim komešanjem muškaraca, žena i vozila, koje nemirnom oku pruža toliko zadovoljstva. Volio sam šetati Petom avenijom, gdje bih u mnoštvu svijeta izabirao romantične žene i maštao kako im začas ulazim u život, a da nikad nitko ne dozna niti me pokudi za to. Katkada sam ih, u mislima, pratio do njihovih stanova na uglovima kakvih skrovitih ulica, gdje bi se okrenule i nasmiješile mi se prije nego što bi nestale u toploj tami veže. U začaranom sutonu metropole hvatala me katkada teška

osamljenost, a osjećao sam to i kod drugih - onih jadnih, mladih namještenika što zastajkuju pred izlozima, iščekujući vrijeme samotne večere u kakvom restoranu - mladih ljudi koji u sumraku provode najbolnije trenutke večeri i života.

A onda, oko osam sati, kada peteroredi zadahtalih taksija brazde tamnim Četrdesetim ulicama prema kazališnoj četvrti, osjetio bih u srcu neko klonuće. Dok bi čekali na prilazima, u njima su se razabirali obrisi ljudi, i čuli se glasovi i smijeh što bi prasnuo na šalu, koja se nije mogla čuti izvana, a zapaljene cigarete šarahu iznutra nerazumljive krugove. Zamišljajući kako i sâm, zajedno s njima, hrlim u vesele dogodovštine i dijelim njihova intimna uzbuđenja - želio sam im sve najbolje.

Neko sam vrijeme Jordan Baker bio izgubio iz vida, ali sam je sredinom ljeta ponovo našao. Spočetka mi je samo laskalo da se pojavljujem s njom u javnosti, jer je bila prvakinja u golfu pa je njezino ime bilo svakome poznato. Onda se stvar razvila dalje. Zapravo se nisam zaljubio, nego sam osjećao neko nježno zanimanje za nju. Ono njezino oholo, dosadom ispunjeno lice, s kojim se pojavljivala pred svijetom, prikrivalo je nešto - izvještačenost većinom prikriva nešto, iako možda ne u samom početku - i jednoga dana otkrih što je to. Kad smo jednom bili zajedno na nekoj veselici u Warwicku, ona je posuđeni auto ostavila na kiši ne podigavši mu krov, pa se onda izvlačila lažima - i tada se najednom sjetih priče o njoj koje se, one večeri kod Daisynih, nisam mogao sjetiti. Na svom prvom velikom golf-turniru izazvala je gužvu koja umalo nije dospjela u novine - osumnjičili su je da je u polufinalu premjestila lopticu iz nepovoljnog položaja. Stvar je već gotovo poprimila oblike skandala - a onda je najednom splasnula. Kedi⁵ je povukao svoju izjavu o tome, a drugi svjedok je dopustio mogućnost da se prevario. Taj događaj i njezino ime ostali su mi otada povezani u pameti.

Jordan Baker nagoniski je izbjegavala pametne, oštromne ljude, a sada mi je postalo jasno da je to zbog toga što se osjeća sigurnije na terenu gdje se ne može ni pomisliti na kakvo odstupanje od utvrđenih pravila. Bila je neizlječivo nepoštena. Nije bila u stanju podnijeti išta na svoju štetu, pa pretpostavljam da je, uz takve osobine, počela već vrlo rano pribjegavati smicalicama, da bi se pred

svijetom mogla pojavljivati s tim hladnim, drskim smiješkom, a u isto vrijeme zadovoljavati prohtjeve svoga čvrstog, jogunastog tijela.

Mene se sve to nije mnogo ticalo. Nepoštenje kod žene je osobina koju čovjek nikada ozbiljno ne osuđuje - katkada mi je zbog toga bilo žao, ali bih onda brzo sve zaboravio. Baš na toj kućnoj veselici povelu smo zanimljiv razgovor o vožnji automobila. Izazvala ga je ona, jer je projurila tako blizu nekih radnika da se naš blatobran okrznuo o dugme na kaputu jednoga od tih ljudi.

- Vi ste loš vozač – prosvjedovao sam. - Morate biti pažljiviji, ili ne smijete uopće voziti.

- Ja sam dosta pažljiva.

- Ne, niste.

- Pa, drugi su pažljivi - rekla je lakomisleno.

- Kakve to veze ima s time?

- Sklonit će mi se s puta - nastavila je uporno. - Za sudar je uvijek potrebno dvoje.

- A, recimo, da se sretnete s nekim tko je isto tako nepažljiv kao vi.

- Nadam se da neću - odgovorila je. - Ne podnosim nepažljive ljude. Baš zato mi se vi sviđate.

Svojim sivim, zbog sunca stisnutim očima zurila je ravno naprijed, ali je našim odnosima namjerno dala nov obrat, pa mi se u jedan mah učinilo da sam je zavolio. No, ja se sporo odlučujem i nosim u sebi načela koja djeluju kao kočnica na moje prohtjeve, pa sam znao da se najprije moram izvući iz one zbrke kod kuće. Onoj sam djevojci pisao pisma svega jedanput tjedno i potpisivao se sa: »Voli te Nick«, ali sam pritom mislio jedino kako joj se, kad igra tenis, nad gornjom usnicom javlja tanki brčić znoja. Pa ipak, među nama je postojao neki nejasan sporazum, koji je sada trebalo s mnogo obzira raskinuti prije negoli bih se mogao osjetiti slobodnim.

Svatko o sebi misli da posjeduje barem jednu od osnovnih ljudskih vrлина, a ovo je moja: ubrajam se među ono malo poštenih ljudi koje sam upoznao u životu.

ČETVRTO POGLAVLJE

Nedjeljom ujutro, dok su se naseljima duž obale razlijegala crkvena zvona, sve živo bi se vraćalo u Gatsbyev dom i veselo se raštrkalo njegovom tratinom.

- On je švercer - govorile su mlade dame vrteći se ovamo-onamo između njegovih koktela i cvijeća. - Jednom je ubio nekog čovjeka koji je ustanovio za nj da je sinovac Von Hindenburga i đavlov rođak. Dokuči mi ružu, dragi, i natoči mi posljednje piće u onu kristalnu čašu.

Jednom sam na slobodnom prostoru nekoga voznog reda ispisao imena ljudi koji su toga ljeta dolazili u Gatsbyevu kuću. Sada je taj vozni red već zastario i sav se raspada u pregibima, a na njegovu zaglavljju stoji: »Ovaj raspored stupa na snagu 5. srpnja 1922.« Ipak, još uvijek mogu pročitati njihova izbljedjela imena, pa će vam ona, mnogo bolje od mojih uopćavanja, pružiti predodžbu o ljudima koji su se koristili Gatsbyevim gostoprimstvom i otmjeno mu uzvraćali time što ništa nisu znali o njemu.

Dakle, iz East Egga su dolazili Chester Becker i njegova žena te Leechovi, pa neki čovjek imenom Bunsen, koga sam poznavao s Yalea, i doktor Webster Civet, koji se ljetos utopio gore u Maineu. Pa Hornbeamovi, Willie Voltaire sa suprugom i čitavo pleme Blackbucka, koje se uvijek skupljalo u jednom kutu i poput koza dizalo noseve prema svakome tko bi im se približio. Onda, Ismayevi i Chrystievi (ili bolje Hubert Auerbach i žena gospodina Chrystia), pa Edgar Beaver, čija je kosa, kako kažu, jednog zimskog popodneva pobijeljela kao pamuk - samo tako, bez ikakova razloga.

I Clarence Endive, koliko se sjećam, bio je iz East Egga, a došao je samo jednom, u bijelim pumpericama, i potukao se u vrtu s nekom skitnicom imenom Etty. Iz udaljenijih krajeva stizali su na Long Island

Cheadleovi, pa obitelj O. R. P. Schraedera, obitelj Stonewalla Jacksona Abrama iz Georgie, te Fishguardovi i obitelj Ripleya Snella. Snell je bio ovdje tri dana prije nego je otišao u zatvor, i tako pijan ležao na pošljunčanom kolniku da mu je automobil gospođe Ulyssesa Swetta prešao preko desne ruke. Dolazili su i Dancievi i S. B. Whitebait, koji je već dobrano bio prešao šezdesetu, pa Maurice A. Flink i Hammerheadovi te uvoznik duhana Beluga i Belugine djevojke.

Iz West Egga dolazili su Poleovi i Mulreadyevi, pa Cecil Roebuck, i Cecil Schoen, i državni senator Gulick, onda Newton Orchid, koji upravlja tvrtkom Films Par Excellence, zatim Eckhaust i Clyde Cohen i Don S. Schwartze (sin) te Arthur McCarty, koji su svi, na ovaj ili onaj način, bili povezani s filmom. Zatim Catlipovi i Bembergovi i G. Earl Muldoon, brat onoga Muldoona koji je kasnije zadavio svoju ženu. Dolazio je i Da Fontano, impresario, pa Ed Legros i James B. («Rakijaš») Ferret, i De Jongovi i Ernest Lilly - oni su se ovamo dolazili kockati, pa kad bi Ferret odlutao u vrt, to je značilo da je temeljito operušan i da će sutradan morati spekulirati dionicama »Associated Traction« da nešto zaradi.

Neki čovjek imenom Klipspringer tako je često i dugo boravio ondje da su ga prozvali »podstanarom« - a ja se bojim da nikakvog drugog stana nije ni imao. Od kazališnih ljudi dolazili su Gus Waize i Horace O'Donovan, i Lester Myer, i George Duckweed, i Francis Bull. Iz New Yorka su stizali i Chromeovi i Backhyssonovi, Dennickerovi i Russel Betty, pa Corriganovi, Kelleherovi, Dewarovi, Scullyevi i S. W. Belcher, pa Smirkeovi i mladi, sada već rastavljeni, par Quinn, kao i Henry L. Palmetto, koji se ubio bacivši se na Times Squareu pod vlak podzemne željeznice.

Benny McClenahan dolazio je uvijek sa četiri djevojke. To su zapravo uvijek bile druge osobe, ali su sve one toliko nalikovale jedna na drugu da se čovjeku neizbježno činilo kao da su već dolazile ovamo. Zaboravio sam im imena - čini mi se da su se zvale Jaqueline, ili pak Consuela, ili Gloria, Judy ili June, dok su im prezimena zvučala ili melodiozno poput naziva cvijeća i mjeseca, ili važno kao u velikih američkih kapitalista, pa bi, kad bi ih se malo pritislo, priznavale, da su im rođakinje.

Osim ovih, sjećam se da je barem jednom došla Faustina O'Brien i mlade Baedekerice, kao i mladi Brewer, koji je u ratu ostao bez nosa, pa gospodin Albrucksburger i njegova zaručnica gospođica Haag, zatim Ardita Fitz-Peters i gospodin P. Jewett, nekadašnji šef Američke legije⁶, pa gospođica Claudia Hip s nekim čovjekom koga su smatrali njezinim šoferom, te nekakav princ koga smo zvali Vojvodom, a čije sam ime, ako sam ga ikad uopće znao, zaboravio.

Svi su ti ljudi toga ljeta zalazili u Gatsbyevu kuću.

Jednoga jutra potkraj mjeseca srpnja dodrmusao se oko devet sati Gatsbyev bajni auto neravnim kamenim kolnikom do mojih vrata i iz svoje trozvučne trube prosuo pregršt melodija. Bilo je to prvi put da me je posjetio, iako sam ja već dvaput bio na njegovim primanjima, vozio se u njegovu hidroplanu i često se, na njegovo navaljivanje, kupao na njegovoj plaži.

- Dobro jutro, stari druže. Kako danas ručate sa mnom, mislio sam da se zajedno i odvezemo.

Balansirao je na papučici svojih kola onim obiljem pokreta tako svojstvenim Amerikancima - koje, pretpostavljam, nastaje zbog pomanjkanja fizičkog rada u mladosti ili, možda još češće, zbog bezobličnih odlika naših nervoznih, sporadičnih igara. To je svojstvo, u obliku nemira, neprestano probijalo kroz njegovo odmjereni ponašanje. Nikada nije posve mirovao: uvijek je tapkao nogom ili nestrpljivo otvarao i zatvarao šaku.

Vidio je kako zadivljeno promatram njegova kola.

- Lijepa su, zar ne, stari druže? - Odskočio je da mi omogući bolji pogled. - Niste ih nikada prije vidjeli?

Vidio sam ih. Svatko ih je vidio. Bila su sočne žućkaste boje, optočena blistavim niklom, strašno dugačka i ovdje-ondje nabrekla od sjajnih pretinaca za šešire, hranu i alat, a sva oklopljena labirintom zaštitnih stakala, u kojima se na sve strane odražavalo sunce. Smjestivši se iza čitavog niza stakala, krenuli smo, kao u kakvom zelenom, kožnatom stakleniku, u grad.

U prošlih mjesec dana razgovarao sam s njim možda pet-šest puta, ali sam, na svoje razočaranje, ustanovio da mi ima malo što reći. Tako je moj prvi dojam o njemu kao čovjeku neobičnog značaja

postepeno izbljedio, pa je u mojim očima postao jednostavno vlasnik raskošno uređenog svratišta u susjedstvu.

A onda je došla ta vožnja koja me je svega zbunila. Nismo još bili stigli ni do naselja West Egg, a Gatsby već stade ostavljati svoje elegantne rečenice nedorečenima, i pljeskati se neodlučno po koljenu svoga svijetlosmeđega odijela.

- Slušajte, stari druže - upita me iznenada - što vi, onako, mislite o meni?

Malo zatečen, počeo sam se izvlačiti općim frazama koje takvo pitanje i zaslužuje.

- Pa dobro, onda ću vam sam nešto reći o svom životu - prekinu me. - Ne želim da zbog kojekakvih priča koje čujete steknete krivu sliku.

Znao je, dakle, za one neobične optužbe kojima su začinjali razgovore po njegovim odajama.

- Reći ću vam pravu božju istinu. - Naglim pokretom desne ruke pozva božansku pravdu da mu svjedoči. - Ja sam sin bogatih ljudi sa Srednjeg zapada... sad su već mrtvi. Odrastao sam u Americi, ali sam se školovao u Oxfordu, jer su se svi moji preci godinama školovali ondje. To je naša obiteljska tradicija.

Pogledao me je iskosa - i odmah mi je bilo jasno zašto je Jordan Baker mislila da laže. Frazu »školovao u Oxfordu« izgovorio je nekako užurbano, ili ju je progutao ili prigušio, kao da mu je otprije bila neugodna. Čim se ta sumnja pojavila, cijela se njegova priča preda mnom raspala, pa sam se upitao nema li, na kraju konca, ipak nešto mračno u njemu.

- Iz kog dijela Srednjeg zapada? - upitao sam ga ravnodušno.

- Iz San Francisca.

- Tako!

- Moji su svi pomrli, pa sam naslijedio lijep imetak.

Glas mu je zvučao svečano, kao da ga još progone uspomene na nagli nestanak njegova roda. U prvi mah sam posumnjao da se poigrava sa mnom, ali me pogled na nj uvjerio u suprotno.

- Nakon toga živio sam kao kakav mladi radža u svim velikim gradovima Europe - Parizu, Veneciji, Rimu - sakupljao dragulje, uglavnom rubine, išao u lov na krupnu divljač i pomalo slikao, onako

samo za se, nastojeći da zaboravim nešto vrlo tužno što mi se odavno dogodilo.

Teškom sam se mukom svladao da ne prasnem u podrugljiv smijeh. Već same te fraze bile su tako otrcane da nisu u čovjeku mogle izazvati nikakve druge slike doli one o »književnom liku« s turbanom na glavi, iz čije svake pore curi pilovina dok Bulonjskom šumom progoni tigra.

- Onda je, stari družo, došao rat. On je za me značio veliko izbavljenje, pa sam svim silama nastojao da poginem, ali izgleda da je moj život bio začaran. Odmah u početku dobio sam poručnički čin. U Argonskoj sam šumi poveo ostatke svoga mitraljeskog bataljuna toliko naprijed da smo se našli sa svih strana odsječeni brisanim prostorom od pola milje, preko kojega naše pješaštvo nije moglo. Tu smo se - nas sto tridesetorica sa šesnaest Lewisovih mitraljeza - držali dva dana i dvije noći, a kad je konačno naše pješaštvo stiglo, našlo je na hrpama mrtvih neprijatelja oznake triju njemačkih divizija. Unaprijedili su me u čin majora, i sve su me savezničke vlade odlikovale - pa čak i Crna Gora, mala Crna Gora, dolje na Jadranskom moru!

Mala Crna Gora! Naglasio je te riječi poprativši ih kimanjem glave i - osmijehom. Tim je osmijehom obuhvatio svu burnu povijest Crne Gore i izrazio svoje simpatije s junačkom borbom crnogorskog naroda. Njime je visoko ocijenio nacionalne okolnosti koje su navele malo, toplo srce Crne Gore na to priznanje. Sada se moja sumnjičavost pretvorila u zadivljenost, bilo mi je kao da preliječem očima preko hrpe časopisa.

Gatsby posegnu rukom u džep i spusti mi na dlan komadić metala obješena o vrpcau.

- To je ono crnogorsko.

Na moje iznenađenje, odlikovanje je imalo vjerodostojan izgled. »Orderi de Danilo« - pisalo je u krugu - »Montenegro, Nicolas Rex«.

- Okrenite ga!

»Majoru Jayu Gatsbyu«, pročitao sam, »za izvanrednu hrabrost.«

- Evo još nešto što uvijek nosim uza se. Uspomena iz oksfordskih dana. Snimljena je u Trinity Quadu - čovjek lijevo od mene sada je grof od Doncastera.

Bila je to fotografska snimka šestorice mladića u sportskim kaputićima kako besposliče pod nekim nadsvođenim prolazom, kroz koji se moglo vidjeti mnoštvo šiljastih tornjeva. Među njima je bio i Gatsby, koji je izgledao malo, ne mnogo, mladi - sa štapom za kriket u ruci.

Onda je sve istina. Učinilo mi se da vidim tigrova krzna kako plamte u njegovoj palači na Canal Grande; vidio sam i njega kako otvara škrinjicu s rubinima da njihovim tamnogrimiznim sjajem ublaži patnje svoga slomljenog srca.

- Danas ću imati jednu veliku molbu na vas - rekao je pohranjujući zadovoljno u džep svoje uspomene - zato sam i mislio da trebate znati nešto o meni. Nisam htio da mislite da sam naprosto nitko i ništa. Vidite, ja se najčešće krećem među stranim svijetom, jer lutam ovamo-onamo, nastojeći zaboraviti onaj tužni događaj koji sam doživio. - Oklijevao je. - Uostalom, čut ćete o tome popodne.

- Za ručkom?

- Ne, popodne. Slučajno sam doznao da ste pozvali gospođicu Baker na čaj.

- Znači li to da ste zaljubljeni u gospođicu Baker?

- Ne, stari druže, nisam. Ali je gospođica Baker ljubazno pristala da porazgovori s vama o toj stvari.

Nisam imao pojma o tome što bi mogla biti »ta stvar«, ali me je sve to više ljutilo nego zanimalo. Ja nisam pozvao Jordan na čaj zato da raspravljamo o gospodinu Jayu Gatsbyu. Bio sam uvjeren da će se molba odnositi na nešto krajnje nesvakidašnje, pa sam u prvi mah požalio što sam ikad stupio nogom u njegov prenagruvani vrt.

Više nije rekao nijedne riječi. Što smo se više približavali gradu, to je njegovo držanje postajalo sve besprekornije. Prošli smo Port Roosevelt, gdje bacismo pogled na prekooceanske brodove s crvenim pojasom gaza, i pojurismo kroz neki kaldrmom popločeni slam, obrubljen tamnim, još nenapuštenim krčmama iz iščezlog pozlaćenog doba s početka stoljeća. Onda nam se s obje strane ukaza dolina pepela, a dok smo prolazili pokraj automehaničarske radionice ugledah načas gospođu Wilson kako se, puna zabrektale životne snage, napreže oko benzinske pumpe.

S blistavim odbojnicima raširenim poput krila projurili smo polovicu Astorie - samo polovicu, jer, čim se zaplesmo među stupove

nadzemne željeznice, začuh iza nas poznati »trrr-trrr« motor-kotača, i uz nas se stvori bijesan policajac.

- U redu, stari druže - povika Gatsby. Usporili smo vožnju. On izvadi iz lisnice bijelu kartu i mahnu njome ispred policajčevih očiju.

- U redu - potvrdi policajac dotakavši se rukom kape. - Drugi put ću vas prepoznati, gospodine Gatsby. *Oprostite!*

- Što je to bilo? - upitah. - Oksfordska fotografija?

- Jednom mi se pružila prilika da njihovom komesaru učinim neku uslugu, pa mi odonda svake godine šalje božićnu čestitku.

Sad smo na velikom mostu, kroz čije rešetke sunce neprestano treperi po automobilima, a iza rijeke diže se grad u obliku bijelih gromada i glava šećera, sagrađenih s jednom jedinom težnjom proisteklom iz nesmrdivog novca. Kad s mosta Queensboro gledaš na grad, čini ti se uvijek kao da si ga ugledao prvi put sa svim onim njegovim prvobitnim strastvenim obećanjima svih tajni i ljepota ovoga svijeta.

Mimo nas je prošao mrtvac u pogrebnim kolima prenatrpanim cvijećem u pratnji dvojih kola sa spuštenim zastorima i nekoliko vedrijih kola pokojnikovih prijatelja. Ti su nas prijatelji promatrali onim svojim turobnim očima i kratkim gornjim usnama jugoistočne Europe, pa mi je nekako bilo drago što im je pogled na Gatsbyev blistavi automobil unio malo vedrine u njihov sumorni praznik. Dok smo prelazili preko Blackwell Islanda, pokraj nas je prošla limuzina kojom je upravljao bijeli šofer, dok je u njoj sjedilo troje elegantnih crnaca, dva momka i jedna djevojka. Glasno sam se nasmijao kad su im bjeloočnice oholim suparništvom zakolutale prema nama.

»Sada, kad smo prešli preko ovoga mosta, svašta se može dogoditi«, pomislio sam, »svašta...«

Čak se i Gatsby mogao dogoditi, i ne bi bilo nikakvo čudo.

Bučno podne. U jednom dobro ventiliranom podrumu Četrdeset druge ulice našao sam se s Gatsbyem da zajedno ručamo. Rastjeravši žmirkanjem blještavilo ulice s očiju, ugledao sam ga u sumračnom predvorju gdje razgovara s nekim čovjekom.

- Gospodine Carraway, ovo je moj prijatelj gospodin Wolfshiem.

Neki Židovčić plosnata nosa podiže veliku glavu i upilji u me dva bujna čuperka dlaka što su mu virile iz nosnica. Malo zatim otkrio

sam u polutami i njegove sićušne oči.

- ... pa sam ga pogledao - govorio je gospodin Wolfshiem stežući mi srdačno ruku - i što misliš, što sam napravio?

- Što? - upitao sam pristojno.

Ali bilo je očito da to nije govorio meni, jer mi je ispustio ruku i svoj izražajni nos usmjerio prema Gatsbyu.

- Dao sam novac Katspaughu i rekao: »U redu, Katspaughe, ne daj mu ni penija dok ne zaveže gubicu.« I smjesta ju je zavezao.

Gatsby nas obojicu uze pod ruku i povede u restoran, našto gospodin Wolfshiem proguta neku novu rečenicu koju je bio započeo, i utonu u mjesečarsku rastresenost.

- *Highball?*⁷ - upita nas glavni konobar.

- Zgodan restoran - reče gospodin Wolfshiem razgledajući prezbiterijske nimfe na stropu. - Ali meni se ipak više sviđa onaj preko puta!

- Da, *highball* - potvrdio je Gatsby, a onda gospodinu Wolfshiemu: - Prijeko je presparno.

- Sparno i tijesno... da - složio se gospodin Wolfshiem - ali je pun uspomena.

- Na koji to lokal mislite? - upitao sam.

- Stari Metropole.

- Stari Metropole - predao se gospodin Wolfshiem turobnim mislima. - Pun sada pomrlih, nestalih ljudi. Pun prijatelja koji su zauvijek nestali. Nikada, dok sam živ, neću zaboraviti onu noć kad su ubili Rosenthala. Bilo nas šestero za stolom, a Rosy cijele večeri mnogo jeo i pio. Pred jutro dođe konobar s čudnim izrazom na licu i reče da netko vani želi govoriti s njim. »U redu«, reče Rosy, i počeo se dizati, al' sam ga ja gurnuo natrag na stolac. »Rosy, ako te kopilad treba, nek dođe ovamo, ali ti, bogami, nećeš iz sobe.« Bilo je četiri sata ujutro i, da smo podigli rolete, vidjeli bismo kako se dani.

- Pa, je li izišao? - upitao sam naivno.

- P' da, isisao. - Nos gospodina Wolfshiema bijesnu ogorčeno prema meni. - Na vratima se okrenuo i rekao: »Ne dajte konobaru da odnese moju kafu.« Onda je isisao iz hotela, a oni mu ispalili tri metka u pun trbuh i odjurili.

- Četvorica su od njih pogubljena na električnoj stolici - rekao sam, sjetivši se toga događaja.

- S Beckerom petorica. - Onda zainteresirano okrenu nosnice prema meni: - Čini mi se, tražite poslofnu fesu?

Prenerazilo me ovako neposredno nadovezivanje ovih dviju rečenica. No, Gatsby odgovori umjesto mene: - O, ne - povikao je - to nije taj čovjek.

- Ne? - Gospodin Wolfshiem je izgledao razočaran.

- Ovo je moj prijatelj. Rekao sam ti da ćemo o onome porazgovarati nekom drugom zgodom.

- Oprostite - rekao je gospodin Wolfshiem. - Zamijenio sam vas s drugim čovjekom.

Stiglo je sočno kosano meso i gospodin Wolfshiem, zaboravivši sentimentalnu atmosferu u starom Metropoleu, baci se s pomamnom slašću na jelo. Za to su mu vrijeme oči polagano kružile dvoranom - dovršio je krug time što se okrenuo i razgledao ljude ravno iza sebe. Vjerujem da bi bio zavirio i pod naš stol, samo da mene nije bilo.

- Slušajte, stari družo - reče Gatsby nagnuvši se prema meni. - Bojim se da sam vas jutros u kolima malo naljutio.

Na licu mu se opet javio onaj smiješak, ali sam mu ovaj put odolio.

- Ja ne volim tajanstvenosti - odgovorio sam - i ne razumijem zašto ne nastupite otvoreno i ne kažete mi što želite. Zašto bi se to moralo obaviti preko gospođice Baker?

- O, nema tu ništa sumnjivo - uvjeravao me. - I sami znate da je gospođica Baker velika sportašica, i da nikad ne bi ništa neispravno učinila.

Najednom pogleda na sat, skoči i izleti iz sale, ostavivši me za stolom sama s gospodinom Wolfshiemom.

- Mora telefonirati - reče gospodin Wolfshiem prateći ga očima. - Krasan momak, zar ne? Lijepa izgleda i savršen džentlmen.

-Da.

- Ogzfordski đak.

-O!

- Studirao je u Ogzfordu u Engleskoj. Je li vam poznato Ogzfordsko sveučilište?

- Čuo sam za nj.

- To je jedno od najpoznatijih sveučilišta na svijetu.

- Poznajete li odavno Gatsbya? - upitao sam ga.

- Nekoliko godina - odgovori on zadovoljno. - Imao sam sreću da ga upoznam odma po svršetku rata. Ali sam već nakon jednog sata razgovora s njim znao da imam pred sobom finoga čovjeka. Rekao sam sâm sebi: »Ovo je jedan od onakvih ljudi kakve bi čovjek rado poveo kući i predstavio ih majci i sestri.« - Malo je zastao. - Vidim da promatrate dugmad na mojim manšetama.

Tada ih nisam promatrao, ali sam ih sada pogledao. Bila su izrađena od bjelokosti koja mi se činila neobično poznatom.

- Prvorazredni primjerci ljudskih kutnjaka - objasni gospodin Wolfshiem.

- Hm. - Razgledao sam ih. - Vrlo zanimljiva zamisao.

- Je! - reče gurnuvši rukave pod kaput. - Je, Gatsby je vrlo oprezan sa ženama. Nikad ne bi ni pogledao prijateljevu ženu.

Kad se objekt ovoga nagonskog povjeravanja vratio za stol i sjeo, gospodin Wolfshiem ispi nadušak kavu i ustade.

- Baš mi je prijao ručak - reče - ali, sada, mladići moji, moram da bježim, prije negoli vam dosadim.

- Kud žuriš, Meyere - zaustavljao ga je Gatsby bez naročitog oduševljenja. Ali gospodin Wolfshiem podiže ruku kao da nas blagoslivlje.

- Vrlo ste ljubazni, ali ja pripadam drugoj generaciji - objavi svečano. - Vi samo sjedite tu i raspravljajte o svojim sportovima i mladim damama i svojim... - Novim pokretom ruke nadomjesti neizrečenu riječ. - A što se mene tiče, meni je pedeset godina i ne želim vam se više nametati.

Dok nam je stezao ruku i okretao se, tragični nos mu je podrhtavao. Razmišljao sam nisam li rekao štogod što bi ga moglo uvrijediti.

- Katkada je vrlo sentimentaln - objasni mi Gatsby. - Danas je jedan od njegovih sentimentalnih dana. Inače je poznata ličnost New Yorka... udomaćio se na Broadwayu.

- Što je zapravo? Glumac?

-Ne.

- Zubar?

- Meyer Wolfshiem? Ne, on je kockar. - Gatsby je najprije oklijevao, a zatim doda hladno: - To je onaj čovjek koji je 1919. lažirao ishod nacionalnog prvenstva u bejzbolu.

- Lažirao ishod nacionalnog prvenstva u bejzbolu? - ponovio sam.

I sama pomisao me je zaprepastila. Naravno, sjećao sam se te afere iz 1919. godine s lažiranjem nacionalnog prvenstva u bejzbolu, ali da sam ikada o tome razmišljao, vjerovao bih da se to, eto, naprosto tako *dogodilo*, kao rezultat stjecaja neizbježnih okolnosti. Nikad ne bih mogao ni zamisliti da bi se ijedan čovjek usudio da se - s bezobzirnošću kakvog provalnika kad obija kasu - poigrava s povjerenjem pedeset milijuna ljudi.

- Kako mu je to uspjelo? - upitao sam časak kasnije.

- Naprosto je iskoristio priliku.

- Kako to da nije u zatvoru?

- Ne mogu ga ukebati, stari družo. To ti je lukav čovjek.

Uporno sam ostao na tome da ja platim račun. Kad mi je konobar donio sitniš, opazio sam na drugoj strani krcate sale Toma Buchanana.

- Pođite časak sa mnom - rekoh Gatsbyu. - Moram se pozdraviti s jednim čovjekom.

Kad nas je Tom ugledao, skočio je i pošao pet-šest koraka prema nama.

- Pa gdje si? - upita žestoko. - Daisy se ljuti što je nisi nazvao.

- Ovo je gospodin Gatsby, gospodin Buchanan.

Rukovali su se na brzinu, a na Gatsbyevu se licu ukaza neobičan izraz napete smetenosti.

- Kako si inače? - upita me Tom. - Kako to da si došao čak ovamo na ručak?

- Dogovorio sam se s gospodinom Gatsbyem da ovdje ručamo.

Okrenuo se Gatsbyu, ali njega više nije bilo.

Jednoga listopadskog dana tisuću devetsto sedamnaeste... (pripovijedala mi je toga poslijepodneva Jordan Baker, sjedeći ravno kao svijeća na stolcu s naslonom u čajnom vrtu hotela Plaza)... išla sam od kuće do kuće, hodajući čas pločnikom, čas tratinom. Ljepše mi je bilo ići tratinom, jer sam na nogama imala engleske cipele s hrapavim gumenim potplatima koji su čvrsto prijanjali u meku zemlju. Imala sam na sebi i novu kariranu suknu koja se pokatkad malko podigla na vjetru, pa kad god se to dogodilo, crveno-bijelo-plave zastave što su ukočeno visjele s pročelja kuće zašuštale bi negodujući: *šu-šu-šu-šu*.

Najveća zastava i najveći travnjak pripadahu kući Daisy Fay. Ona je tada imala točno osamnaest godina, dakle dvije godine više od mene, ali je bila daleko najpopularnija djevojka u Louisvillu. Uvijek se oblačila u bijelo, i imala je mali, bijeli automobil, a u njezinoj je kući po cijeli božji dan zvonio telefon, jer su je mladi časnici iz logora Taylor uzbuđeno molili, svaki za se, da tu večer provedu u njezinom društvu. »Barem jedan sat.«

Kad sam toga jutra stigla pred njezinu kuću, već je bijeli auto stajao uz rub pločnika, i u njemu je sjedila ona s nekim poručnikom koga nikada prije nisam vidjela. Toliko su bili zaokupljeni jedno drugim da me nije ni primijetila dok im se nisam približila na par koraka.

- Halo, Jordan - zovnula me nenadano. - Molim te, dođi ovamo!

Godilo mi je što mi se obratila, jer sam od svih djevojaka starijih od sebe najviše nju cijenila. Upitala me idem li u Crveni križ previjati ranjene. Išla sam. Pa, bi li im onda rekla da ona danas ne može doći? Dok je Daisy govorila, časnik ju je promatrao onako kako bi svaka mlada djevojka htjela da je jednom netko promatra, pa kako mi je to izgledalo romantično, zapamtila sam dobro taj događaj. On se zvao Jay Gatsby, ali ga poslije nisam vidjela više od četiri godine - tako da ni onda kad sam ga srela na Long Islandu, nisam shvatila da je to taj čovjek.

To je bilo devetsto sedamnaeste. Iduće godine i sama sam imala nekoliko udvarača, a počela sam igrati i na turnirima, pa se nisam često sretala s Daisy. Ona je izlazila s ponešto starijim društvom - kad je uopće s kim izlazila. O njoj su tada kružile fantastične glasine - kako ju je jedne zimske večeri majka zatekla gdje pakira kofer jer je kanila otići u New York da se oprost s nekim vojnikom koji je odlazio preko mora. Spriječili su je u tome, ali zato nekoliko tjedana nije govorila sa svojom obitelji. Nakon toga više se nije bavljala s vojnicima, nego s nekim domaćim kratkovidnim mladićima spuštenih stopala, koji nisu bili sposobni za vojsku.

Sljedeće je jeseni opet živnula, i bila življa nego ikada. Nakon primirja uveli su je u društvo, a u veljači se već navodno zaručila s nekim čovjekom iz New Orleansa. No, u lipnju se udala za Toma Buchanana iz Chicaga, i to uz takve kerefefe kakve Louisville nikada prije nije vidio. On je doputovao sa stotinu svatova u četiri posebna vagona i unajmio čitav jedan kat hotela Muhlbach, a dan prije

vjenčanja darovao joj je bisernu ogrlicu vrijednu tristo pedeset tisuća dolara.

Ja sam bila djeveruša. Pola sata prije svadbene gozbe ušla sam u njezinu sobu i našla je gdje u svojoj haljini na cvjetiče leži na krevetu, divna kao lipanjska noć i - pijana kao čep. U jednoj je ruci držala bocu Sauternea, a u drugoj nekakvo pismo.

- Č'stitaj mi! - mrmrljala je. - Nikad prije nisam pila, ali, oh, kako sad uživam!

- Što je, Daisy?

Prestrašila sam se, vjerujte mi; još nikada nisam vidjela nijedne djevojke u takvom stanju.

- Tu je, najdraža moja! - Stala je pipati rukom po košu za otpatke, koji je držala uza se na krevetu, i izvukla iz njega bisernu ogrlicu. - Oduzi je dolje i daj je onome čija je. Reci' im svima da se Daisy preddomisli. Reci: »Daisy se preddomisli!«

Počela je plakati - pa je plakala i plakala. Istrčala sam van i našla služavku njezine majke, pa smo zaključale vrata i stavile je u hladnu kupku. Nije se dala odvojiti od pisma. Uzela ga je sa sobom i u kadu, i zgnječila ga, i napravila od njega mokru kuglicu, i tek onda kad je vidjela da se raspada kao snijeg, tek onda mi je dopustila da ga stavim u kutiju za sapun.

Ali više nije ni riječi progovorila. Dale smo joj da udiše amonijak, stavljale joj led na čelo i ponovo joj navukle haljinu, a pola sata kasnije, kad smo izišle iz sobe, biserje joj je opet visjelo o vratu, i tako se svršio taj incident. Idućeg dana u pet sati vjenčala se s Tomom Buchananom a da nijednom nije zadrhtala, i krenula s njim na tromjesečno putovanje po Južnom moru.

Vidjela sam ih u Santa Barbari kad su se vratili, pa mi se činilo da još nikada nisam vidjela nijednu ženu tako ludo zaljubljen u svoga muža. Kad bi on samo časak izišao iz sobe, ona bi se nemirno ogledala oko sebe i pitala: »Kamo je otišao Tom?«, a lice bi joj poprimilo posve rastresen izraz dok ga ne bi ponovo ugledala na vratima. Znala je sate i sate presjediti na pijesku s njegovom glavom u svome krilu, i trljajući mu prstima čelo, promatrati ga s neizmjernim užitkom. Bilo je dirljivo gledati ih tako zajedno - očaravalo te i sililo na prigušen smijeh. To je bilo u kolovozu. A tjedan dana nakon što sam ja otputovala iz Santa Barbare, Tom je jedne noći na Autocesti

Ventura naletio na neka kola i odbio prednji kotač na svom automobilu. Djevojka koja je bila s njim u kolima dospjela je također u novine, jer je slomila ruku - bila je to jedna od sobarica u hotelu Santa Barbara.

Idućeg travnja Daisy je rodila kćer, a onda su otišli na godinu dana u Francusku. Jednog sam ih proljeća vidjela u Cannesu i kasnije u Deauvilleu, a zatim su se vratili u Chicago, gdje su se nastanili. Daisy je, kao što znate, bila vrlo popularna u Chicagu. Kretali su se u krugu raskalašenih ljudi - sve je to bio mlad, bogat, objestan svijet - ali to joj ipak nije nimalo narušilo reputaciju. Možda zato što ne pije. Čovjek koji ne pije ima veliku prednost u društvu teških pijanica. Pazi što priča i, štoviše, može za svoje sitne grijehе izabrati vrijeme kad su svi slijepi, pa ništa ne vide ili ne mare. Možda se Daisy nije nikada ni upuštala u ljubavne avanture - ali, opet, ima nešto u onom njezinu glasu...

I onda je, prije nekih šest tjedana, prvi put nakon toliko godina, čula Gatsbyeво ime. Bilo je to onda kad sam vas upitala - sjećate li se? - da li poznajete Gatsbya iz West Egga. Kad ste otišli kući, ona je došla u moju sobu, probudila me i upitala: »Koji Gatsby?« a kad sam joj ga opisala - a bila sam u polusnu - rekla je vrlo čudnim glasom da to mora biti čovjek koga je nekoć poznavala. Sve dotada nisam toga Gatsbya dovodila ni u kakvu vezu s onim časnikom u njezinom bijelom automobilu.

Kad je Jordan Baker završila svoju pripovijest, napustili smo Plažu na pola sata i provezli se viktorija kočijom kroz Central Park. Sunce je zašlo za visoke apartmane filmskih zvijezda u ulicama West Fifties, a zvonki glasovi djece, koja su se već bila okupila poput zrikavaca na travi, dizahu se kroz topli sumrak:

*Arapski sam šeik ja,
Ti pripadaš meni sva!
Kad zaspiš ovu noć,
U šator tvoj ću doć.⁸*

- Čudan stjecaj okolnosti - rekoh.
- Ali, to nije bio nikakav stjecaj okolnosti.
- Kako nije?

- Gatsby je kupio onu kuću samo zato što se Daisy nalazila točno s druge strane zaljeva.

Prema tome, one lipanjske noći nije čeznuo samo za zvijezdama! Sad mi je postao potpuno jasan, lišen maske svoga besmislenog sjaja.

- On bi želio znati - nastavila je Jordan - hoćete li kojega popodneva pozvati Daisy k sebi, i onda mu dopustiti da i on dođe prijeko.

Potresla me je čednost ove molbe. Pet je godina čekao, i kupio dvorac, iz kojega je jatima noćnih leptira sipao zvjezdani sjaj - samo zato da bi jednog popodneva mogao »doći prijeko«, u vrt jednoga neznanca.

- Zar sam morao sve to saznati prije negoli se usudio zatražiti takvu malenkost?

- Boji se, a tako već dugo čeka. Mislio je da biste se mogli uvrijediti. Vidite, on je u osnovi ispravan momak.

Nešto me je ipak tu smetalo.

- A zašto nije zamolio vas da im uredite sastanak?

- Jer želi da ona vidi njegovu kuću - reče Jordan - a vaša je odmah uz njegovu.

- O!

- Mislim da se bio pomalo nadao da bi ona jedne noći mogla dolutati na koju od njegovih zabava - nastavila je Jordan - ali nikada nije došla. Onda je počeo nasumce zapitkivati ljude da li je poznaju, a ja sam bila prva koju je pronašao. To je bilo one noći, na onom plesu kod njega, kad je poslao po mene; trebali ste samo čuti kako je sve to pomno i oprezno izveo. Naravno, ja sam odmah predložila ručak u New Yorku - i mislila sam da će poludjeti: »Ne bih želio poduzimati ništa neprikladno!« - ponavljao je. - »Htio bih se sastati s njom ovdje, kod susjeda!«

- Kad sam mu rekla da ste Tomov dobar prijatelj, počeo je napuštati čitavu zamisao. On ne zna mnogo o Tomu, premda kaže da je godinama pratio čikaške novine u nadi da će jednom naići na Daisyno ime.

Već je bio pao mrak, pa kad zađosmo pod neki mostić, obujmih Jordanino zlatno rame, privukoh je sebi i zamolih je da večera sa mnom. Više nisam mislio ni na Daisy ni na Gatsbya, nego na ovo svježje, žilavo stvorenje, koje se prema svemu odnosi skeptički, a

koje se sada bezbrižno zavalilo u sam pregib moje ruke. U ušima mi je nekako razdraženo stala bubnjati izreka: »Postoje samo progonjeni i progonitelji, užurbani i umorni.«

- I Daisy treba imati nešto od svoga života - prošapta Jordan.

- Da li se želi sastati s Gatsbyem?

- Ona još ne treba ništa znati o tome. Gatsby ne želi da ona to zna. Na vama je samo da je pozovete na čaj.

Prošli smo pokraj ograde od tamnoga drveća, a zatim uz pročelje Pedeset devete ulice, čije je nježno, blijedo svjetlo zračilo odozgo na park. Uza me se - za razliku od Gatsbya i Toma Buchanana - nije nalazila žena čije bi lice, odvojeno od tijela, lebdjelo među tamnim štukaturama i blistavim reklamama, pa sam zato stegnuo ruku i privukao je bliže sebi. Njezine se blijede, prezirne usne razvukoše u osmijeh, pa je ponovo privukoh bliže k sebi, ovaj put k licu.

PETO POGLAVLJE

Kad sam se te noći vraćao u West Egg, bio sam se u prvi mah prestrašio da mi se nije kuća zapalila. Dva je sata, a cijeli vrh poluotoka plamsa svjetlom što sablasno pada po grmlju i odsijeva dugačkim tankim zrakama po žicama uz cestu. Zaokrenuvši za jedan ugao, vidjeh da je to Gatsbyeva kuća, osvijetljena sva, od tornja do podruma.

Najprije sam pomislio da je to opet kakva zabava, kakva divlja veselica koja se pretvorila u igranje »skrivača« ili »žandara i lopova« i proširila se po cijeloj kući. No, odande nije bilo nikakva glasa. Samo vjetar u drveću, koji se poigravao žicama, gaseći i ponovo paleći svjetlo - pa se činilo da kuća žmirka kroz noćni mrak. Dok se moj taksi stenjući udaljavao, ugledah Gatsbya gdje mi prilazi preko svoga travnjaka.

- Kuća vam izgleda kao svjetska izložba - rekoh mu.

- Zbilja? - Okrenuo se rastreseno prema njoj. - Razgledao sam neke sobe. Hajde, stari družo, da odemo na Coney Island. Mojim kolima.

- Kasno je.

- A kako bi bilo da se malo okupamo u bazenu? Nisam ga cijelo ljeto koristio.

- Moram u krevet.

- U redu.

Čekao je gledajući me s prigušenom nestrpljivošću.

- Razgovarao sam s gospođicom Baker - rekao sam časak zatim. - Sutra ću nazvati Daisy i pozvati je k sebi na čaj.

- O, u redu - odgovori on nemarno. - Ne bih vas htio izložiti bilo kakvim neugodnostima.

- Koji bi vam dan najbolje odgovarao?

- Koji bi dan *vama* najbolje odgovarao? - ispravi me brzo. - Znate, ne bih vas htio izložiti bilo kakvim neugodnostima.

- Kako bi bilo prekosutra?

Časak je razmišljao. Zatim reče otežući: - Htio bih prije pokositi travu.

Obojica pogledasmo dolje na travu - ondje gdje je završavao moj zapušteni a počinjao njegov dobro njegovani tamniji travnjak vidjela se jasna, oštra granica. Posumnjao sam da je mislio na moj travnjak.

- Ima još jedna sitnica - reče nesigurno, oklijevajući.

- Možda biste htjeli sve to odgoditi za koji dan? - upitah ga.

- O, ne radi se o tom. Barem... - Petljao je, ne znajući kako da započne. - Pa, mislio sam... da, vidite, stari družo, vi baš ne zarađujete mnogo, zar ne?

- Ne baš naročito mnogo.

Čini se da ga je to ohrabrilo, pa nastavi sigurnije: - Mislio sam, s oprostjenjem, tako... znate, ja se bavim još jednim sitnim uzgrednim poslom, neke vrsti nuzzanimanjem, razumijete. Pa sam mislio, ako ne zarađujete baš mnogo... Vi se bavite prodajom vrijednosnih papira, je li, stari družo?

- Da, pokušavam.

- Pa, ovo bi vas moglo zanimati. Ne bi vam oduzelo mnogo vremena, a mogli biste zaraditi lijepu svoticu. Ali, to je, slučajno, donekle povjerljiva vrsta posla.

Danas mi je jasno da je taj razgovor, u drugim okolnostima, mogao značiti preokret u mom životu. No, kako mi je tom svojom ponudom, očividno i netaktično, htio uzvratiti za moju uslugu, nisam imao drugoga izbora nego da ga smjesta odbijem.

- Imam pune ruke posla - rekoh. - Vrlo sam vam zahvalan, ali ne bih mogao preuzeti više nikakav posao.

- Ne biste imali nikakva posla s Wolfshiemom. - Očividno je mislio da sam se poplašio »feze« spomenute za ručkom, ali sam ga uvjerio da se vara. Čekao je još časak, u nadi da ću ponovo započeti razgovor, ali ja sam bio suviše zamišljen a da bih bio razgovorljiv, pa je nevoljko otišao kući.

Te sam večeri bio ošamućen od sreće; držim da sam odmah, čim sam prešao preko kućnog praga, pao u dubok san. Zato ne znam je li Gatsby uopće otišao na Coney Island, ili je još nekoliko sati

»razgledao svoje sobe« dok mu je kuća i dalje napadno sjala. Sutradan sam iz ureda nazvao Daisy i pozvao je na čaj.

- Nemoj dovoditi Toma - upozorio sam je.

- Molim?

- Nemoj dovoditi Toma.

- Tko je to »Tom«? - upitala je nedužno.

Ugovorenoga dana lijevala je kiša. U jedanaest sati došao je neki čovjek u kišnoj kabanici, vukući za sobom ručnu kosilicu, i pokucavši na moja vrata rekao da ga je poslao gospodin Gatsby da mi pokosi travnjak. To me je podsjetilo da sam zaboravio kazati mojoj Finkinji da se vrati, pa sam se odvezao u naselje West Egg da je potražim negdje među raskvašenim, opranim ulicama i kupim koju šalicu, nekoliko limuna i nešto cvijeća.

Cvijeće je bilo nepotrebno, jer je u dva sata Gatsby poslao čitav staklenik s bezbrojnim vazicama. Sat kasnije, najednom su se otvorila vrata moje kuće i unutra upade Gatsby u odijelu od bijelog flanela i košulji srebrne boje sa zlatnom kravatom. Bio je blijed, a ispod očiju su mu se vidjeli tamni tragovi nesаницe.

- Je li sve u redu? - upitao je odmah.

- Trava izgleda divno, ako na to mislite.

- Kakva trava? - upitao je smeteno. - O, da, trava u vrtu. - Zagledao se kroz prozor u nju, ali, sudeći po njegovu izrazu, ne vjerujem da je išta vidio.

- Izgleda vrlo dobro - primijetio je rastreseno. - U jednim novinama piše da misle da će oko četiri sata prestati kiša. Mislim da je to bio *Journal*. Jeste li nabavili sve što je potrebno... za čaj?

Odveo sam ga u smočnicu, gdje je malo prijekorno pogledao Finkinju. Zajedno smo pomno ispitali kakvoću dvanaest kolača od limuna donesenih iz slastičarnice.

- Jesu li dobri? - upitao sam.

- Naravno, naravno! Fini su! - i doda muklo: - Stari družē.

Oko pola četiri kiša se stišala i pretvorila u vlažnu maglu kroz koju su ovda-onda prolijetale sitne kapi slične rosi. Gatsby je, prazna pogleda, pregledavao svezak Clayeve *Ekonomije* i lecnuo bi se na svaki Finkinjin korak pod kojim se tresao kuhinjski pod; od vremena do vremena zagledao bi se u zamagljene prozore, kao da se vani

odigravaju neki nevidljivi ali zastrašujući događaji. Najzad se digao i obavijestio me nesigurnim glasom da ide kući.

- Zašto?

- Nitko neće doći na čaj. Kasno je. - Pogledao je na sat, kao da ga negdje drugdje hitno očekuju. - Ne mogu čekati cio dan!

- Ne budite ludi; tek za dvije minute bit će četiri.

Ponovo je sjeo, sav nesretan, kao da sam ga ja na to prisilio, a izvana se istoga časa začu šum automobila koji je skrenuo na moj kolnik. Obojica skočismo na noge, a ja, i sam pomalo uzrujan, iziđoh u dvorište.

Ispod obranih jorgovana, s kojih je kapala kiša, približavao se kolnikom velik otvoreni automobil. Zaustavio se. Iz njega je, nagnuto u stranu, ispod trorogog šešira blijedoljubičaste boje provirilo Daisyno lice, koje me je gledalo obasjano zanosnim osmijehom.

- Je li to ta kuća gdje ti stanuješ, najdraži moj? - Veseli žubor njezina glasa odjeknuo je kao vedra tonika kišnom atmosferom. Jedan sam trenutak morao napetim uhom pratiti treperenje njegova zvuka prije negoli sam mogao uhvatiti značenje ijedne riječi. Vlažan pramen kose ležao joj je preko obraza kao plav potez kistom, a i ruka joj je, kad sam je prihvatio da joj pomognem sići iz kola, bila ovlažena blistavim kapljicama kiše.

- Jesi li se zaljubio u me? - šapnula mi je u uho. - Zašto bih inače morala doći sama?

- To je tajna dvorca Rackrent.⁹ Reci svome šoferu da ode što dalje i da se zadrži barem jedan sat.

- Ferdie, vratite se za jedan sat. - Zatim ozbiljno prošapće: - Zove se Ferdie.

- Da li mu benzin škodi nosu?

- Nadam se da ne škodi - odgovori ona nedužno. - Zašto?

Ušli smo u kuću. Na moje najveće iznenađenje, u dnevnoj sobi nije bilo nikoga.

- Pa, to je smiješno - povikao sam.

- Što je smiješno?

Okrenula je glavu kad se na ulaznim vratima čulo lagano, dostojanstveno kucanje. Izišao sam i otvorio ih. Pred njima je u lokvi vode blijed kao smrt stajao Gatsby; objesivši ruke kao utege u džepove kaputa, sav zdvojan zurio u moje oči.

Držeći i dalje ruke u džepovima kaputa, prošao je ukočeno pokraj mene u predsoblje, okrenuo se naglo kao na žici i nestao u dnevnoj sobi. U tome nije bilo ništa smiješno. Osjećajući kako mi srce glasno tuče, zatvorio sam vrata pred kišom koja je sve jače padala.

Jedno pola minute vladala je potpuna tišina. Onda sam iz dnevne sobe čuo nekakvo prigušeno mrmljanje i česticu smijeha, popraćenu Daisynim potpuno izvještačenim glasom: - Zaista me silno veseli što vas opet vidim. - Stanka; trajala je strašno dugo. Nisam imao što raditi u predsoblju pa sam ušao u sobu.

Gatsby je, još uvijek s rukama u džepovima, stajao naslonjen na okvir kamina i napeto glumio savršen mir, dapače dosadu. Glavu je bio tako zabacio da mu je počivala na brojčaniku pokvarenoga sata na kaminu, i iz tog je položaja sumanutim pogledom piljio u Daisy koja je, preplašena ali dražesna, sjedila na rubu stolca.

- Mi se poznajemo otprije - promrmljao je Gatsby. Pogled mu časkom padne na me, a usne mu se rastaviše u neuspjeh pokušaj smijeha. Srećom se toga časa sat, pod pritiskom njegove glave, opasno nagnu, našto se on okrenu, zgrabi ga drhtavim prstima i postavi ponovo na svoje mjesto. Onda sjede ukočeno na sofuu, naslonivši se laktovima na naslon, a bradu podboči rukom.

- Oprostite zbog sata - rekao je.

Sada i moje lice planu dubokim tropskim žarom. Od bezbrojnih uobičajenih fraza što mi se vrzu glavom, nisam se mogao sjetiti nijedne prikladne.

- To je ionako nekakav stari sat - odgovorio sam idiotski.

Mislim da smo u tom času svi povjerovali da je pao na pod i smrskao se u komadiće.

- Godinama se nismo vidjeli - reče Daisy najsmirenijim mogućim glasom.

- U studenom bit će pet godina.

Automatska točnost Gatsbyeva odgovora bacila nas je ponovo u šutnju od najmanje jedne minute. Onda sam im očajnički predložio da mi pomognu pripremiti čaj u kuhinji i već ih oboje bio digao na noge, kadli ga ona vražja Finkinja unese na poslužavniku u sobu.

U dobrodošlom metežu oko šalica i kolača, uspostavili su se sami po sebi kakvi-takvi odnosi doličnosti. Ali, dok smo Daisy i ja razgovarali, Gatsby se nekako povukao u zasjenak, i napetim,

žalostnim pogledom pažljivo promatrao čas jedno čas drugo. Kako je, međutim, ta njegova šutnja sama sebi bila svrhom, ispričao sam se u prvom pogodnom trenutku i ustao.

- Kamo ćete? - odmah je uplašeno povikao Gatsby.

- Odmah se vraćam.

- Moram govoriti s vama o nečemu prije negoli odete.

Usplahireno je pošao za mnom u kuhinju, zatvorio vrata i nesretnim glasom prošaptao: - O, Bože!

- Što je?

- Sve je to strašna pogreška! - govorio je vrteći glavom. - Strašna, strašna pogreška.

- Vi ste se samo smeli, eto, to je - i srećom dodah: - A i Daisy se smela.

- I ona se smela? - opetovao je ne vjerujući.

- Isto kao i vi.

- Ne govorite tako glasno.

- Ponašate se kao dječarac - planuo sam nestrpljivo. - Ne samo to nego ste i nepristojni. Daisy sjedi tamo posve sama.

On podiže ruku da me zaustavi u riječi i pogleda me s nezaboravnim prijekorom, pa se, otvorivši oprezno vrata, vrati u sobu.

Ja sam izašao na stražnja vrata upravo kao i Gatsby kad je ono prije pola sata opisao nervozan krug oko kuće - i otrčah pod ogromno, crno, čvoravo stablo, čije mi je gusto lišće pružilo zaklon od kiše. Sada je ponovo lijevalo curkom, pa je moj neravni travnjak, iako ga je Gatsbyev vrtlar lijepo ošišao, bio pun malih blatnih lokvica i prehistorijskih močvara. Ispod stabla se nije moglo vidjeti ništa osim goleme Gatsbyeve kuće, pa sam jedno pola sata zurio u nju, kao Kant u crkveni zvonik. Tu je kuću sagradio neki pivar prije deset godina na početku manije »nepatvorenih stilova«, a govorilo se da je bio spreman za sve susjedne kućice platiti petogodišnji porez ako im vlasnici pokriju krovove slamom. Možda mu je njihovo nepristajanje na to razorilo plan o utemeljenju Obitelji - odmah zatim počeo je propadati. Njegova su djeca prodala kuću dok joj je još žalobni vijenac visio na vratima. Amerikanci mogu pristati na svako podčinjavanje, čak i težiti za njim, ali su oduvijek tvrdokorno odbijali da budu seljaci.

Nakon pola sata sunce je ponovo zasjalo, a na Gatsbyev je kolnik skrenuo špecerajski automobil sa svježim namirnicama za večeru njegove posluge - bio sam uvjeren da on neće uzeti ni jednog jedinog zalogaja. Jedna služavka stade otvarati prozore na katu njegove kuće, pojavljujući se časak na svakome od njih, a na velikom srednjem prozoru nagnu se van i zamišljeno pljucnu u vrt. Bilo je vrijeme da se vratim. Dok je kiša padala, meni se činilo da i njihovi glasovi mrmore i pokatkada bujaju i rastu s provalom njihovih čuvstava. No sada, kad je vani ponovo zavladała tišina, osjetio sam da je zavladała i u kući.

Ušao sam u sobu - proizvevši prije toga u kuhinji što je moguće veću buku, tako da umalo nisam prevalio štednjak - ali ne vjerujem da su oni što čuli. Sjedili su svako na svome kraju kauča i gledali jedno u drugo, kao da se među njima postavilo neko pitanje ili se upravo kani postaviti, ali je s oboje njih nestalo i posljednjeg traga zbunjenosti. Daisyno je lice bilo umrljano suzama, pa je, čim sam ušao u sobu, skočila i stala ga brisati maramicom pred zrcalom. Gatsby se pak bio toliko izmijenio da sam se upravo zapanjio. Doslovno je blistao; bez ijedne riječi ili znaka likovanja, vidjelo se da iz njega zrači nova sreća i ispunjava cijelu sobicu.

- O, zdravo, stari družo - rekao je kao da me već godinama nije vidio. Načas sam bio pomislio da će se i rukovati sa mnom.

- Kiša je prestala.

- Zbilja? - Kad je shvatio o čemu govorim, i da su blistava zvonca sunčanih zraka ispunila sobu, nasmiješio se kao meteorolog, kao ushićen pokrovitelj obnovljene svjetlosti, i ponovio vijest Daisy. - Što kažeš na to? Kiša je prestala.

- Drago mi je, Jay. - Njezin glas, pun bolne, tužne ljepote, govorio je samo o neočekivanoj sreći.

- Htio bih da vas i Daisy povedem prijeko do moje kuće - rekao je - rado bih joj je pokazao.

- Zar zaista želite da i ja pođem?

- Bezuvjetno, stari družo.

Daisy se pope na prvi kat, da se umije - prekasno sam se, posramljen, sjetio svojih ručnika - a Gatsby i ja je pričekasmo na travnjaku.

- Kuća mi izgleda lijepo, zar ne? - upitao je. - Pogledajte kako joj je cijelo pročelje osvjetljeno suncem.

Složio sam se da je divna.

- Da. - Prešao ju je cijelu očima, svaka nadsvođena vrata i četverouglasti toranj. - Trebalo mi je točno tri godine da zaradim novac kojim sam je kupio.

- A ja sam mislio da ste naslijedili novac.

- Jesam, stari družo - odgovori automatski - ali sam većinu izgubio u velikoj panici... ratnoj panici.

Mislim da je jedva znao što govori, jer je na moj upit kakvim se poslom bavi, odvratio: - To je moja stvar - prije negoli je shvatio da to nije baš najzgodniji odgovor.

- O, bavio sam se raznim stvarima - ispravi se. - Bavio sam se lijekovima, pa onda naftom. Ali se sada ne bavim ni jednim ni drugim. - Pogledao me je pažljivije. - Znači li to da ste razmišljali o onome što sam vam neku večer predložio?

Prije negoli sam mu stigao odgovoriti, Daisy iziđe iz kuće, a dva niza metalnih puceta njezine haljine zablistaše na suncu.

- Ona ogromna zgrada *ondje*? - uskliknula je upirući onamo prstom.

- Sviđa ti se?

- Jako mi se sviđa, ali ne shvaćam kako tu možeš živjeti sam samcat.

- Ispunjavam je uvijek, danju i noću, zanimljivim svijetom. Ljudima koji se bave zanimljivim stvarima. Slavnim ljudima.

Umjesto da krenemo kraćim putem uz Tjesnac, sišli smo na cestu i ušli na velika posebna vrata. Daisy se oduševljenim šaptom divila čas ovoj čas onoj slici obrisa feudalne zgrade, što se ocrtavala prema nebu; divila se vrtovima, iskričavom mirisu sunovrata i pjenušavom mirisu gloga i šljivina cvijeta i blijedozlatnom mirisu kozje krvi. Bilo je neobično stići do mramornih stuba i ne zateći, ni pred kućom ni u kući, onu vrevu šarenih haljina, niti čuti ikakva glasa osim ptičjeg pjeva u drveću.

A unutra, dok smo prolazili sobama za muziciranje u stilu Marije Antoanete i salonima u stilu restauracije, činilo mi se da se iza svakog kauča i stola skrivaju gosti, kojima je naređeno da mramorkom šute dok mi ne prođemo. Bio bih se mogao zakleti da

sam, čim je Gatsby zatvorio za nama vrata »Knjižnice koledža Merton«, čuo buljookog čovjeka gdje prasnu u sablastan smijeh.

Popeli smo se na prvi kat i prošli kroz stilske spavaće sobe obložene ružičastom i ljubičastomodrom svilom i ukrašene svježim cvijećem, kroz oblačionice i prostorije za biljar, pa kupaonice s kadama uzidanim u pod - i upali u jednu sobu u kojoj je neki raščupanac u pidžami radio na podu vježbe za jetru. Bio je to gospodin Klipspringer - »Podstanar«. Toga sam ga jutro vidio kako izgledao luta plažom. Konačno stigismo u Gatsbyeve odaje - spavaću sobu, kupaonicu i radnu sobu u Adam-stilu, gdje sjedosmo i popismo čašu nekakvog *Chartreusea*, koji je izvadio iz uzidanog ormara.

Nijednog časa nije prestajao gledati Daisy, i sve mislim da je sada svaku stvar u svojoj kući ponovo procjenjivao prema dojmu koji je pročitao u njezinim ljubljenim očima. Katkada je, dapače, nekako smeteno zurio u svoje pokućstvo, kao da je sada, u ovoj njezinoj stvarnoj, zapanjujućoj nazočnosti, sve ono prestalo postojati. Jednom umalo što se nije skotrljao niza stepenice.

Od svih soba spavaća je bila najjednostavnija - s jedinom iznimkom što mu je toaletni stol bio opremljen priborom od čistoga zlata. Daisy je s užitkom dohvatila četku i stala gladiti kosu, našto Gatsby sjede, zakloni oči i udari u smijeh.

- To je ono najčudnovatije, stari druže - reče radosno. - Ne mogu... Kad pokušam da...

On je očividno već bio prošao dvije faze i sada je ulazio u treću. Nakon smetenosti i bezumne radosti, sada ga je svladalo ushićenje zbog njezine nazočnosti. Godinama se zanosio tom mišlju, dočaravao je sebi u svim pojedinostima i čekao, takoreći stisnutih zubi, u stanju nepojmljive napetosti. A sada kad je nastupila reakcija, odvinuo se kao prenavijen sat.

Sabravši se minutu kasnije, otvorio je pred nama dva glomazna, naročito građena ormara, prenatrpana odijelima, kućnim ogrtačima, kravatama i košuljama, koje su bile naslagane kao cigle, po tucet njih u hrpi.

- Imam u Engleskoj čovjeka koji me opskrbljuje robom. Početkom svake sezone, u proljeće i jesen, šalje mi izbor ovakvih stvari.

Izvadio je hrpu košulja i stao ih bacati pred nas jednu po jednu: košulje od čistog lana, teške svile i finoga flanela, koje su se u padu razmotavale i prekrivale stol šarenim neredom. Dok smo im se divili, on je donosio nove, pa je podatna, bogata gomila sve više rasla - košulje s prugama, šarama i kockama u ružičastocrvenoj, svijetlozelenoj, ljubičastoplavoj i blijedonarančastoj boji s tamnoplavim monogramima. Najednom Daisy ciknu, zaroni glavu u košulje i briznu u gorak plač.

- Divnih li košulja! - jecala je prigušenim glasom iz debelih nabora. - Ražalostile su me jer nikada prije nisam vidjela takvih... takvih krasnih košulja.

Nakon kuće trebali smo razgledati park i bazen, hidroplan i ljetno cvijeće - ali se vani, pred Gatsbyevim prozorom, ponovo spustila kiša, pa smo se, poredani jedno uz drugo, zagledali u namreškano površinu Tjesnaca.

- Da nema magle, mogli bismo ti vidjeti kuću na drugoj strani zaljeva - reče Gatsby. - Na kraju tvog doka uvijek se vidi neko zeleno svjetlo koje svu noć gori.

Daisy naglo utisnu ruku pod njegovu, ali se činilo da je on potpuno zaokupljen onim o čemu upravo govori. Možda mu je u glavi sinula misao kako je sada zauvijek nestalo ogromnog značenja onoga svjetla. U usporedbi s velikom udaljenošću koja ga je dijelila od Daisy, ono mu se činilo vrlo blizu nje, gotovo ju je dodirivalo. Činilo mu se da je odmah uz nju, kao zvijezda uz mjesec. A sada je opet postalo obično zeleno svjetlo na doku. Broj njegovih začaranih simbola smanjio se za jedan.

Počeo sam šetati sobom, razgledajući u polutami razne nejasne predmete. Moju je pozornost privukla velika fotografija postarijeg čovjeka u odijelu za jedrenje što je visjela na zidu iznad pisaćeg stola.

- Tko je to?

- To? To ti je, stari družo, gospodin Dan Cody.

Odněkud mi je to ime bilo poznato.

- Sada je mrtav. Ali mi je prije više godina bio najbolji prijatelj.

Na komodi je stajala Gatsbyeva mala fotografija na kojoj je i on bio u odijelu za jedrenje - Gatsby s prkosno zabačenom glavom -

snimljen, po svoj prilici, kad mu je bilo oko osamnaest godina.

- Obožavam to - uzviknu najednom Daisy. - Zalizana kosa! Nikad mi nisi rekao da si imao kosu zalizanu iznad čela... ili jahtu.

- Pogledaj ovo - reče brzo Gatsby. - Imam mnogo novinskih izrezaka... o tebi.

Stajali su jedno pokraj drugoga i razgledali ih. Upravo sam ga htio zamoliti da mi pokaže rubine, kadli zazvoni telefon i Gatsby podiže slušalicu.

- Da... Hm, sada ne mogu govoriti... ne mogu govoriti, stari družo... Rekao sam neki *mali* grad... On bi morao znati što je mali grad... Hm, nikad nikakve koristi od njega ako je za nj Detroit pojam maloga grada...

Objesio je slušalicu.

- *Brzo ovamo!* - povika Daisy s prozora. Kiša je još padala, ali se tama na zapadu bila razišla, a nad morem se pojavio ružičastozlatni val pjenušavih oblaka.

- Pogledaj - prošaptala je, a malo zatim dodala: - Htjela bih da mogu doseći jedan od onih ružičastih oblaka, da te stavim u njega, pa da te guram naokolo.

Tada sam pokušao otići, ali oni ne htjedoše ni čuti o tome; možda su se baš u mojoj prisutnosti osjećali potpunije sami.

- Znam što ćemo sad - reče Gatsby - pozvat ćemo Klipspringera da nam nešto odsvira na klaviru.

Izišao je iz sobe vičući: - Ewing - i vratio se nakon nekoliko časaka u pratnji zbunjenoga, ponešto umornoga mladića s naočalama od kornjačevine i rijetkom plavom kosom. Mladić je sada bio pristojno odjeven u »sportsku košulju« otvorenu na vratu, cipele za tenis i platnene hlače neodređene boje.

- Jesmo li vas prekinuli u vježbanju? - uljudno upita Daisy.

- Spavao sam - zavapi gospodin Klipspringer u napadaju smetenosti: - To jest, *bio* sam zaspao. Onda sam ustao...

- Klipspringer svira klavir - reče Gatsby prekinuvši ga. - Je li, Ewinge, stari družo?

- Ne sviram dobro. Ne... ne sviram gotovo ništa. Sasvim sam izvan for...

- Siđimo! - presiječe ga Gatsby i okrenu prekidač. Sivi prozori iščezoše čim je kuća zablistala punim svjetlom.

U sobi za muziciranje Gatsby upali jedinu svjetiljku što je stajala pokraj glasovira. Onda drhtavom šibicom pripali Daisy cigaretu i sjede s njom na kauč u drugom kutu sobe, gdje nije bilo nikakva svjetla osim odbljeska s parketa iz predsoblja.

Odsviravši *Ljubavno gnijezdo*¹⁰ Klipspringer se okrenu na klupici i nezadovoljno potraži Gatsbya u tami.

- Vidite da uopće nisam u formi. Rekao sam vam da ne mogu svirati. Nisam uopće u for...

- Ne govori toliko, stari druže - zapovjedi mu Gatsby.

- Sviraj!

*I ujutro,
I uvečer
Lijepo li nam je...*

Vani je šumio vjetar, a duž Tjesnaca čula se slaba grmljavina. U West Egg su se palila sva svjetla; električni vlakovi, puni svijeta, probijali su se kroz kišu iz New Yorka kući. To je sat dubokih promjena u ljudima, kad se i zrak puni uzbuđenjem.

Sigurna stvar je da bogataš stvara pare, dok siromah stvara - djecu.

A sve dotle,

A sve donde...¹¹

Dok sam im prilazio da se oprostim, opazio sam na Gatsbyevu licu ponovo izraz smetenosti, kao da ga je zaokupila neka nejasna sumnja u pogledu njegove sadašnje sreće. Gotovo pet godina! Mora da je čak i ovoga popodneva bilo trenutaka kada Daisy nije ispunila sve njegove snove - ne svojom krivnjom, već zbog izvanrednog dometa njegovih iluzija. One su premašivale nju, premašivale sve. On ih je gradio svom svojom stvaralačkom strašću, nadodajući im uvijek nešto novo, ukrašavajući ih svakim blistavim percem na koje je naišao u svom životu. Nikakva vatra ni studen ne mogu se mjeriti s onim što je čovjek kadar nagomilati u svome sablasnom srcu.

Dok sam ga promatrao, on se, vidjelo se, malko pribrao. U svojoj je ruci držao njezinu, a kad mu je ona nešto šapnula na uho, naglo se

okrenuo prema njoj, ponesen bujicom uzbuđenja. Mislim da ga je taj glas, svojom drhtavom, grozničavom toplinom, najviše zanosio, jer ga ni u svojim snovima nije mogao nadmašiti - taj je glas zvučao kao besmrtna melodija.

Potpuno su zaboravili na me, ali me Daisy letimično pogleda i pruži mi ruku; Gatsby me više uopće nije prepoznao. Pogledao sam ih još jednom, ali me oni, već potpuno obuzeti silinom svojih doživljaja, pogledaše još samo kao kroz maglu. Onda sam ih prepustio samima sebi i, izašavši iz sobe, sišao mramornim stubama na kišu.

ŠESTO POGLAVLJE

Nekako u to vrijeme neki je mladi, ambiciozni njujorški reporter jednoga jutra posjetio Gatsbya i upitao ga ima li što izjaviti.

- Imam što izjaviti - o čemu to? - upitao ga je ljubazno Gatsby.

- Pa, tako... da mi dadete bilo kakvu izjavu.

Nakon pet minuta natezanja pokazalo se da je mladić u svojoj redakciji čuo za Gatsbyjevo ime u vezi s nečim što on ili nije htio odati ili pak nije potpuno razumio. Danas je bio njegov slobodni dan, pa je, samoinicijativom vrijednom svake pohvale, požurio »da vidi što je na stvari«.

Bio je to hitac nasumce, pa ipak je reporterov instinkt bio ispravan. Glas o Gatsbyu, što su ga širile stotine ljudi koji su uživali njegovo gostoprimstvo i postali tumači njegove prošlosti, rastao je cijelo ljeto te on umalo nije dospio u novine. Uz njegovo su se ime vezale razne suvremene legende, kao ona o »podzemnom cjevovodu za Kanadu«¹², a uporno se pripovijedalo da uopće ne stanuje u kući, nego na nekom brodu sličnom kući kojim se potajno vozika gore-dolje uz obalu Long Islanda. E sad, zašto je James Gatz iz Sjeverne Dakote nalazio u tim izmišljotinama toliko zadovoljstva, nije baš lako objasniti.

James Gatz - to mu je bilo pravo, ili barem zakonom priznato, ime. Promijenio ga je u sedamnaestoj godini, i to upravo onoga časa koji označuje početak njegove karijere - kada je ugledao jahtu Dana Codya gdje se ukotvljuje na najpodmuklijem plićaku Gornjega jezera. Bio je još uvijek James Gatz dok je toga popodneva lunjao obalom u poderanom zelenom puloveru i hlačama od jedrenine, ali je već kao Jay Gatsby unajmio čamac, odveslao do jahte *Tuolomee* i obavijestio Codya da za pola sata može naletjeti vjetar i razbiti mu jahtu.

Pretpostavljam da je tada već odavno imao u pripremi to ime. Roditelji mu bijahu bespomoćni siromašni farmeri - ali ih njegova mašta nije uopće nikada prihvatila kao stvarne roditelje. Zaista, Jay Gatsby iz West Egga, na Long Islandu, proizašao je iz idealne predodžbe o samome sebi. Bio je božansko dijete - pa ako ta izreka išta znači, znači upravo to - i morao je ostati u pozivu svoga Oca, u službi neizmjerne, vulgarne, varave ljepote. Tako je izmislio upravo onakvog Gatsbya kakvog je mogao izmisliti sedamnaestogodišnji dečko i toj je predodžbi ostao vjeran do kraja.

Više od godinu dana probijao se južnom obalom Gornjega jezera tražeći školjke kapice i loveći losose, ili obavljajući svaki posao koji mu je mogao osigurati hranu i prenoćište. Njegovo opaljeno, otporno tijelo, koje je živjelo prirodnim životom u polunapornom -polulijenom radu, prekaljivalo se tih dana. Rano je upoznao žene, pa pošto su ga razmazile, počeo ih je prezirati: mlade djevice zbog njihova neznanja, druge jer su se odnosile histerično prema stvarima koje je on, u svom silnom samoljublju, uzimao zdravo za gotovo.

Ali, srce mu je uvijek bilo puno neobuzdanog nemira. Noću su ga u krevetu salijetale najgrotosknije i najfantastičnije slike. Čitav jedan svijet neopisivog blistavila ispredao bi se iz njegova mozga, dok bi sat na umivaoniku tik-takao, a mjesec mu svojim vlažnim svjetlom prožimao razbacanu odjeću na podu. Svake je noći svojoj osnovnoj zamisli pridodavao nešto novo, dok mu san ne bi i najživopisnije scene prekrio zagrljajem zaborava. Neko je vrijeme ovakvim sanjarijama davao oduška svojoj uobrazilji; u njima je nalazio uvjerljiv nagovještaj nestvarnosti stvarnosti, obećanje da temelji svijeta počivaju sigurno u vilinskom krilu.

Predosjećajući svoju buduću slavu, bio je prije nekoliko mjeseci otišao u mali luteranski koledž St. Olaf u južnoj Minnesoti. Obeshrabren okrutnom ravnodušnošću koledža prema zovu njegove sudbine, pa i prema samoj sudbini, ostao je ondje svega dva tjedna, prezrevši vratarsku službu koja mu je trebala omogućiti školovanje. Zatim se vratio na Gornje jezero, gdje se i onoga dana kad se jahta Dana Codya usidрила kraj obale ogledao za bilo kakvim poslom.

Cody, koji je tada imao pedeset godina, bio je proizvod srebronosnih polja Nevade i Yukona i svake metalne groznice od osamsto sedamdeset pete naovamo. Iz poslova s montanskim

bakrom izišao je kao multimilijunaš, tjelesno doduše snažan ali na rubu toga da postane mekušac, pa su ga, osjetivši to, bezbrojne žene pokušavale rastaviti od njegova novca. Nimalo ukusne majstorije novinarkе Elle Kaye, kojima je odigrala ulogu Madame de Maintenon¹³ njegovih slabosti i poslala ga u jahti na more, predstavljale su zahvalan materijal za bombastični žurnalizam iz 1902. godine. Cody je već pet godina plovio uz razne obale, gdje su ga vrlo gostoljubivo dočekivali, kad se obreo u zaljevu Little Girl kao sudbina Jamesa Gatz.

Mladome je Gatzu, koji je naslonjen na vesla gledao u ogradu palube, ta jahta predstavljala svu ljepotu i divotu svijeta. Pretpostavljam da se nasmiješio Codyu - vjerojatno je već bio otkrio da se sviđa ljudima kad se smiješi. U svakom slučaju, Cody mu je postavio nekoliko pitanja (a jednim od njih mu je izmamio i novostvoreno ime) i ustanovio da ima pred sobom bistrog i neobično ambicioznog dečka. Nekoliko dana kasnije poveo ga je u Duluth i kupio mu modri kaput, šest pari hlača od bijelog mornarskog platna i kapu za jedrenje. A kada je *Tuolomee* otplovila prema Karibima i Obali Barbary, s njom je otplovio i Gatsby.

Dok je bio kod Codya, radio je u neodređenom svojstvu njegova osobnog službenika - bio mu je poslužitelj, prvi časnik, kapetan broda, osobni tajnik, pa čak i uzničar, jer je trijezni Daft Cody znao kakve bi sve rasipničke ludorije mogao uskoro počinuti pijani Dan Cody, pa se protiv takvih izvanrednih izdataka osiguravao time što se sve više i više predavao u Gatsbyeve ruke. Takvo je stanje potrajalo pet godina, za koje je vrijeme brod tri puta oplovio kontinent. A moglo se produžiti i u beskonačnost, da nije jedne noći u Bostonu došla na brod Ella Kaye, a tjedan dana kasnije Dan Cody je - krajnje negostoljubivo - umro.

Sjećam se njegova portreta u Gatsbyevoj spavaćoj sobi: sijed, rumen čovjek, oštra, bezizražajna lica - pionir - razvratnik koji je u jednom razdoblju američkog života vratio na istočne obale divlju žestinu pograničnih krčmi i bludilišta. To što je Gatsby tako malo pio ima, neizravno, zahvaliti baš Codyu. Ponekad se, za razuzdanih zabava, događalo da mu žene zalijevaju kosu šampanjcem, pa ipak je on sama sebe navikao da se suzdržava od pića.

Od Codya je naslijedio i novac - baštinu od dvadeset i pet tisuća dolara. Ipak ga nije dobio. Nikad nije razumio zakonske smicalice koje su upotrijebili protiv njega, ali što god je ostalo od Codyevih milijuna, sve je netaknuto pripalo Elli Kaye. Njemu je ostala stečevina jedinstvenog naukovanja: nejasne obrise Jaya Gatsbya ispunio je sadržajem stvarnoga čovjeka!

Sve mi je ovo ispričovijedao mnogo kasnije, ali ja to iznosim već sada u želji da opovrgnem one prve divlje glasine o njegovoj prošlosti, u kojima nije bilo ni trunka istine. Štoviše, on mi je to ispričovijedao u času opće pometnje, kad više nisam znao da li da povjerujem u sve ili u ništa što se o njemu govorilo. Tako sam iskoristio ovu malu stanku, dok je Gatsby, takoreći, pribirao dah, da raščistim svu tu zbrku pogrešnih predodžaba.

Bila je to ujedno i stanka i u mome zanimanju za njegove stvari. Nekoliko ga tjedana nisam sretao, pa ni govorio s njim preko telefona - tada sam se većinom zadržavao u New Yorku, lutao okolo s Jordan i pokušavao se umiliti njezinoj senilnoj tetki - ali sam najzad, jednoga nedjeljnog popodneva, skoknuo prijeko, do njegove kuće. Nisam bio ondje ni dvije minute kadli netko dovede unutra Toma Buchanana da popiju koju čašicu. Prenerazio sam se, naravno, ali je zapravo bilo čudnovatije što se to već prije nije dogodilo.

Bilo je to društvanje od troje jahača - Tom, zatim neki čovjek imenom Sloane i jedna lijepa žena u smeđem jahaćem kostimu, koja je već prije dolazila ovamo.

- Baš mi je drago što vas vidim - rekao je Gatsby stojeći na trijemu.
- Drago mi je što ste malo navratili.

Kao da je njima uopće bilo stalo do toga!

- Izvol'te sjesti. Poslužite se cigaretom ili cigarom. - Užurbano je prošao sobom, pritiskujući zvonca. - Samo časak pa ću vam dati nešto da popijete.

Bio je silno uzbuđen činjenicom što je Tom tu. Ali on bi se u svakom slučaju osjećao nelagodno dok ih ne bi nečim počastio, nejasno naslućujući da su samo radi toga i došli. Gospodin Sloane nije htio ništa. Limunadu? Ne, hvala. Malo šampanjca? Ne, uopće ništa, hvala... Žao mi je...

- Je li jahanje bilo ugodno?

- Ovdje su ceste vrlo dobre.
- Mislim da automobili...
- Aha.

Tjeran nekom neodoljivom pobudom, Gatsby se okrenuo Tomu, koji je kod upoznavanja prihvatio ulogu stranca.

- Mislim, gospodine Buchanane, da smo se već negdje sreli.
- O, da - odgovori Tom s oporom uljudnošću, ali se očividno nije ničega sjećao. - Pa, da, jesmo. Sjećam se vrlo dobro.
- Prije neka dva tjedna.
- Tako je. Bili ste s Nickom.
- Poznajem i vašu ženu - nastavio je Gatsby gotovo nasrtljivo.
- Tako?

Tom se okrene meni.

- I ti živiš negdje ovdje, Nick?
- U susjednoj kući.
- Tako?

Gospodin Sloane nije ulazio u razgovor, nego se bahato zavalio na stolac; ni ženska nije ništa govorila - dok najednom, nakon dva *highballa*, ne posta upravo srdačna.

- Gospodine Gatsby, svi ćemo doći na vaše iduću zabavu - rekla je.
- Što kažete na to?
- Svakako, bit će mi vrlo drago ako dođete.
- Lijepo od vas - primijetio je gospodin Sloane, bez ikakvog zahvaljivanja - mislim da bismo trebali krenuti.
- Molim vas, samo ne žurite - salijetao ih je Gatsby. Sada je već potpuno vladao sobom, pa je želio bolje upoznati Toma. - Zašto ne biste... zašto ne biste ostali na večeri? Ne bi me iznenadilo kad bi još neki ljudi iz New Yorka navratili ovamo.
- Hajde da večerate *kod mene* - oduševljeno upade dama. - Obojica!

To se odnosilo i na me. Gospodin Sloane se diže.

- Hajdemo - reče on, ali samo njoj.
- Ja najozbiljnije mislim - uporno će ona. - Veselilo bi me da pođete sa mnom. Ima mjesta.

Gatsby me pogleda kao da me pita za savjet. Želio je ići, a nije vidio da je gospodin Sloane odlučno protiv toga.

- Žao mi je, ali ja ne mogu - rekao sam.

- Pa, hajte vi - navaljivala je ona na Gatsbya.

Gospodin Sloane joj šapne nešto na uho.

- Nećemo zakasniti ako odmah pođemo - oduprla se glasno.

- Ja nemam konja - reče Gatsby. - U vojsci sam jahao, ali nikada nisam kupio konja. Morat ću za vama kolima. Oprostite, samo časak. Svi ostali iziđosmo na trijem, na kojem se Sloane i ona dama počеше malo postrance žestoko prepirati.

- Za Boga miloga, izgleda da on zbilja ide - reče Tom. - Zar ne vidi da ona ne želi da dođe?

- Rekla je da želi.

- Ona priređuje svečanu večeru, na kojoj on neće poznati ni žive duše. - Namrštio se. - Pitam se samo gdje je pri vragu upoznao Daisy. Možda su moji nazori staromodni, ali, bogami, danas žene, po mome mišljenju, malo previše trčkaraju naokolo. Zato i nailaze na kojekakve tipove.

Najednom gospodin Sloane i ona gospođa siđoše niza stube i uzjahaše.

- Hajte - reče Sloane Tomu - zakasnit ćemo. Mi moramo krenuti. - Zatim meni: - Recite mu da nismo mogli dulje čekati, hoćete li?

Rukovao sam se s Tomom dok sam s ostalima izmijenio hladne naklone, nakon čega oni brzo otkasaše kolnikom, nestavši pod kolovoškim lišćem, upravo u času kad se Gatsby, sa šešikom i laganim ogrtačem u ruci, pojavio na vratima.

Toma su očito uznemirili Daisyni samostalni izlasci, jer je iduće subote uvečer došao s njom na Gatsbyevu zabavu. Možda je njegova nazočnost davala toj večeri onu neobičnu tešku atmosferu - jer se ona u mom sjećanju tako razlikuje od ostalih Gatsbyevih zabava toga ljeta. I tada su tu bili isti ljudi, ili, u najmanju ruku, ista vrsta ljudi, i isto rasipanje šampanjca, i ista raznobojna, višeglasna vreva, ali ja sam ipak osjećao neku nelagodnost u zraku, neku opću neskladnost kakve prije nikada nije bilo. Ili sam, možda, bio navikao na to, navikao da gledam West Egg kao potpuno zaseban svijet, sa svojim vlastitim mjerilima i svojim vlastitim veličinama, svijet koji ni u čemu ne zaostaje ni za kim, jer ni sâm nije svjestan toga - ali koji sam sada stao promatrati Daisynim očima. Čovjek se uvijek sneveseli kad počne drugim očima promatrati stvari kojima se i sam morao prilagođivati.

Buchananovi su stigli u sumrak, i dok smo se zajedno probijali kroz raspoloženo mnoštvo svijeta, Daisyn je glas žuborio izvodeći majstorije njezina grla.

- Sve me ovo *tako* uzbuđuje - šaptala je. - Nick, ako me večeras poželiš poljubiti, upozori me samo i bit ću sretna da ti to priuštim. Samo me zovni. Ili mi pokaži zelenu kartu. Izdajem zelene...

- Pogledajte malo oko sebe - predloži Gatsby.

- Upravo razgledam. Imam neki divan...

- Prepoznat ćete lica mnogih ljudi o kojima ste čuli.

Tomove drske oči tumarahu po svjetini.

- Mi baš ne izlazimo prečesto - reče on. - Zapravo sam baš sada mislio kako ne poznajem ni žive duše ovdje.

- Možda poznajete onu damu. - Gatsby im pokaza prekrasnu orhideju od žene, jedva nalik na ljudsko biće, koja je dostojanstveno sjedila pod stablom bijele šljive. Tom i Daisy se zagledaše s onim izrazito nestvarnim osjećajem što ovlada čovjekom kad sretno dotada nedokučivu slavnu filmsku zvijezdu.

- Divna je - reče Daisy.

- Onaj čovjek što se nadvio nad njom, ono je njezin režiser.

Vodio ih je ceremonijalno od grupice do grupice.

- Gospođa Buchanan... i gospodin Buchanan... - Nakon kratkog oklijevanja dodavao je: - igrač pola.

- O, ne - branio se Tom brzo - nisam.

Ali Gatsbyu se očito sviđalo kako to zvuči, jer je Tom cijele te večeri ostao - »igrač pola«.

- Nikad nisam sreća toliko glasovitih ljudi - uzviknula je Daisy. - Sviđa mi se onaj čovjek... kako se zove?... onaj s plavičastim nosom.

Gatsby joj kaza njegovo ime, dodavši da je to neki mali filmski producent.

- No, meni se svejedno sviđa.

- A meni bi bilo draže da nisam igrač pola - prijazno reče Tom. - Volio bih da mogu promatrati sve te slavne ljude onako... neprimijećen.

Daisy i Gatsby su zaplesali. Sjećam se kako sam bio iznenađen njegovim otmjenim, staromodnim fokstrotom - nikada ga prije nisam vidio plesati. Onda su otumarali prema mojoj kući, gdje su jedno pola sata sjedili na stubama, dok sam ja, na njezinu molbu, ostao u vrtu

na straži. - Za slučaj da dođe do vatre ili poplave - objasnila mi je - ili kakve druge elementarne nepogode.

Tom se pojavio iz svoje neprimjećenosti upravo kad smo svi zajedno sjedali za večeru.

- Hoće li vas smetati, ako sjednem s onim ljudima prijeko? - upitao je. - Ondje jedan čovjek izvodi neke komedije.

- Idi ti samo - srdačno mu je odgovorila Daisy - pa budeš li htio zabilježiti kakvu adresu, evo ti moje zlatne olovčice... - Malo zatim ogledala se unaokolo i rekla mi da je djevojka »prosta ali lijepa«, a ja sam shvatio da se, izuzev ono pola sata što je provela nasamo s Gatsbyem, ne zabavlja dobro.

Sjedili smo za dobrano nakresanim stolom. Tome sam bio kriv ja - Gatsbya su bili pozvali na telefon, a ja sam se još prije petnaest dana ugodno zabavljao s tim istim ljudima. No, isto ono što me je onda zabavljalo, sada je kvarilo raspoloženje.

- Kako se osjećate, gospođice Baedeker?

Djevojka kojoj je bilo upućeno ovo pitanje pokušavala se bezuspješno zavaliti na moje rame. Na ovaj se upit uspravila i otvorila oči. - Ššto?

Neka glomazna, troma žena, koja je nagovarala Daisy da sutra u mjesnom klubu igra s njome golf, progovorila je u obranu gospođice Baedeker: - O, sad joj je sasvim dobro. Kad god popije pet-šest koktela, odmah počinje ovako vrištati. Rekla sam joj da bi se morala okaniti pića.

- Pa, ja sam ga se i okanila - neuvjerljivo je tvrdila optužena.

- Čuli smo vas kako drečite, pa sam rekla doktoru Civetu: »Doc, nekome je potrebna vaša pomoć!«

- I uvjerenam sam da vam je vrlo zahvalna za to - reče nezahvalno druga prijateljica - ali ste joj ipak smočili svu haljinu kad ste joj zagnjurili glavu u bazen.

- Ništa ne mrzim toliko kao ono kad mi glavu gnjure u bazen - gundala je gospođica Baedeker. - Jednom, prijeko u New Jerseyu, umalo da me nisu utopili.

- Zato, biste se morali okaniti pića - uzvratila joj doktor Civet.

- Govorite vi to samome sebi! - povikala gospođica Baedeker bijesno.

- Vama se i ruke tresu. Ne bih vam nikada dopustila da me operirate.

Tako je to bilo. Valjda je posljednje čega se sjećam ono kad sam stajao s Daisy i promatrao filmskog režisera i njegovu Zvijezdu. Još uvijek su sjedili pod bijelom šljivom i lica su im se već gotovo doticala - još ih je dijelila samo blijeda, tanka mjesečeva zraka. Pomislio sam tada da se on cijele večeri tako polako saginjao prema njoj da postigne tu blizinu, i dok sam ga promatrao, vidio sam kako se još malko povio i poljubio je u lice.

- Baš mi se sviđa - reče Daisy - mislim da je divna.

Ali ostalo ju je vrijeđalo - i to neosporno, jer se nije radilo o pozici nego o osjećaju. Zgražala se nad West Eggom, tim nevjerojatnim »mjestancem« koje je Broadway stvorio od ribarskog naselja na Long Islandu - zgražala se nad njegovom sirovom snagom što je ključala pod starim eufemizmima, i nad prenapadnom sudbinom koja je okupila njegove stanovnike na prečacu iz jednoga ništavila u drugo. Baš u toj jednostavnosti koju nije mogla razumjeti, ona je vidjela nešto strašno.

Sjeo sam s njima na ulazne stubice dok su čekali svoja kola. Tu, pred kućom, vladao je mrak, samo su osvijetljena vrata izlivala desetak četvornih stopa svjetla u blago, tamno jutro. Pokatkad bi se iza zastora garderobe pomakla kakva sjena i ustupila mjesto drugoj, i tako se izmjenjivala beskrajna povorka sjena, koje su si pred nevidljivim ogledalom crvenile usne i pudrale lice.

- Tko je zapravo taj Gatsby? - započe najednom Tom. - Veliki krijumčar alkohola.

- Gdje si to čuo? - upitao sam ga.

- Nisam nigdje čuo. Ali pretpostavljam. Znaš, mnogi od ovih novih bogataša zapravo su samo veliki krijumčari alkohola.

- Gatsby nije - odsjekao sam.

Neko je vrijeme šutio. Šljunak na kolniku škripao mu je pod nogama.

- Bogme, mora da se gadno namučio dok je sastavio svu tu menažeriju.

Vjetrić je zatalasao sivom sumaglicom Daisyna krznenog ovratnika.

- Ipak su, u najmanju ruku, zanimljiviji od ljudi koje mi poznajemo - protisne ona.

- Nisi izgledala baš tako zainteresirana.

- Pa, bila sam.

Tom se nasmije i okrene meni:

- Jesi li vidio Daisyno lice kad ju je ona djevojka zamolila da je odvede pod hladni tuš?

Daisy poče pjevušiti uz glazbu, u promuklom, ritmičkom šapatu, dajući svakoj riječi značenje koje nikad prije nije imala, niti će ga ikada imati. Kad se melodija dizala, njezin bi se glas dražesno prelomio, slijedeći je načinom svojstvenim kontra-altu, a svaka takva promjena prosijala je zrakom djelić njezine tople ljudske čarolije.

- Dolazi mnogo nepozvanog svijeta - reče najednom. - Ona djevojka nije bila pozvana. Naprosto se guraju ovamo, a on je prefin da im što prigovori.

- Volio bih znati tko je i čime se bavi - ustrajao je Tom. - A mislim da ću i poduzeti nešto da doznam.

- To ti mogu odmah ja reći - odgovori Daisy. - On je vlasnik nekih dragstora, mnogih dragstora. Sam ih je podigao.

Zakašnjela limuzina stiže valjajući se kolnikom.

- Laku noć, Nick - reče Daisy.

Pogled joj je skrenuo s mene i potražio osvijetljeni vrh stuba, odakle je kroz otvorena vrata dopirao skladni turobni valcer te godine *Tri sata ujutro*. Uostalom, baš u tom neodređenom obilježju Gatsbyevih zabava leže romantične mogućnosti kakvih u njezinom svijetu uopće nema. Što je to u toj pjesmi što je, čini se, zove natrag gore? Što se još sve ne može dogoditi sada, u ove sumračne, neizvjesne sate? Možda stigne kakav nevjerojatni gost, kakva krajnje neobična osoba koja će sve zadiviti, kakva zaista blistava mlada djevojka koja bi, samo jednim drskim pogledom prema Gatsbyu, mogla u jednom jedinom času čarobnog susreta izbrisati svih onih pet godina nepokolebljive odanosti.

Te sam noći ostao dugo, jer me je Gatsby zamolio da ga pričekam dok ne bude slobodan, pa sam vrludao vrtom sve dok s tamne plaže nije, osvježena i ushićena, dotrčala skupina neizbježnih kupača, i dok se gore u gostinskim sobama nisu pogasila svjetla. Kad je napokon sišao niza stube, zagasita mu se koža neobično napela na licu a oči se žarile od umora.

- Nije joj se svidjelo - započe smjesta.

- Jest. Naravno da jest.

- Ne, nije joj se svidjelo - ustrajao je. - Nije se dobro zabavljala.

Onda je zašutio, a ja sam razmišljao o uzrocima njegove neizrecive potištenosti.

- Ja gledam na to sasvim drukčije od nje - reče. - Teško je to njoj objasniti.

- Mislite na ples?

- Ples? - Prezirno je pucnuo prstom na sve plesove koje je ikada priredio. - Stari druže, tu ples uopće nije važan.

Tražio je od Daisy ništa manje nego da ode Tomu i da mu kaže: »Nikada te nisam voljela.« Kad bi tako, tom izjavom, poništila one četiri godine, tek tada bi mogli odlučivati o daljim koracima koje bi trebalo poduzeti. Jedan od tih bio bi da se, čim ona dobije rastavu, vrate zajedno u Louisville i vjenčaju se, i to tako da svatovi krenu iz njezine kuće - upravo onako kako bi to bilo prije pet godina.

- Ali, ona ne shvaća - rekao je. - Nekoć me je mogla shvatiti. Sjedili smo satima...

Naglo je ušutio i počeo šetati gore-dolje samotnom stazom punom kora raznog voća, odbačenih poklona i zgaženog cvijeća.

- Ja ne bih previše tražio od nje - napomenuo sam. - Prošlost ne možete ponoviti.

- Prošlost se ne može ponoviti? - povikao je ne vjerujući. - Može se, naravno da se može.

Uzbuđeno se obazro, kao da se prošlost pritajila tu negdje u sjeni njegove kuće, na samom dohvatu ruke.

- Uredit ću da sve bude točno onako kako je bilo i prije - reče, odlučno kimajući glavom. - Vidjet će ona!

Govorio je mnogo o prošlosti, a meni se činilo da želi obnoviti nešto, možda neku predodžbu o samom sebi, koja se pretočila u ljubav prema Daisy. Onda mu se sav život uzburkao i poremetio, ali kad bi se mogao vratiti na određenu polaznu točku i polako sve to ponovo proći, ustanovio bi što je to...

... Jedne jesenske noći, prije pet godina, šetali su nekom ulicom po kojoj je padalo lišće, dok nisu stigli na mjesto gdje nije bilo drveća, pa se pločnik sav bjelasao na mjesečevim zrakama. Tu su se zaustavili i okrenuli jedno drugom. Noć je bila prohladna i puna onoga tajanstvenog nemira što prati mijene godišnjih doba. Svjetla u kućama tiho su žmirkala u tamu, a među zvijezdama osjećao se nemir i komešanje. Gatsby je tada ispod oka primijetio kako su se

blokovi pločnika stvarno pretvorili u ljestve što vode nekom tajnom mjestu iznad drveća - i on se, da se htio penjati sam, mogao popeti onamo, a kad bi se jednom našao ondje, mogao bi sisati sa grudi života i opijati se njegovim čudesnim sokom.

Kad se Daisyno bijelo lice približilo njegovom, srce mu je sve brže udaralo. Znao je: čim poljubi tu djevojku i zauvijek spoji svoje neiskazane vizije s njezinim kratkotrajnim dahom, da mu se duh nikada više neće uznositi božanskim zanosima. Pričekao je časak da čuje zvuk ugađala što je taklo jednu zvijezdu. Onda ju je poljubio. Pod dodirom njegovih usana, ona se pred njim rascvala kao cvijet i utjelovljenje bje dovršeno.

Slušajući sve to što je govorio, pa čak i onu njegovu užasnu sentimentalnost, sjetio sam se nečega - nekog neuhvatljivog ritma, jednog ulomka izgubljenih riječi koje sam već davno bio negdje čuo. U jednom mi se času na ustima pokušala oblikovati izreka, pa su mi se usne već bile rastvorile kao u njemaka, kao da se bore ne samo s mlazom iznenađenog daha. Ali nisu proizvele nikakva glasa, a ono čega sam se već bio gotovo sjetio, ostalo je zauvijek neizrečeno.

SEDMO POGLAVLJE

Jedne subotnje večeri - i to u vrijeme kad je zanimanje za Gatsbya doseglo vrhunac - ostala su svjetla u njegovoj kući neupaljena, pa je tako njegova trimalhionska¹⁴ karijera završila u mraku, kao što je i počela. Tek sam postepeno primijetio da automobili koji su puni nade skretali u njegovo dvorište ostaju ondje samo časak i odmah mrzovoljno odlaze dalje. Pitajući se da nije bolestan, otišao sam prijeko da vidim što je - i našao nepoznatog slugu lupeškog lica, koji je s vrata sumnjičavo škiljio u me.

- Da nije gospodin Gatsby bolestan?

- Nije. - Tek nakon kraće stanke dodao je nekako škрто, otegnuto: - gospodine.

- Ne vidim ga više pa sam se zabrinuo. Javite mu da je došao gospodin Carraway.

- Tko? - upitao je grubo.

- Carraway.

- Carraway. U redu, reći ću mu.

Osorno je zalupio vratima.

Moja Finkinja me obavijestila da je Gatsby prije tjedan dana otpustio svu svoju staru poslugu i zamijenio je s pet-šest novih ljudi, koji nikada ne odlaze u West Egg, da ih ondje ne podmire trgovci, nego telefonom naručuju skromne zalihe hrane. Trgovčev momak, koji im donosi namirnice, rekao je da kuhinja izgleda kao svinjac, a u naselju vlada općenito mišljenje da novi ljudi zapravo i nisu nikakva posluga.

Sutradan me je Gatsby nazvao telefonom.

- Zar odlazite? - upitao sam ga.

- Ne, stari družę.

- Čuo sam da ste otpustili svu poslugu.

- Želio sam oko sebe ljude koji neće brbljati. Daisy često dolazi poslijepodne...

I tako se čitav onaj karavanseraj, na zamjerku koju je pročitao u njezinim očima, srušio kao kuća od karata.

- To su neki ljudi kojima je Wolfshiem želio pomoći. Svi su braća i sestre. Prije su sami držali neki hotelčić.

- Da, da.

Nazvao me, na Daisynu molbu, da sutra dođem k njoj na ručak. I gospođica Baker bit će ondje. Pola sata kasnije telefonirala mi je Daisy, i učinilo mi se da joj je laknulo kad je čula da ću doći. Nešto se spremalo. Pa ipak, nisam mogao vjerovati da će baš ovu zgodu odabrati za scenu - osobito ne za onakvu prilično mučnu scenu kakvu mi je Gatsby bio ocrtao u vrtu.

Idućeg dana pritislala je žega, jedna od posljednjih ali sigurno najjača toga ljeta. Kad je moj vlak izletio iz tunela na sunce, samo je oštri zvižduk sirene kompanije National Biscuit narušavao vrelu tišinu podneva. Slamnata sjedala u vagonu samo što nisu planula; žena što je sjedila do mene znojila se najprije obzirno u svoju bijelu bluzu, ali se onda, kad joj se novine smočiče pod prstima, beznadno, bespomoćnim krikom prepustila neodoljivoj vrućini. Novčanik joj je pao na pod.

- O, Bože! - zavapila je.

Teškom sam se mukom sagnuo, dohvatio novčanik za sam vršak ruba i predao joj ga ispruženom rukom, da pokažem kako nemam nikakvih zlih namjera - ali su ipak svi, uključivši ženu, posumnjali u me.

- Vrućina - obraćao se kondukter poznatim licima. - Prokleta vrijeme! Vrućina... Vrućina... Vrućina... Je li vam prevruće? Je li vruće? Je li...?

Mjesečnu mi je kartu vratio s tamnim otiskom svoje ruke na njoj. Kao da bi tko po ovoj sparini mogao mariti čije je uzavrele usne poljubio, čija li mu je glava ovlažila džep na pidžami povrh srca!

... Predvorjem Buchananove kuće strujio je slab propuh i donio zvuk telefona do Gatsbya i mene dok smo čekali pred vratima.

- Gospodarevo tijelo! - vikao je sluga u slušalicu. - Žao mi je, gospođo, ali vam ga ne možemo otpremiti sada, u podne je prevruće da bi ga se moglo i dotaknuti.

Ali, on je zapravo rekao:

- Da... da... pogledat ću.

Odložio je slušalicu i, sjajeći se malo od znoja, pošao nam u susret, da nam prihvati tvrde slamnate šešire.

- Gospođa vas očekuje u salonu! - rekao je nepotrebno nam pokazujući pravac. Na ovoj vrućini svaki suvišan pokret predstavljao je povredu životnih rezervi.

Dobro zasjenjena platnenim zastorima, soba je djelovala mračno i pro hladno. Daisy i Jordan ležale su na golemom kauču kao srebrni idoli, pritežući uza se svoje bijele haljine na povjetarcu što ga je svojim šumom stvarao ventilator.

- Ne možemo se ni pomaknuti - rekle su uglas.

Jordanini preplanuli, bijelo napudrani prsti ostadoše časak u mojoj ruci.

- A gospodin Thomas Buchanan, sportaš? - upitah.

Istog časa začuh njegov opori, prigušeni i hrapavi glas na telefonu u predvorju.

Gatsby je stajao nasred grimiznog soga i zatravljenim očima gledao oko sebe. Daisy ga je promatrala i smijala se svojim slatkim, uzbuđljivim smijehom; blag dašak pudera dizao joj se sa grudi u zrak.

- Govori se - prošapta Jordan - da je ono Tomova cura na telefonu.

Svi smo šutjeli. Glas u predvorju nervozno se podigao: - U redu, onda vam uopće neću prodati kola... Nemam nikakvih obaveza prema vama... a što se tiče tih vaših zanovijetanja za vrijeme ručka, neću ih uopće trpjeti!

- Pritisnuo je rukom slušalicu - cinično reče Daisy.

- Ne, nije - uvjeravao sam je. - Radi se zaista o poslu. Slučajno znam za to.

Uto Tom naglo otvori vrata, zakrči ih začas svojim nezgrapnim tijelom i požuri u sobu.

- Gospodine Gatsby! - Pružio je svoju veliku, široku ruku vješto prikrivajući svoje negodovanje. - Drago mi je što vas vidim, gospodine... Nick...

- Pripremi nam nešto da popijemo, ali hladno - povika Daisy.

Kad je Tom ponovo izišao iz sobe, ona se diže i priđe Gatsbyu i, privukavši mu lice k sebi, poljubi ga u usta.

- Znaš da te ljubim - zažuborila je.
- Zaboravljate da je ovdje još jedna dama - reče Jordan.
Daisy se ogleda u nedoumici. - Poljubi i ti Nicka.

- Drske li i proste žene!

- Baš me briga! - viknu Daisy i stade čeprkati po kaminu od opeka. Tada se sjeti vrućine i sjedne kao krivac na kauč upravo u času kad u sobu uđe dadilja, svježe oprana i izglačana, vodeći sa sobom djevojčicu.

- Duuu-šo dra-ga! - zagukala je Daisy ispruživši ruke. - Dođi svojoj majci, koja te toliko ljubi.

Dadilja pusti dijete, koje jurnu preko sobe i zagnjuri se stidljivo u majčinu haljinu.

- Duuu-šo draga! Je li ti majka napudrala zlaćanu kosicu? Digni se i reci: »doo-bar dan.«

Gatsby i ja se sagnusmo jedan za drugim i prihvatismo bojažljivu ručicu. On je još dugo, iznenađeno, gledao u dijete. Mislim da dotada stvarno nikada nije vjerovao da ono postoji.

- Obukla sam se prije ručka - reče dijete, okrenuvši se žustro majci.

- To te tvoja majka htjela malko pokazati. - Zarila je lice u onaj jedini nabor na bijelom dječjem vratiću. - Srce moje! Moje jedino slatko malo srce!

- Da - mirno potvrdi dijete. - I teta Jordan ima bijelu haljinu.

- Kako ti se sviđaju mamini prijatelji? - Daisy je okrenu tako da je sada gledala u Gatsbya. - Što misliš, jesu li zgodni?

- Gdje je tata?

- Nije nimalo slična svome ocu - stade tumačiti Daisy. - Sva je na mene. Ima moju kosu i moj oblik lica.

Daisy ponovo sjede na kauč. Dadilja zakorakne naprijed i ispruži ruku: - Hajdemo, Pammy.

- Zboo-gom, zlato!

Pogledavši s negodovanjem unatrag, disciplinirano dijete prihvati dadiljinu ruku, a ona ga izvuče kroz vrata upravo u času kad se Tom vratio, noseći pred sobom četiri *gin-rickeya*¹⁵, u kojima je zveckalo mnogo leda.

Gatsby podiže svoju čašu.

- Izgleda zaista hladno - reče s očiglednom nervozom.

Pili smo dugim, pohlepnim gutljajima.

- Čitao sam negdje da sunce svake godine postaje sve toplije - srdačno reče Tom. - Čini se da će se zemlja uskoro sručiti na sunce... ili ne, čekajte malo... posve je obrnuto... sunce postaje svake godine sve hladnije.

- Iziđimo - predložio je Gatsbyu - htio bih vam malo pokazati imanje.

Izišao sam s njima na verandu. Zelenim Tjesnacem, ustajalom na sparini, jedan je mali jedrenjak polako milio prema otvorenom moru. Gatsby ga je časak pratio očima, a onda podiže ruku i pokaza preko zaljeva: - Ja živim točno nasuprot vama.

- Da, tako je.

Prešli smo pogledom preko gredica ruža, užarenog travnjaka i otpadaka trava, što su se za ovih pasjih dana nakupili uz obalu. Bijela jedra brodića pomicala su se polako prema plavom pro hladnom horizontu. Pred njim je ležala izrezuckana ploha oceana i otoci puni obilja.

- To je sport! - reče Tom kimajući glavom. - Da sam sada bar na njemu, barem jedan sat.

Ručali smo u blagovaonici, koja je također bila zamračena zbog vrućine, i s hladnim pivom ispijali nervoznu veselost.

- Kamo ćemo sa sobom danas popodne? - povika Daisy. - I opet sutra, i svih tih idućih trideset godina!

- Ne budi morbidna - reče Jordan. - Život počinje iznova ujesen, čim nastupe svježi dani.

- Ali, tako je vruće - ustrajala je Daisy, na rubu plača - i sve je tako zbrkano. Hajde da se odvezemo u grad!

Daisy se glas borio sa sparinom, probijajući se kroz nju, dajući njenoj besmislenosti nekakav oblik.

- Čuo sam da sada staje pretvaraju u garaže - govorio je Tom Gatsbyu - ali ja sam prvi čovjek koji je garažu pretvorio u staju.

- Tko je za to da idemo u grad? - nastavljala je uporno Daisy. Gatsbyeve oči zaploviše prema njoj. - Ah - uzviknula je - izgledate tako svježe.

Oči su im se srele, pa se zagledaše jedno u drugo kao da su sami na svijetu. Onda ona s naporom obori pogled na stol.

- Uvijek izgledate tako svježe - ponovila je. Dala mu je na znanje da ga ljubi, i Tom Buchanan je to primijetio. Bio je zaprepašten. Usta mu se malko rastvoriše, i tako pogleda najprije Gatsbya, onda ponovo

Daisy, kao da je u njoj tek sada prepoznao nekoga koga već godinama poznaje.

- Slični ste čovjeku s reklame - nastavila je nedužno. - Znate onog čovjeka s reklame...

- U redu - naglo je prekide Tom - ja se potpuno slažem da idemo u grad. Hajdemo... idemo svi u grad.

Digao se sijevajući još uvijek očima između Gatsbya i svoje žene. Nitko se i ne pomače.

- Hajdemo! - Malko se ražestio. - Dobro, pa što je? Ako kanimo u grad, hajdemo!

Rukom koja je podrhtavala od napora samosvladavanja, prinio je ustima posljednji gutljaj piva. Na Daisyn glas svi ustadosmo i iziđosmo na užareni pošljunčani kolnik.

- Zar samo tako da odemo? - prigovarala je. - Ovako? Zar nećemo prije popušiti cigaretu?

- Napušili smo se za ručkom.

- O, ne kvari raspoloženje - molila ga je. - Prevručje je za prepirku.

Nije joj odgovorio.

- Nek ti bude - rekla je. - Hajdemo, Jordan.

Otišle su gore da se sprema, dok smo nas trojica ostali vani, stružujući nogama po vrućem šljunku. Srebrni mjesečev srp već je lebdio na zapadnom nebu. Gatsby htjede nešto reći, ali se predomisli. Međutim, Tom se okrenuo i zagledao u nj, očekujući što ima reći.

- Jesu li vaše staje ovdje u blizini? - upita s mukom Gatsby.

- Jedno četiristo metara niz cestu.

- O!

Stanka.

- Ne razumijem smisao ovoga odlaska u grad - planu Tom neobuzdano. - Ovakvo što može samo ženama pasti na pamet...

- Da poneseo kakvo piće? - viknula je Daisy s prozora prvoga kata.

- Uzet ću malo viskija - odgovori Tom i uđe u kuću.

Gatsby se ukočeno okrenu meni:

- Ne mogu mu, stari druže, u njegovoj kući reći ni riječi.

- Glas je izdaje - rekoh. - Odjekuje nekako... - oklijevao sam.

- Njezin glas odjekuje po novcu - reče on neočekivano.

Tako je! Prije mi to nije bilo jasno. Njezin je glas odjekivao po novcu - to je bila ona nepresušna draž što je podrhtavala u njemu, onaj njegov zveket, onaj zvuk činele u njemu... Visoko gore u bijeloj palači, kraljevna, zlatna djevojka...

Tom je izišao iz kuće zamatajući u ubrus bocu, a za njim Daisy i Jordan s malim šeširima od srebrnaste tkanine čvrsto priljubljenim na glavi i laganim pelerinama preko ruke.

- Da se svi odvezemo mojim kolima? - predloži Gatsby opipavajući užarenu zelenu kožu sjedala. - Trebao sam ih ostaviti u hladu.

- Imaju li običan mjenjač?

- Da.

- Onda vi uzmite moj dvosjed, a mene pustite da do grada vozim vaša kola.

Prijedlog se očividno nije svidio Gatsbyu.

- Mislim da nema dosta benzina - odgovorio je.

- Benzina koliko hoćeš! - reče Tom razmetljivo i pogleda na brojilo. - A ako ga nestane, zaustavit ću se pred kakvim dragstorom. Danas možete u svakom dragstoru kupiti što god hoćete.

Nakon ove očito besmislene dosjetke, nastade šutnja. Daisy mrko pogleda Toma, a Gatsbyevim licem preleti neki neodređeni izraz, koji mi je istovremeno bio potpuno nepoznat i nejasno poznat - kao da sam ga znao samo po opisu.

- Hajdemo, Daisy - reče Tom, gurajući je rukom prema Gatsbyevom automobilu. - Povešt ću te u ovim cirkuskim kolima...

Otvorio je vrata, ali mu se ona izmače iz ruku.

- Ti uzmi Nicka i Jordan. Mi ćemo za vama u dvosjedu.

Prišla je Gatsbyu dodirnuvši se rukom njegova kaputa, a Jordan, Tom i ja sjedosmo na prednje sjedalo Gatsbyevog auta. Tom isproba nepoznat mu mjenjač, a onda jurnusmo u tešku sparinu, ostavivši njih dvoje za sobom, izvan vidika.

- Jeste li vidjeli? - upita Tom.

- Što vidjeli?

Pogledao me oštro, shvaćajući da smo Jordan i ja morali znati za sve to od samog početka.

- Mislite da sam prilično slijep, je l' da? - natuknuo je. - Možda i jesam, ali katkada imam ja još... da tako kažem, još jedan vid, koji mi govori što trebam napraviti. Možda vi u to ne vjerujete, ali znanost...

Zašutio je. Neposredna okolnost toliko je ovladala njime da ga je odvušla s ruba teoretskog ponora.

- Malo sam se propitao o tome čovjeku - nastavio je. - Mogao sam i dublje zagrabititi da sam znao...

- Znači li to da si bio kod nekog medija? - našalila se Jordan.

- Što? - Pogledao nas je zbunjeno dok smo se nas dvoje smijali. - Kod medija?

- Zbog Gatsbya?

- Zbog Gatsbya! Ne, nisam. Rekao sam da sam malo prekopao po njegovoj prošlosti.

- Pa si otkrio da je oksfordski đak - uslužno reče Jordan.

- Oksfordski đak! - Bio je u nedoumici. - Jest vruga! Vidiš da nosi ružičasto odijelo!

- Ipak je oksfordski đak.

- Možda Oxford, New Mexico - puhnuo je prezirno Tom - ili nešto slično.

- Slušaj, Tom. Kad si ti već takav snob, zašto si ga pozvao na ručak? - srdito upita Jordan.

- Daisy ga je pozvala. Ona ga je upoznala još prije nego smo se vjenčali... bogzna gdje!

Kako je pivo hlapjelo iz nas, tako smo postajali sve razdražljiviji, pa smo se, svjesni toga, neko vrijeme vozili šutke. No, kad se na cesti pred nama ukazaše izbljedjele oči doktora T. J. Eckleburga, sjetio sam se Gatsbyeva upozorenja o benzinu.

- Imamo ga dosta do grada - reče Tom.

- Ali, evo, upravo smo pred pumpom - suprotstavila mu se Jordan. - Ne bih htjela da ostanemo gdje na ovoj pasjoj vrućini.

Tom nestrpljivo stisne obje kočnice i mi se dosklizamo do strmog i prašnog mjesta ispod Wilsonova natpisa. Malo zatim iz unutrašnjosti svoje firme izroni vlasnik i tupo se zagleda u kola.

- Dajte nam benzina! - osorno poviče Tom. - Što mislite, zašto smo se zaustavili... da se divimo pogledu?

- Bolestan sam - reče Wilson, i ne pomaknuvši se. - Bolestan cio dan.

- Što vam je?

- Sav sam iznemogao.

- Pa, mogu li se sam poslužiti? - upita Tom. - Na telefonu vam je glas zvučao dosta dobro.

Odmaknuvši se od vratnica za koje se bio prihvatio, Wilson s naporom iziđe iz sjene i, teško dišući, odvrne poklopac tanka. Na sunčevu svjetlu lice mu je izgledalo zeleno.

- Nisam vam želio smetati za vrijeme ručka - reče. - Ali sam u priličnoj stisci s novcem, pa me je zanimalo što kanite sa svojim starim kolima.

- Kako vam se sviđaju ova? - ispitivao ga je Tom. - Kupio sam ih prošloga tjedna.

- Lijepa žuta kola - odgovori Wilson, mučeći se s ručkom.

- Bi li ih kupili?

- Baš sam ja te sreće - jedva se osmjehnu Wilson. - Ne, na onim drugima bi' nešto zaradio.

- A zašto vam najednom tako hitno treba novac?

- Predugo sam ovdje. Htio bih otputovati. Moja žena i ja želimo otići na Zapad.

- I vaša žena? - osupnuto povika Tom.

- Ona već deset godina govori o tome. - Naslonio se časak na pumpu i zaklonio rukom oči. - Ali sad će ići, pa htjela ne htjela. Ja ću je odvesti.

Uto pokraj nas projuri dvosjed s oblakom prašine i bljeskom ruke što nam je mahala.

- Koliko sam vam dužan? - upita osorno Tom.

- Upravo sam u ova posljednja dva dana doznao nešto čudno - reče Wilson. - Zato baš i želim otići. A zato sam vam i dosađivao zbog kola.

- Koliko sam vam dužan?

- Dolar i dvadeset.

Nesmiljena vrućina počela me ošamućivati, pa u prvi mah nisam ni shvatio da se njegove dosadašnje sumnje još ne odnose na Toma. On je otkrio da Myrtle živi još jednim životom, odvojeno od njega, u nekom drugom svijetu, i to ga je tako potreslo da se razbolio. Promatrao sam najprije njega, pa onda Toma, koji je prije nepun sat došao do sličnoga otkrića - pa sam pomislio da nema tako duboke razlike među ljudima, s obzirom na inteligenciju ili rasu, kao što je razlika između bolesnih i zdravih. Wilson je bio tako bolestan da je

izgledao kao krivac kojemu se ne može oprostiti - kao da je kakvoj jednoj djevojci napravio dijete.

- Prepustit ću vam ona kola - reče Tom. - Poslat ću vam ih sutra poslije podne.

Ovo mjesto uvijek nekako čovjeka uznemiri, čak i na jasnom popodnevnom blještavilu, pa sam okrenuo glavu kao da sam bio upozoren na nešto otraga. Divovske oči doktora T. J. Eckleburga i dalje su bdjele nad hrpama pepela, ali sam odmah zatim primijetio da nas iz daljine od nepunih dvadeset koraka prodorno promatraju još nečije oči.

Na jednom prozoru iznad radionice zastori su bili malko razmaknuti, a iza njih se Myrtle Wilson zapiljila u naš auto. Bila se tako zaniijela da nije ni primijetila da je promatram, a licem su joj se, jedna za drugim, prelijevala sve jača uzbuđenja, kao obrisi predmeta na fotografskoj snimci koja se polako razvija. Izraz njezina lica bio mi je neobično poznat, bio je to izraz koji sam često viđao na ženskom licu, ali mi je na licu Myrtle Wilson izgledao besmislen i neobjašnjiv, dok nisam otkrio da svoje oči, ispunjene užasom ljubomore, nije uprla u Toma, već u Jordan Baker, za koju je pomislila da je njegova žena.

Nema gore pometnje od pometnje priprosta duha, pa je za naše daljnje vožnje Tom jurio gonjen vrelim šibama panike. Njegova žena i njegova ljubavnica, koje su do prije jednoga sata izgledale tako pouzdane i neoskvrnjive, izmicale su strmoglavom brzinom ispod njegova nadzora. Instinktivno je pritisnuo gas sa dvostrukom svrhom: da što prije dostigne Daisy i da ostavi Wilsona za sobom, pa smo brzinom od pedeset milja na sat jurili prema Astoriji, dok između paučastih potpornja nadzemne željeznice ne ugledasmo lagani plavi dvosjed.

- U onim veliki kinematografima oko Pedesete ulice vrlo je svjež - reče Jordan. - Volim New York u ljetna popodneva, kad u njemu nema ljudi. Ima u tome nešto vrlo puteno... nešto prezrelo, kao da će vam taj čas u ruke pasti neko rijetko voće.

Riječ »puten« još je više uznemirila Toma, ali prije negoli je dospio prosvjedovati, dvosjed stade i Daisy nam dade znak da se zaustavimo kraj njih.

- Kamo ćemo? - doviknula nam je.
- Kako bi bilo da odemo u kino?
- Prevrúće je - pobuni se ona. - Vi hajte, a mi ćemo se malo provozati, pa ćemo se kasnije sastati. - Pokušala je biti duhovita: - Sastat ćemo se na nekom uglu. Ja ću u zubima držati dvije cigarete.
- Nećemo sada o tome tu raspravljati - reče nestrpljivo Tom kad je neki teretnjak iza nas stao bijesno trubiti. - Vozite za mnom do južne strane Central Parka, ispred hotela Plaze.

Nekoliko se puta okretao da vidi slijede li ga, a kad bi zbog prometa zaostali, usporavao bi vožnju dok ih ne bi ponovo ugledao. Mislim da se bojao da ne umaknu kakvom sporednom ulicom, a time i iz njegova života, zauvijek.

Ali nisu. Nego smo se svi odlučili na još teže objašnjiv korak: unajmili smo apartman u hotelu Plaza.

Već sam zaboravio kako je tekla sva ona duga i žestoka rasprava koja je svršila time da smo svi navrnuli u tu sobu, ali mi tijelo dobro pamti kako mi se, za to vrijeme, rublje poput vlažne zmije lijepilo oko nogu i kako mi je znoj na mahove potokom curio niz leđa. Zamisao je potekla iz Daisyna prijedloga da unajmimo pet kupaonica i svi uzmemo hladnu kupelj, ali je kasnije poprimila opipljiviji oblik »sobe u kojoj ćemo popiti *mint julep*¹⁶«. Svi smo neprestano ponavljali da je to »šašava ideja« - ali svi u jedan mah saletjesmo njome zbunjenog recepcionara, misleći, ili se barem pretvarajući da mislimo, kako smo duhoviti...

Soba je bila velika ali zagušljiva, pa premda je već bilo četiri sata, kroz prozore je, kad smo ih otvorili, prodro samo sparni dah grmlja iz Central Parka. Daisy je odmah prišla zrcalu, gdje je, okrenuvši nam leđa, stala popravljati frizuru.

- Krasan apartman - smjerno prošapta Jordan, a mi se svi nasmijamo.

- Otvorite još koji prozor - zapovjedi Daisy, ne okrećući se.

- Nema više nijednog.

- Pa, onda najbolje da telefoniramo po sjekiru...

- Preostaje nam jedino da ne mislimo na vrućinu - reče Tom nestrpljivo. - Bit će stoput gore budemo li gundali.

On izvadi bocu viskija iz ubrusa i stavi je na stol.

- Ostavite je na miru, stari družo - reče Gatsby. - Pa baš vi ste htjeli da idemo u grad.

Časak opće šutnje. Samo telefonski imenik skliznu s čavla i pljusnu na pod, našto Jordan prošapta: - Oprostite - ali se ovoga puta nitko ne nasmija.

- Ja ću ga podići - ponudio sam se.

- Ja sam ga digao. - Gatsby je već pregledavao pretrgnutu uzicu, pa, nekako sa zanimanjem, promrmljavši: - Hm - baci imenik na stolac.

- To je vaš omiljeni izraz, je l' da? - reče Tom oštro.

- Šta to?

- Pa to »stari družo« kojim se razbacujete. Gdje li ste samo to pokupili?

- No, slušaj Tom - reče Daisy, okrenuvši se od zrcala - ako ti kaniš koga vrijeđati, ja ne ostajem ovdje ni jednoga časa. Radije uzmi telefon i naruči malo leda za naš *julep*.

Kad je Tom podigao slušalicu, kroz zgusnutu sparinu sobe rasprsnuše se zvuci i svi stadosmo slušati zloslutne akorde Mendelssohnove *Svadbene koračnice* što je dopirala iz plesne dvorane ispod nas.

- Zamislite samo, vjenčati se po ovoj sparini! - povika zloguko Jordan.

- Pa... i ja sam se vjenčala sredinom lipnja - sjeti se Daisy. - Louisville u lipnju! Netko se čak bio i onesvijestio. Tom, tko se ono bio onesvijestio?

- Biloxi - odgovori on kratko.

- Čovjek koji se zvao Biloxi. »Blocks« Biloxi, koji je izrađivao boksove... istina je... a i bio je iz Biloxia u Tennesseeu.

- Unijeli su ga u moju kuću - nadoveza Jordan - jer smo stanovali odmah druga vrata od crkve. I ostao je kod nas tri tjedna, dok mu tata nije rekao da treba otići. Dan nakon što je otišao, moj je otac umro. - Malo zatim doda: - No, to nije imalo nikakve veze.

- Ja sam poznavao nekoga Billa Biloxia iz Memphisa - primijetio sam.

- To je njegov bratić. Ja sam, prije nego je otišao, upoznala povijest cijele njegove porodice. Dao mi je aluminijsku palicu za golf, kojom se i danas služim.

Glazba je utihnula kad je započeo obred, a onda se kroz prozor prolomi dugo klicanje praćeno isprekidanom vriskom: »lju-ju-ju...«, a najzad provali i jazz, čime je započeo ples.

- Starimo - reče Daisy. - Da smo mlađi, ustali bismo i zaplesali.

- Sjeti se Biloxia - opomenu je Jordan. - Je li, Tom, gdje si ga upoznao?

- Biloxia? - pribrao se Tom s naporom. - Ja ga nisam ni poznavao. On je bio Daisyin prijatelj.

- Ne, nije - zaniijeka ona. - Nisam ga nikada prije ni vidjela. Došao je onim posebnim vagonom!

- Pa, on je rekao da te poznaje. Rekao je da je odrastao u Louisvillu. Asa Bird ga je u zadnji čas doveo i pitao nas imamo li mjesta za njega.

Jordan se nasmiješi:

- Možda se švercao vlakom kući? Rekao mi je da je bio predsjednik vašega godišta u Yaleu.

Tom i ja se zabezeknuto pogledasmo.

- Biloxi?

- U prvom redu, mi uopće nismo imali nikakva predsjednika...

Gatsbyeva noga zatapka kratko i nervozno po podu, a Tom ga naglo pogleda.

- Zbilja, gospodine Gatsby, čuo sam da ste vi oksfordski đak.

- Nije baš sasvim tako.

- Naime, čuo sam da ste bili u Oxfordu.

- Da... bio sam ondje.

Stanka. Onda Tomov glas, skeptičan i uvredljiv: - Mora da ste bili ondje kad i Biloxi u New Havenu.

Ponovo stanka. Konobar pokuca na vrata i uđe noseći mljevenu metvicu i led, ali ni njegovo »hvala« ni polagano zatvaranje vrata nije narušilo tišinu. Napokon će se, evo, i taj strašni detalj rasvijetliti?

- Rekao sam vam da sam bio ondje.

- Čuo sam, ali bih htio znati kada.

- Bilo je to devetsto devetnaeste. Ostao sam ondje svega pet mjeseci. Zato se, zapravo, i ne mogu nazivati oksfordskim đakom.

Tom pogleda oko sebe da vidi odražava li se njegova nevjerica i na nama. No, mi smo svi gledali u Gatsbya.

- Bila je to povlastica koju su, nakon primirja, dali nekim časnicima - nastavio je Gatsby. - Mogli smo se upisati na bilo koje sveučilište u Engleskoj ili Francuskoj.

Došlo mi je da se dignem i da ga potapšam po leđima. Povratilo mi se potpuno povjerenje u nj, povjerenje kakvo sam i prije imao.

Daisy se diže, osmjehnu se i priđe stolu.

- Otvori viski, Tom - zapovjedila je - a ja ću vam prirediti *julep*. Onda nećete sami sebi izgledati tako smiješni... Evo metvice!

- Još samo časak - osorno će Tom. - Htio bih gospodinu Gatsbyu postaviti još samo jedno pitanje.

- Izvolite - uljudno će Gatsby.

- Kakav to skandal, zapravo, namjeravate izazvati u mojoj kući?

Konačno su zaigrali otvorenim kartama i Gatsby je očividno bio zadovoljan.

- On ne izaziva nikakav skandal - reče Daisy i pogleda sva očajna jednoga, pa drugoga. - Ti izazivaš skandal. Molim te da se malo obuzdaš!

- Da se obuzdam? - ponovi Tom osupnuto. - Čini se da je najnovija moda: sjediti skrštenih ruku i dopuštati da ti se gospodin Nitko i Ništa udvara ženi! Bogami, ako tako mislite, onda ćete se prevariti u meni... Danas se ljudi počinju izrugivati obiteljskom životu i obiteljskom moralu, a sutra će odbaciti sve i sklapati brakove između crnaca i bijelaca.

Zanesen svojim strastvenim blebetanjem, već je gledao sebe kako osamljen stoji na posljednjoj barikadi civilizacije.

- Pa ovdje smo sve sami bijelci - promrmlja Jordan.

- Ja znam da nisam naročito omiljen. Jer ne priređujem velike zabave. A sve mi se čini da bi čovjek morao svoju kuću pretvoriti u svinjac da stekne bilo kakve prijatelje... u ovom modernom svijetu.

Koliko god sam se naljutio na nj, kao i svi drugi, dolazio sam u iskušenje da mu se nasmijem kad god je otvorio usta. Tako je potpun bio njegov prijelaz od raskalašenjaka do moralizatora.

- A sada bih ja imao nešto reći *vama*, stari družo... - započe Gatsby. Ali Daisy je pogodila njegovu namjeru.

- Molim, ne! - prekinula ga je bespomoćno. - Molim vas, hajdemo kući. Zašto ne idemo kući?

- To je dobra ideja. - Ustao sam. - Hajdemo, Tom. Ionako nitko neće piti.

- Htio bih znati što mi to gospodin Gatsby ima reći.

- Vaša vas žena ne voli - reče Gatsby. - I nikada vas nije ni voljela. Ona voli mene.

- Vi ste ludi! - uskliknu Tom mehanički.

Gatsby skoči na noge, sav usplamtio.

- Nikada vas nije voljela, čujete li? - vikao je. - Udala se za vas samo zato što sam ja bio siromašan, i što je bila malaksala čekajući na me. Bila je to strašna pogreška, ali u svom srcu nije nikada nikoga voljela osim mene!

Nakon ovoga htjedosmo Jordan i ja otići, ali nas Tom i Gatsby, natječući se međusobno, saletješe da ostanemo - kao da ni jedan od njih nema više što sakrivati, pa će nam biti osobita čast ako budemo svjedoci njihovih izljeva.

- Sjedi, Daisy! - Tomov je glas bezuspješno pokušavao napipati očinski ton. - Što se to tu događa? Hoću znati sve.

- Ja sam vam kazao što se događa - reče Gatsby. - Događa se već pet godina... a da vi niste ni znali.

Tom se naglo okrenu Daisy.

- I ti si se pet godina sastajala s ovim čovjekom?

- Ne, nije se sastajala - nastavio je Gatsby. - Ne, mi se nismo mogli sastajati. Ali smo se, stari družo, nas dvoje cijelo to vrijeme voljeli a da vi to niste znali. Katkada sam se znao i nasmijati - no u njegovim očima nije bilo nikakva smijeha - na pomisao da vi ništa ne znate.

- O... i to je sve. - Tom sklopi svoje debele prste kao pop i zavalio se u naslonjaču.

- Vi ste ludi! - prasnu. - Ja ne mogu ulaziti u ono što se dogodilo prije pet godina, jer tada još nisam ni poznavao Daisy... ali neka me vrag odnese ako razumijem kako ste joj se mogli približiti i na kilometar, osim ako nam niste na služinska vrata donosili živežne namirnice. A sve drugo je najodvratnija laž. Daisy me je voljela kada je za me poslala, a voli me i sada.

- Ne voli - reče Gatsby vrteći glavom.

- Ipak, voli. Sva je nesreća samo u tome što katkada uvrti sebi u glavu kojekakve ludorije, pa ne zna što radi - govorio je kimajući mudro glavom. - I što je još najvažnije: i ja volim Daisy. Istina,

pokatkad znam otići na kakvu veselicu i malko proludovati, ali se uvijek vraćam k njoj, a u svome sam je srcu uvijek volio.

- Odvratan si - reče Daisy. Okrenula se meni, a njezin glas, spustivši se za oktavu, ispuni sobu drhtavim prezirom: - Znaš li zašto smo otišli iz Chicaga? Čudi me da te nisu počastili pripoviješću o toj njegovoj veselici.

Gatsby prijeđe preko sobe i stade pokraj nje.

- Daisy, sada je sve to prošlo - reče ozbiljno. - Sve to više nije važno. Samo mu kaži istinu... da ga nikad nisi voljela... pa je sve izbrisano zauvijek.

Zurila je u nj kao slijepa:

- Pa... pa, kako bih ga uopće i mogla voljeti?

- Nikada ga nisi ni voljela!

Oklijevala je. Pogled joj padne na Jordan i mene, kao da zaziva našu pomoć, kao da je konačno shvatila što čini - i kao da nikada za sve to vrijeme nije namjeravala išta učiniti. No, već je bilo učinjeno. Bilo je prekasno.

- Nikada ga nisam voljela - rekla je s očitim opiranjem.

- Ni u Kapiolaniu?¹⁷ - upita je iznenada Tom.

- Ne.

Odozdo, iz plesne dvorane, dopirali su na sparnim valovima zraka do nas oslabljeni, prigušeni akordi.

- Ni onda, onoga dana, kad sam te nosio s Punch Bowla¹⁸ da ne smočiš cipele? - Bilo je neke opore nježnosti u njegovu glasu. - Daisy?

- Molim te, prestani! - Glas joj je bio hladan, ali je iz njega nestalo mržnje. Pogledala je Gatsbya. - Eto, Jay - rekla je, ali joj je ruka, dok je pokušavala zapaliti cigaretu, drhtala. Onda najednom baci cigaretu i upaljenu šibicu na tepih.

- Oh, ti previše tražiš! - doviknula je Gatsbyu. - Sada tebe volim... zar ti to nije dosta? Ja ne mogu izmijeniti ono što je bilo. - Stala je bespomoćno jecati. - Jednom sam ga voljela... ali sam voljela i tebe.

Gatsbyeve se oči raširiše, pa sklopiše.

- *I mene* si voljela? - ponovi.

- I to je laž - bijesno reče Tom. - Ona nije znala ni da ste živi. Osim toga - između Daisy i mene ima stvari koje vi nikada nećete saznati, stvari koje nijedno od nas ne može nikad zaboraviti.

Činilo se da su te riječi ujele Gatsbya za srce.

- Želim govoriti nasamo s Daisy - nije popuštao. - Sada je suviše uzbuđena...

- Čak ni nasamo ne mogu reći da nikad nisam voljela Toma - priznala je slomljenim glasom. - To ne bi bila istina.

- Naravno da ne bi - potvrdi Tom.

Okrenula se mužu i dobacila:

- Kao da to tebi uopće išta znači!

- Naravno da znači. Odsad ću ti posvećivati više pažnje.

- Ne shvaćate - reče Gatsby s prizvukom panike. - Vi joj više nećete moći posvećivati nikakve pažnje.

- Ne? - Tom raskolači oči i nasmija se. Sada je već uspio vladati sobom. - A zašto?

- Jer vas Daisy ostavlja.

- Glupost!

- Da, ostavljam - reče ona s očitim naporom.

- Ne, ne ostavlja! - Tomove se riječi najednom okomiše na Gatsbya.

- A pogotovo ne zbog jednog običnog varalice koji bi morao ukrasti prsten da bi joj ga mogao staviti na prst.

- Neću to trpjeti! - povika Daisy. - O, molim vas, hajdemo!

- Uostalom, tko ste vi? - planu Tom. - Jedan od članova one družine što se kupi oko Meyera Wolfshiema... eto, toliko, slučajno, znam. Ja sam već malko ušao u trag tim vašim poslovima... a sutra ću još više.

- Samo izvolite nastaviti, stari druže - reče Gatsby mirno.

- Ustanovio sam što su ti vaši »dragstori«. - Okrenuvši se nama, nastavio je brzo: - On i taj Wolfshiem pokupovali su ovdje i u Chicagu po sporednim ulicama niz dragstora, u kojima kriomice prodaju alkohol. To je jedan od njegovih manjih majstorluka. Kad sam ga prvi put ugledao, pomislio sam da je krijumčar i nisam se baš prevario.

- Pa što onda? - reče pristojno Gatsby. - Mislim da ni vašem prijatelju Walteru Chaseu nije bilo ispod časti da sudjeluje u tome.

- A zatim ste ga ostavili na cjedilu, je li? Pustili ste ga da prijeko u New Jerseyu odsjedi mjesec dana u zatvoru. Bože! Da samo čujete Waltera što govori o *vama*.

- Došao je k nama bez pare u džepu. Bio je presretan što može zaraditi nešto novca, stari družo.

- Ne nazivajte me »stari družo«! - vikao je Tom. Gatsby ne reče ništa. - Walter vas je mogao tužiti i po zakonu o okladama, ali mu je Wolfshiem zaprijetio, pa mora šutjeti.

Gatsbyjevo lice ponovo poprimi onaj neobični izgled kojeg sam se odnekuda prisjećao.

- Ali sve to s dragstorima tek je sitnica - nastavio je polagano Tom - sad ste se upleli u nešto o čemu mi se Walter nije usudio ni govoriti.

Pogledao sam najprije Daisy, koja je sva užasnuta zurila čas u Gatsbya, čas u svoga muža, pa onda Jordan, koja je upravo bila počela balansirati nevidljivim predmetom na vrhu svoje brade, što ju je potpuno zaokupilo. Zatim sam se ponovo okrenuo prema Gatsbyu - i zapanjio se izrazom njegova lica. Izgledao je - ovo govorim pun prezira prema klevetničkim brbljaricama iz njegova vrta - kao da je »ubio čovjeka«. U jednome se času izraz njegova lica mogao opisati samo tim fantastičnim riječima.

Onda izraza nestade i Gatsby se uzbuđeno obrati Daisy, poričući sve, braneći svoje ime i od optužbi koje nitko nije bio ni izrekao. No, ona se svakom njegovom riječju sve više i više uvlačila u se, pa i on odusta od svega, prepustivši još samo svojim izmorenim snovima da se tog umirućeg popodneva i dalje bore, zlosretno i uporno, da postignu što je sad već bilo nedostižno, da ganu njen izgubljeni glas na drugom suprotnom kraju sobe. Taj glas je ponovo molio da se ide.

- *Molim* te, Tom! Više ne mogu izdržati. - Njene uplašene oči govorahu da je u njoj nestalo svake želje, svake hrabrosti koju je ikada imala.

- Daisy, vas dvoje krenite odmah kući - reče Tom. - U kolima gospodina Gatsbya.

Ona pogleda Toma očima punim strepnje, ali on, s velikodušnim prezirom, ostade pri svome.

- Idi. Više ti neće dosađivati. Mislim da shvaća da je s njegovim drskim flertom zauvijek gotovo.

Otišli su bez riječi, slomljeni, sićušni, osamljeni, i nestali kao sablasti čak i iz našeg sažaljenja.

Malo zatim Tom ustade i stade umotavati neotvorenu bocu viskija u ubrus.

- Želi li tko piti? Jordan?... Nick?

Nisam odgovorio.

- Nick? - upitao je ponovo.

-Što?

- Hoćeš li?

- Ne... Upravo sam se sjetio da mi je danas rođendan.

Navršio sam bio trideset godina. Preda mnom se pružila zloslutna, prijeteća staza nove dekade.

Bilo je sedam sati kad smo ušli s njim u dvosjed i krenuli prema Long Islandu. Tom je neprestano govorio smijući se pobjedonosno, ali nama je njegov glas bio dalek, kao buka stranoga svijeta na pločniku ili tutnjava nadzemne željeznice nama nad glavom. Ljudska suosjećajnost ima svoje granice, pa smo bili zadovoljni što smo svu tu njihovu tragičnu prepirku mogli, zajedno s gradskim svjetlom, ostaviti iza nas.

Trideset godina - jamstvo za decenij samoće, sve rjeđu listu neoženjenih znanaca, sve rjeđe zanose, sve rjeđu kosu. No uza me je bila Jordan koja je, za razliku od Daisy, bila prepametna da bi davno zaboravljene snove prenosila iz jednog razdoblja u drugo. Kad smo prešli preko tamnoga mosta, njezino se blijedo lice lijeno naslonilo na moje rame, a strašan se otkucaj tridesete godine izgubi pod ohrabrujućim stiskom njezine ruke.

Tako smo se, u prohladni suton, vozili u susret smrti.

Mladi Grk, Michaelis, koji je držao restoran pokraj same gomile pepela, bio je glavni svjedok u istrazi. On je prespavao sparinu sve do iza pet sati, kad je odšetao prijeko do garaže i našao Georga Wilsona bolesna u njegovu uredu - bio je stvarno bolestan, blijed poput svoje blijede kose, i sav se tresao. Michaelis mu je savjetovao da ode u krevet, ali je Wilson odbio, rekavši da bi time izgubio mnogo u poslu. Dok ga je njegov susjed pokušavao nagovoriti, odozgo je doprla žestoka vika.

- Zaključao sam svoju ženu gore - mirno je objasnio Wilson. - Ostat će ondje do prekосуtra, a onda ćemo se odseliti odavde.

Michaelis se zapanjio; živjeli su četiri godine kao susjedi, ali mu Wilson nikada ni izdaleka nije izgledao sposoban za takvu izjavu. Općenito uzevši, on je bio jedan od onih istrošenih ljudi: kad nije

radio, sjedio bi na stolcu pred vratima i zurio u ljude i automobile što su prolazila cestom. Kad bi mu se tko obratio, uvijek se nekako ljubazno, bezlično nasmijao. Bio je u vlasti svoje žene, a ne sam svoj.

Stoga je Michaelis, naravno, pokušao saznati što se dogodilo, ali Wilson nije htio reći nijedne riječi - naprotiv, počeo je nekako čudno, sumnjičavo pogledavati svoga posjetnika i ispitivati ga što je radio toga i toga dana, u to i to vrijeme. Upravo kad se Michaelis već počeo osjećati neugodno, neki radnici prođuše mimo vrata prema njegovu restoranu, pa on iskoristi tu priliku da ode, s namjerom da se kasnije vrati. No nije se vratio. Misli da je naprosto zaboravio, i ništa više. Kad je, nešto poslije sedam sati, opet izišao, sjetio se toga razgovora, jer je u prizemlju radionice čuo gospođu Wilson kako glasno viče i psuje.

- Udri me! - čuo ju je kako viče. - Obori me i udri, prijavij bijedniče!

Časak kasnije izletjela je van i, mašući rukama i vičući, jurnula u sumrak - ali, prije negoli se on mogao i pomaknuti s vrata, sve je bilo gotovo...

»Kola smrti«, kako su ih nazvale novine - nisu se zaustavljala; dojurila su iz mraka koji se naglo spuštao, načas se zloslutno zaljuljala i zatim iščezla iza prvoga zavoja. Michaelis nije čak bio siguran ni kakve su boje - prvome je policajcu rekao da su bila svijetlozelena. Druga kola, ona koja su išla prema New Yorku, zaustavila su se stotinjak metara dalje, ali je vozač odmah požurio natrag, gdje je Myrtle Wilson, ostavši na mjestu mrtva, ležala skvrčenih koljena na cesti, izmiješavši svoju gustu tamnocrvenu krv s prašinom.

Michaelis i taj vozač stigli su prvi do nje, ali čim su joj razderali bluzu, još vlažnu od znoja, primijetili su da joj lijeva dojka visi poput otrgnute krpe i da više nije ni potrebno oslušivati joj srce ispod nje. Usta su joj bila širom otvorena i u kutovima malo rasječena, kao da se gušila dok je ispuštala strahovitu životnu snagu koju je tako dugo skupljala u sebi.

Još smo iz prilične daljine ugledali tri-četiri automobila i gomilu svijeta.

- Sudar - reče Tom. - Dobro je. Konačno će Wilson nešto zaraditi.

Usporio je, ali još uvijek bez ikakve namjere da se zaustavi, sve dok nismo došli bliže, gdje su ga ozbiljna i napeta lica ljudi na vratima radionice prisilila da automatski pritisne kočnice.

- Pogledat ćemo malko - rekao je nesigurno - samo malo.

Tada sam začuo mukli jauk što je neprekidno dopirao iz radionice, a kad smo izišli iz kola i pošli prema radionici, razabrah riječi: - O, moj Bože! - koje je netko u grčevitom jecaju stalno ponavljao.

- Tu se odigrala neka gadna nesreća - reče uzbuđeno Tom.

Podigavši se na prste, on se, preko kruga glava, zagledao u radionicu, osvijetljenu samo žutom žaruljom što se njhala u žicanoj mreži na stropu. Onda istisnu iz grla neki hrapavi zvuk i, gurajući se oštrim pokretom svojih snažnih ruku, prokrči sebi put naprijed.

Nato se krug, uz mrmor negodovanja, ponovo zatvori, pa je prošla čitava minuta prije negoli sam mogao išta vidjeti. Onda nove pridošlice poremetiše liniju, a Jordan i ja se iznenada nađosmo s unutrašnje strane kruga.

Tijelo Myrtle Wilson, zamotano najprije u jednu pa u drugu deku, kao da u vreloj noći pati od groznice, ležalo je na radnom stolu kraj zida, a Tom, leđima okrenut nama, stajao je nepomično nagnut nad njom. Odmah do njega stajao je policajac-motorist i s mnogo znoja i ispravaka zapisivao imena u svoju bilježnicu. U prvi čas nisam mogao ustanoviti od koga potječe ono prodorno jecanje što je glasno odjekivalo praznom radionicom - dok ne ugledah Wilsona, koji se, stojeći na izdignutom pragu svoga ureda i opirući se objema rukama o dovratnik, njihao naprijed-natrag. Neki mu je čovjek nešto potihom govorio, pokušavajući od vremena do vremena staviti mu ruku na rame, ali Wilson nije ništa čuo ni vidio. Njegove su se oči spuštale polako sa svjetla, što se još njihalo, na zapremljeni stol kraj zida, i trzajem se vraćale svjetlu, pri čemu je neprekidno ispuštao prodorne, strašne krikove: - O, Boo-že moj! O, Boo-že moj! O, Boo-že! O Boo-že moj!

Onda Tom iznenada diže glavu, pogleda ukočenim očima po radionici i progundā nešto nerazumljivo policajcu.

- M-a-v - govorio je policajac - o...

- Ne, fali r... - ispravljao ga je čovjek - M-a-v-r-o...

- Poslušajte me! - mrmljao je oštro Tom.

- r - reče policajac - o... - g -

- g... - Kad mu se Tomova široka ruka oštro spusti na rame, policajac ga pogleda: - Što hoćete, čovječe?

- Što se dogodilo?... Eto, to bih htio znati.

- Udario ju je auto. Na mjestu ubio.

- Na mjestu ubio - opetovao je Tom zabezeknuto.

- Istrčala je na cestu. A pas'i sin ni da bi zaustavio kola.

- Bila dva auta - reče Michaelis - jedan odlazio, drugi dolazio, znate?

- Kamo su išli? - pitao je policajac revno.

- Jedan vamo, drugi namo. A ona - njegova se ruka podiže prema pokrivačima, ali se napol puta zaustavi i pade niz bok - ona istrča namo, a auto, koji dolazio iz N'Yorka, naletio ravno na nju, jureć trideset-četrdeset milja na sat.

- Kako se zove ovo mjesto? - upita policajac.

- Nema imena.

Približi im se blijedi, dobro odjeven crnac: - Bila su žuta - reče - velika žuta kola. Nova.

- Jeste l' vidjeli kada se nesreća dogodila? - upita ga policajac.

- Ne, ali su dolje na cesti projurila mimo mene brzinom od preko četr'eset. Jurila su i pedeset, še'set milja.

- Dođite bliže, da vam zapišem ime. Maknite se, vi drugi! Da mu zapišem ime.

Mora da su poneke riječi ovoga razgovora doprle do Wilsona, koji se još njihao na vratima svoga ureda, jer je najednom njegov grčeviti jauk promijenio temu: - Ne trebate mi ni govoriti kakva su to kola bila! Znam ja, znam kakva su bila!

Promatrajući Toma, opazio sam kako mu se pod sakoom napeo svežanj leđnih mišića. Prišao je brzo Wilsonu i, stavši preda nj, zgrabio ga čvrsto za nadlaktice.

- Morate se pribрати! - umirivao ga je osornim glasom.

Wilsonov pogled pade na Toma; poče se propinjati na prste, i bio bi se skljojao na koljena da ga Tom nije pridržao.

- Slušajte - reče Tom prodrnavši ga malo. - Ja sam upravo pred jednu minutu stigao iz New Yorka. Dovezao sam vam onaj dvosjed o kojem smo razgovarali. A ona žuta kola koja sam popodne vozio uopće nisu moja... Čujete li? Nisam ih vidio cijelo popodne.

Samo smo crnac i ja stajali tako blizu da smo mogli čuti što je rekao, ali policajac primijeti nešto u njegovu glasu, pa ga bijesno pogleda: - Što je to tu? - upita.

- Ja sam njegov prijatelj. - Tom okrenu glavu, ali je i dalje čvrsto rukama držao Wilsonovo tijelo. - On veli da poznaje kola koja su to skrivila. Bila su žute boje.

Neki nejasni instinkt natjera policajca da sumnjičavo pogleda Toma: - A kakve su boje vaša kola?

- Plave boje... dvosjed.

- Upravo smo došli iz New Yorka - rekoh ja. To je potvrdio i neki čovjek koji se vozio odmah iza nas, pa se stražar okrenu: - Pa sad, dajte mi da ponovo približim točno ime...

Podigavši Wilsona kao lutku, Tom ga unese u ured, posjedne na stolac i odmah se vrati.

- Kad bi netko došao ovamo da sjedne uz njega - okosi se zapovjednički. Gledao je oko sebe dok dva muškarca koja su mu se nalazila najbliže ne pogledaše jedan drugoga i nevoljko uđuše sobu. Onda Tom zatvori za njima vrata i siđe niz onu jednu stepenicu, izbjegavajući očima stol. Dok je prolazio mimo mene, prošapta: - Izidimo.

Samosvjesno smo, zahvaljujući njegovim snažnim rukama, prokrčili sebi put i progurali se kroz mnoštvo što se neprestano povećavalo pa prošli mimo užurbanog liječnika, s torbom u ruci, kojeg je netko u očajničkoj nadi pozvao još prije pola sata.

Tom je polako vozio dok nismo zašli za zavoj - zatim pritisnu oštro gas i dvosjed pojuri naprijed kroz noć. Malo zatim začuh tihi, promukli jecaj i primijetih kako mu suze obliše lice.

- Prokleta kukavica! - procijedio je. - Ni da se zaustavi!

Najednom, kroz tamno šuštavo drveće, isplovi pred nas Buchananova kuća. Tom zaustavi kola pred trijemom i pogleda na prvi kat, s kojega su se između vinove loze sjajila dva osvijetljena prozora.

- Daisy je kod kuće - reče. Kad smo izišli iz auta, pogleda me i malko se namršti.

- Trebao sam te iskrcati u West Eggu, Nick. Večeras ionako ništa ne možemo.

Nekako se promijenio, pa je govorio ozbiljno i odlučno.

Dok smo prolazili mjesečinom obasjanim šljunkom prema trijemu, Tom je u nekoliko žustrih rečenica odredio što da se radi.

- Ja ću nazvati taksi da te odveze kući, a dok taksi ne dođe, najbolje da ti i Jordan odete u kuhinju i... ako hoćete, recite im da vam dadu nešto za večeru. - Otvorio je vrata. - Uđite!

- Ne, hvala. No, bit ću ti zahvalan ako mi naručiš taksi. Pričekat ću vani.

Jordan me uhvati za ruku.

- Nick, zar nećeš ući?

- Ne, hvala.

Osjećao sam se pomalo loše, pa sam želio biti sam. No, Jordan je još časak otezala: - Tek je pola deset - reče.

Ne bih ušao ni za živu glavu; za danas mi je bilo dosta svih, odjednom čak i Jordan. Mora da je nešto od toga primijetila u izrazu moga lica, jer se naglo okrenula i otrčala uza stube u kuću. Sjedio sam nekoliko minuta rukama objuivši glavu dok nisam iz kuće čuo telefon i slugu kako naručuje taksi. Onda odšetah polako kolnikom od kuće, s namjerom da pričekam taksi na ulazu.

Nisam prešao ni dvadesetak metara, kad začuh svoje ime i ugledah Gatsbya kako izlazi između dva grma na put. Mora da sam se u tom čas osjećao prilično smušeno, jer ni na što drugo nisam pomislio nego kako njegovo ružičasto odijelo blista na mjesečini.

- Što radite ovdje? - upitao sam ga.

- Eto, tako, stojim, stari druže!

Učinilo mi se to, nekako, nedostojnom rabotom. Imao sam dojam kao da se ovog časa sprema orobiti kuću; ne bih se bio iznenadio da sam u tamnom grmlju iza njega ugledao mračna lica »Wolfshiemovih ljudi«.

- Jeste li primijetili kakvu nesreću na cesti - upitao je malo zatim.

- Jesam.

Oklijevao je.

- Je li mrtva?

- Jest.

- To sam i mislio; rekao sam Daisy da mislim da je mrtva. I najbolje je da se svi udarci svale odjednom na čovjeka. Izdržala je sve to prilično dobro.

Govorio je kao da je u svemu tome najvažnije Daisyno držanje.

- Dovezao sam se u West Egg jednom sporednom cestom - nastavio je - i ostavio kola u svojoj garaži. Mislim da nas nitko nije vidio, ali, naravno, nisam siguran.

Toga mi se časa tako zgadio da nisam smatrao potrebnim da mu kažem kako nema pravo.

- Tko je ta žena? - upitao me.

- Preziva se Wilson. Njezin muž je vlasnik one radionice. Kako se, dovraga, sve to dogodilo?

- Pa, eto, ja sam pokušao zaokrenuti volan... - Zastao je, i ja odmah naslutih istinu.

- Je li Daisy vozila?

- Jest - odgovori nakon kraće stanke - ali, naravno, ja ću reći da sam vozio ja. Znete, kad smo krenuli iz New Yorka, bila je nervozna, pa je mislila da će se smiriti ako bude sama šofirala... a ta je žena istrčala pred nas upravo u času kad smo se mimoilazili s nekim autom koji nam je dolazio u susret. Sve se to dogodilo u trenutku, ali mi se učinilo da je ta žena htjela govoriti s nama, misleći valjda da smo neki njezini znanci. Da, Daisy je najprvo skrenula od te žene prema onim drugim kolima, ali je onda izgubila živce i skrenula natrag. U momentu kad sam uhvatio volan, osjetio sam udarac... mora da je ostala na mjestu mrtva.

- Naprosto ju je rasjeklo...

- Nemojte mi ništa reći, stari družo. - Trgnuo se od bola. - Unatoč svemu, Daisy je pritisla gas. Pokušao sam je natjerati da stane, ali nije mogla, pa sam povukao ručnu kočnicu. Onda mi je pala u krilo, a ja sam nastavio vožnju.

- Sutra će joj već biti sasvim dobro - nastavio je odmah. - A ja ću malko pričekati ovdje da vidim ne kani li je on gnjaviti zbog tih popodnevnih neugodnosti. Ona se zaključala u svoju sobu, a ako on pokuša s bilo kakvim surovostima, ona će svjetlo ugaziti i ponovo upaliti.

- Neće je ni dirnuti - rekao sam mu. - Ne misli on sada na nju.

- Ne vjerujem mu ja, stari družo.

- Dokle kanite čekati?

- Bude li potrebno, cijelu noć. Svakako dotle dok svi ne odu spavati.

Onda mi nova misao pade na pamet. Pretpostavimo da Tom sazna da je Daisy upravljala automobilom. Mogao bi pomisliti da tu postoji neka uzajamna veza... mogao bi svašta pomisliti. Pogledao sam prema kući: u prizemlju su se jarko sjajila dva-tri prozora, a iz Daisyne sobe na prvom katu dopirala je ružičasta svjetlost.

- Pričekajte malo - rekoh mu. - Pogledat ću ima li znakova kakve gužve.

Vratio sam se do kuće rubom tratine, prešao nečujno preko šljunka i odšuljao se na prstima uza stube na trijem. Zavjese u salonu bili su rastvorene, pa sam vidio da je soba prazna. Prošavši preko trijema, gdje smo one lipanjske noći prije tri mjeseca večerali, našao sam se pred malom osvjetljenom pačetvorinom, za koju sam mislio da je prozor ostave. Roleta je bila spuštена, ali sam na dnu našao malu pukotinu.

Daisy i Tom sjedili su za kuhinjskim stolom jedno nasuprot drugom, a između njih nalazio se pladanj hladne pečene piletine i dvije boce piva. On joj je napeto govorio nešto preko stola, pa je u svojoj žestini podigao ruku i pokrio njome njezinu. Ona bi ga od vremena do vremena pogledala i kimnula mu glavom u znak suglasnosti.

Nisu odavali dojam sretnih ljudi, ni jedno se od njih nije ni dotaklo ni piletine ni piva - pa ipak, nisu izgledali ni nesretni. U prizoru se osjećala očita atmosfera prirodne prisnosti i svatko bi rekao da nešto zajednički kuju.

Kad sam se na prstima vraćao s trijema, čuo sam gdje se moj taksi probija tamnim putom prema kući. Gatsby je čekao na kolniku, gdje sam ga bio ostavio.

- Je li sve mirno? - upitao je zabrinuto.

- Da, sve je mirno. - Oklijevao sam. - Bit će najbolje da odete kući i malo odspavate.

Odmahnuo je glavom.

- Pričekat ću dok Daisy ne ode spavati. Laku noć, stari družo!

Gurnuo je ruke u džepove sakoa i okrenuo se da i dalje marljivo nadzire kuću, kao da moja prisutnost oskvrnjuje svetost njegova bdijenja. Zato sam otišao i ostavio ga na mjesečini - da stražari nad ničim.

OSMO POGLAVLJE

Cijele te noći nisam mogao zaspati: u Tjesnacu je neprestano zavijala sirena za maglu, pa sam se, polubolestan, prevrtao između groteskne stvarnosti i groznih, zastrašujućih snova. Pred zoru sam čuo kako neki taksi skreće na Gatsbyev kolnik, pa sam odmah skočio iz kreveta i stao se oblačiti - osjećao sam da mu moram nešto kazati, upozoriti ga na nešto, jer će ujutro već biti prekasno.

Prelazeći preko njegova travnjaka, vidio sam da su vrata njegove kuće još otvorena, a njega samoga kako, tmuran od potištenosti ili nespavanja, stoji u predvorju naslonjen na stol.

- Ništa se nije dogodilo - reče muklo. - Čekao sam i čekao, a onda se, oko četiri sata, pojavila na prozoru, ostala ondje časak i onda ugasila svjetlo.

Nikad mi se njegova kuća nije učinila tako golemom kao te noći dok smo po njenim prostranim sobama tražili cigarete. Odgrtali smo zavjese velike kao šatorska krila i prepipali bezbrojne metre mračnih zidova tražeći električne prekidače - a jednom sam posrnuo i pljusnuo po tipkama nekog sablasnog klavira. Posvuda su ležale nevjerojatne naslage prašine, a sobe su zaudarale na plijesan, kao da ih danima nitko nije prozračio. Konačno sam na nekom stolu koji prije nisam vidio našao humidor s dvije stare suhe cigarete.

Otvorivši širom visoke prozore u salonu, sjeli smo i zapušili u mraku.

- Trebate otići - rekao sam. - Prilično je sigurno da će vam otkriti kola.

- Otići *sada*, stari druže?

- Otiđite na tjedan dana u Atlantic City ili gore u Montreal.

Nije htio ni čuti o tome. Nije mogao ostaviti Daisy dok ne dozna što ona namjerava. Hvatao se za posljednju slamku nade, a ja nisam

imao snage da mu je otrgnem.

Te mi je noći ispriповjedio neobičnu povijest svoje mladosti provedene uz Dana Codya - a ispriповjedio mi ju je zato što se »Jay Gatsby« bio razbio kao staklo o Tomovu silovitu zlobu, pa je sada njegova duga tajanstvena lakrdija bila suvišna. Mislim da bi mi tada bio otkrio sve bez ustručavanja, da nije osjećao potrebu da govori o Daisy.

Ona je bila prva »bolja« djevojka koju je upoznao. I prije je, doduše, u raznim svojstvima, koje mi nije otkrio, dolazio u dodir s takvim ljudima, ali je uvijek osjećao da ga od njih dijeli neka nevidljiva zapreka. No ona ga je neodoljivo privlačila. Počeo je zalaziti u njezinu kuću, isprva s drugim časnicima iz logora Taylor, a zatim sam. Bio je zadivljen - nikada prije nije bio u tako lijepoj kući. No, posebnu, nenadmašivu čar davala joj je činjenica da je u njoj živjela Daisy - a ona ju je smatrala tako prirodnom kao on svoj šator, vani, u logoru. Kuća je bila prožeta nekom tajanstvenom zrelinom, što mu je govorilo o divnim spavaćim sobama gore, na prvom katu, ljepšim i prohladnijim od drugih, o veselim, razdraganim doživljajima što se odigravaju po njezinim hodnicima i o romantičnim uspomnama, ali ne onima pomalo pljesnivima i odloženima u lavandu, nego svježima, što još odišu sjajem novih, najmodernijih automobila i mirišu tek uvelim cvijećem s plesova. Uzbudivalo ga je i to što su već mnogi muškarci bili zaljubljeni u Daisy - to joj je podizalo vrijednost u njegovim očima. Po cijeloj je kući osjećao njihovu prisutnost, a njihove sjene i odjeci titravih uzbuđenja još prožimahu zrak.

Ipak je dobro znao da je u Daisynu kuću dospio zahvaljujući samo izvanrednom slučaju. Koliko god pred njim, kao Jayem Gatsbyem, ležala sjajna budućnost, on je tada još bio siromašan mladić bez novca i prošlosti, a i neprimjetna maska časničke uniforme mogla mu je svakoga časa spuznuti s ramena. Zato je svoj položaj iskoristio što je više mogao. Pohlepno je i bezobzirno uzimao sve do čega je mogao doći - pa je konačno jedne tihe listopadske noći uzeo i samu Daisy, uzeo ju je, iako zapravo nije imao nikakva prava ni da joj ruku dotakne.

Mogao je prezreti sama sebe, jer je znao da ju je dobio obmanom. Ne mislim reći da se pred njom razmetao izmišljenim milijunima, ali je promišljeno razvijao kod Daisy osjećaj sigurnosti: on ju je naveo

da povjeruje kako i on pripada istim krugovima kojima i ona - da je u stanju u svemu se brinuti za nju. A ustvari, on nije imao nikakvih mogućnosti - nije imao bogate obitelji koja bi stajala iza njega, nego je ovisio o mušicama neke bezlične vlade koja ga je mogla otpiriti u svaki ćošak kugle zemaljske.

No, on nije prezreo samoga sebe, niti se sve razvijalo onako kako je bio zamislio. Vjerojatno je bio nakanio samo uzeti sve što može i otići dalje, ali je tada spoznao da je osudio sebe na vječno lutanje za svojim gralom. Znao je da je Daisy nešto posebno, ali nije ni slutio koliko zaista posebna može biti jedna »bolja« djevojka! Iščezla je u svojoj bogatoj kući, u svom bogatom, punom životu, ne ostavivši Gatsbyu - ništa. No, on se smatrao njezinim mužem, i to je bilo sve.

Kad su se nakon dva dana ponovo našli, Gatsby je bio onaj kome je zastao dah, koji se osjećao nekako prevaren. Njezin je trijem blistao u raskoši zvjezdanog sjaja; pleteni naslonjač na kojem su sjedili zaškripao je otmjeno kad se ona okrenula njemu i on je poljubio u ona radoznala, divna usta. Bila se prehladila, pa joj je glas zvučao promuklije, ali i dražesnije nego ikad prije. Gatsby je tada duboko shvatio mladost i misterij kojim je bogatstvo obavija i štiti, shvatio je ljepotu bogate garderobe, pa i samu Daisy, koja blista poput srebra, ponosna i sigurna, visoko iznad žestoke borbe siromaha.

- Ne mogu vam, stari družice, opisati kako sam se iznenadio kad sam otkrio da je volim. Neko sam se vrijeme čak nadao da će me odbaciti, ali nije, jer je i ona mene voljela. Vjerovala je da mnogo znam, jer sam znao stvari koje su njoj bile nepoznate. Eto, tako sam se udaljio od svojih ambicija i svake sam minute bivao sve zaljubljeniji i najednom, ni za što više nisam mario. Što će mi veliki pothvati kad mi je bilo ljepše pričati njoj o onome što kanim poduzeti!

Posljednje poslijepodne prije nego je otišao u Europu sjedio je dugo, držeći šutke Daisy u naručju. Bio je hladan jesenski dan, pa je u sobi gorjela vatra, tako da su joj se obrazi zažarili. Katkada bi se pomakla, pa bi on tada malko izmijenio položaj ruke, a jedanput ju je poljubio u tamnu, sjajnu kosu. To ih je popodne malo umirilo, kao da im se - prije dugoga rastanka koji im je donosio sutrašnji dan - željelo usjeći što dublje u pamćenje. Cijelog toga mjeseca svoje ljubavi nisu

nikada bili bliži jedno drugome, niti se osjetili dublje povezani nego onda kad je ona bez riječi prešla usnama preko ramena njegova kaputa, ili onda kad se on dotakao vrška njezinih prstiju, nježno, kao da se boji da je ne probudi iz sna.

U ratu se držao neobično dobro. Postao je kapetan još prije nego je otišao na frontu, a nakon Argonske bitke dobio je čin majora i komandu nad mitraljeskim odjeljenjem svoje divizije. Nakon primirja poduzimao je sve da ode kući, ali ga stjecajem nekih okolnosti ili zabunom poslaše u Oxford. Tada se zabrinuo - Daisyna su pisma odisala nekim nervoznim očajem. Nije mogla shvatiti zašto ne dolazi. Osjećala je pritisak svoje okoline, pa je željela da ga vidi i osjeti pokraj sebe i da se uvjeri postupa li ispravno.

Jer Daisy je bila mlada, a njezin je umjetno stvoreni svijet odisao orhidejama i ugodnim, veselim snobizmom, i orkestrima koji su određivali ritam godine, izražavajući novim melodijama tugu i slutnju života. Saksofoni su po cijele noći beznadno tulili refren *Beale Street Bluesa*, dok je na stotine pari zlatnih i srebrnih cipela uzvitlavalu sjajnu prašinu po dvoranama. I za sivih kasnopodnevni sati moglo se naći prostorija koje su neprekidno pulsirale tom tihom, slatkim groznicom, dok bi mlada lica strujala ovamo-onamo kao ružine latice što ih je sjetna truba rasula po podu.

U tom sumračnom svijetu i Daisy je počela oživljavati zajedno sa sezonom; najednom je ponovo stala zakazivati dnevno po pet-šest sastanaka s pet-šest muškaraca, a tek u zoru je lijegala u krevet, kraj kojega su joj se biseri i šifon večernje haljine miješali s orhidejama što su venule po podu. No nešto je u njoj neprekidno vapilo za odlukom. Željela je konačno oblikovati svoj život, i to smjesta - a rješenje je moglo doći samo djelovanjem neke sile - ljubavi, novca, nečega potpuno praktičnoga - što već prvo naiđe.

Ta se sila javila sredinom proljeća dolaskom Toma Buchanana. Iz njegove pojave i položaja izbijala je neka zdrava, sirova snaga, koja je zanjela Daisy varavom nadom. Nema sumnje, u njoj se vodila stanovita borba, ali je osjetila i stanovito olakšanje. Gatsby je primio njezino pismo dok se još nalazio u Oxfordu.

Nad Long Islandom je svitalo, pa smo pošli da otvorimo i ostale prozore u prizemlju i pustimo u kuću sivo jutarnje svjetlo, koje se

ubrzo pozlatilo. Sjena jednoga stabla pade iznenada preko rose, a nevidljive ptice stadoše pjevati u plavetnom lišću. U zraku se osjećalo lagano, ugodno komešanje, neki blagi vjetrovi koji je obećavao prohladan, lijep dan.

- Ne vjerujem da ga je ikad voljela - reče Gatsby, okrenuvši se od prozora i pogledavši me prkosno. - Sjetite se samo, stari druže, kako je jučer popodne bila uzbuđena! Govorio joj je o onome tako da ju je uplašio... izgledalo je kao da sam ja neka vrsta obične varalice. A posljedica toga bila je da zapravo nije znala što govori.

Sjeo je natmureno.

- Naravno, mogla ga je voljeti, ali samo u prvi čas, kad su se vjenčali... pa čak je i onda više voljela mene, shvaćate li?

Najednom istupi s neobičnom primjedbom: - U svakom slučaju - rekao je - bilo je to puko vrijeđanje.

Kako bi to drukčije čovjek mogao protumačiti, nego da pomisli da on cijeloj toj stvari pristupa s nekom posebnom snagom osjećaja koju nitko nije kadar razumjeti?

Vratio se iz Francuske dok su Tom i Daisy još bili na bračnom putovanju; posljednjim novcem svoje vojničke plaće poduzeo je nesretan ali neodgodiv put u Louisville... Ostao je ondje tjedan dana lutajući istim onim ulicama po kojima su im nekoć koraci zajednički odzvanjali kroz novembarsku noć, i posjetio sva ona samotna mjesta kamo su dolazili u njezinom bijelom automobilu. I isto onako kao što mu se Daisyna kuća uvijek činila tajanstvenija i privlačnija od drugih, tako mu se i sam grad, premda nje više nije bilo ondje, pričinjao prožet nekom sjetnom ljepotom.

Otišao je s uvjerenjem da bi je bio mogao naći da je revnije tragao za njom - da, zapravo, on nju ostavlja. U vagonu trećega razreda - više nije imao ni prebijene pare - bilo je sparno. Zato je izišao na platformu i sjeo na rezervni stolac - kolodvor je ostao za njim, nepoznate zgrade promicale su pokraj njega. Potom su ušli u proljetna polja, gdje se s njima neko vrijeme utrkivao žuti trolejbus, s ljudima koji su možda nekad, pri kakvom slučajnom susretu na ulici, ugledali blijedi čar njezina lica.

Pruga je onda zavila i okrenula se od sunca, koje je tonulo sve niže, pa se činilo kao da blagoslivlje grad u kojem je ona živjela a koji je sad nestajao u daljini. U svom je očaju ispružio ruke, kao da želi

ugrabiti barem pregršt zraka, ponijeti sa sobom dijelak onoga mjesta koje mu zbog nje izgleda tako čarobno. No, sve je to prebrzo projurilo ispred njegovih zamagljenih očiju, pa je shvatio da gubi najljepši i najbolji dio svoga života, gubi zauvijek.

Bilo je devet sati kad smo završili s doručkom i izišli na trijem. Noć je oštro razgraničila vrijeme, tako da se u zraku osjećao miris jeseni. Vrtlar, jedini preostali čovjek Gatsbyeve prijašnje posluge, prišao je podnožju stuba.

- Gospodine Gatsby, danas bi' ispustio vodu iz bazena. Lišće će uskoro početi padati, pa onda uvijek imamo neprilika s cijevima.

- Nemojte još danas - odgovori Gatsby. Zatim se okrenu meni, kao da se ispričava: - Znete, stari druže, da se cijelo ljeto nisam nijednom okupao u tom bazenu?

Pogledao sam na sat i ustao.

- Dvanaest minuta do moga vlaka.

Nisam htio ići u grad. Nisam bio sposoban ni za kakav posao, ali radilo se o još važnijoj stvari - nisam htio ostaviti Gatsbya samog. Prije nego sam se mogao odvojiti od njega, propustio sam ne samo taj nego i drugi vlak.

- Nazvat ću vas - rekoh konačno.

- Nazovite, stari druže!

- Nazvat ću vas oko podne.

Silazili smo polako niza stube.

- Mislim da će me i Daisy nazvati. - Pogledao me je uznemireno, kao da se nada da ću se složiti s njim.

- I ja držim da hoće.

- Pa, zbogom!

Rukovali smo se i ja krenuh. Malo prije nego sam stigao do živice, sjetio sam se nečega pa sam se okrenuo njemu: - Sve je to pokvarena družina - doviknuo sam mu preko tratine. - Vi sami vrijedite više nego sva ta prokleta bagra zajedno!

I danas mi je drago što sam mu to rekao. Bilo je to jedino priznanje koje sam mu ikad iskazao, jer se ni u čemu nisam slagao s njim, od početka do kraja. On je nato najprije pristojno kimnuo glavom, a onda mu lice zasja blistavim smiješkom punim razumijevanja, kao da smo se u tom pogledu cijelo vrijeme divno slagali. Njegovo sjajno ružičasto odijelo izgledalo je kao kakva svijetlo obojena mrlja na

bijelim stubama, a ja se sjetih one noći kad sam, prije tri mjeseca, prvi put stupio u njegovu vlastelinsku kuću. Vrt i kolni prilaz bijahu puni ljudi koji nagađahu o njegovim zlodjelima - a on je stajao na tim istim stubama i, krijući u sebi svoj nepokvareni san, mahao im na rastanku.

Zahvalio sam mu na gostoprimstvu. Uvijek smo mu na tom zahvaljivali - i ja i svi ostali.

- Zbogom - doviknuo sam mu. - I hvala na doručku, Gatsby.

U gradu sam neko vrijeme pokušavao listati beskrajne burzovne izvještaje, ali sam uskoro zaspao na stolcu na okretanje. Pred samo podne probudio me telefon, pa sam se trgnuo, s kapljicom znoja na čelu. Bila je to Jordan Baker, koja me je često nazivala u taj sat, jer bih je inače, u njezinom besprekidnom trčkanju između hotela, klubova i privatnih kuća, teško mogao pronaći. Obično joj je glas na telefonu zvučao vedro, osvježavajuće, kao da mi kroz uredski prozor dolijeće busen sa zelenog terena za golf - ali jutros joj je bio hrapav i suh.

- Otišla sam iz Daisyne kuće - rekla je. - Sada sam u Hempsteadu, a popodne odlazim u Southampton.

Možda je bilo taktično napustiti Daisynu kuću, ali me ipak taj postupak ozlojedio, a njezine me daljnje riječi još više oneraspoložiše: - Sinoć baš nisi bio naročito ljubazan prema meni.

- Kao da je to tada bilo važno?

Kratka šutnja. Zatim:

- Ipak... htjela bih te vidjeti.

- I ja bih tebe htio vidjeti.

- Kako bi bilo da ne odem u Southampton, pa da popodne dođem u grad?

- Ne... ne mogu danas popodne.

- Lijepo!

- Danas popodne mi je nemoguće. Razni...

Neko smo vrijeme tako razgovarali, a onda najednom prestadosmo. Više ne znam tko je od nas prvi zalupio slušalicom, ali znam da mi je bilo svejedno. Toga dana ne bih mogao sjediti s njom na čaju i razgovarati, pa makar nikada više u životu ne govorio s njom.

Nekoliko minuta kasnije nazvao sam Gatsbyevu kuću, ali je linija bila zauzeta. Pokušao sam četiri puta, a onda mi konačno neki razdraženi glas iz centrale reče da linija mora ostati slobodna radi međumjesnog razgovora s Detroitom. Izvadio sam red vožnje i zaokružio vlak koji ide u tri i pedeset. Zatim sam se zavalio na stolac i pokušao razmišljati.

Bilo je točno podne.

Kad sam toga jutra prolazio vlakom pokraj gomile pepela, namjerno sam prešao na drugu stranu vagona. Pretpostavljao sam da će se onuda cijeli dan motati radoznala svjetina, i da će dječaci tražiti tamne mrlje u prašini, a kakav brbljavac neprestano prepričavati što se dogodilo, dok konačno i njemu samome sve skupa ne postane nestvarno, pa više neće moći govoriti, te će se tragični ishod Myrtle Wilson potpuno zaboraviti. Sada bih se želio vratiti malo unatrag i ispričovjediti što se prethodne noći, nakon našeg odlaska, dogodilo u radionici.

Imali su dosta muke dok su pronašli sestru Catherine. Mora da je bila prekršila odluku da više ne pije, jer je, kad se pojavila, bila sva smućena od pića i nikako nije mogla shvatiti da su bolnička kola već otišla u Flushing. Kad su je konačno uvjerali u to, odmah je pala u nesvijest, kao da je to najstrašnija stvar u svemu tome. Onda ju je netko, iz sažaljenja ili radoznalosti, povezao svojim autom da bdije nad sestrinim mrtvim tijelom.

Do dugo iza ponoći svjetina se neprestano izmjenjivala pred radionicom, a unutra, u svom uredu, sjedio je George Wilson na divanu, njišući se naprijed-nazad. Neko su vrijeme vrata ureda bila otvorena, pa je svatko tko je ušao neizostavno priškiljio unutra. Najzad je ipak netko rekao da je to sramota i zatvorio vrata. Uz Wilsona je bio Michaelis, s još nekoliko ljudi: najprije s četvoricom-peticom, a onda s dvojicom-trojicom. Kasnije je Michaelis morao zamoliti posljednjeg posjetioca da ostane još petnaestak minuta, dok on ne ode u restoran i skuha lonac kave. Vrativši se, ostao je sam s Wilsonom sve do zore.

Oko tri sata Wilsonovo se nesuvislo mrmljanje promijenilo - počeo se smirivati i stao govoriti o žutim kolima. Rekao je da zna put i način kako da pronađe vlasnika žutih kola, a onda izbrblja kako mu se

jednom, prije nekoliko mjeseci, žena vratila iz grada s modricama na licu i otečena nosa.

No čim je čuo što je izgovorio, trgnuo se i stao ponovo svojim ucviljenim glasom vikati: - O, moj Bože! - Michaelis ga je nespretno i nezgrapno pokušavao smiriti.

- George, kol'ko ste godina već oženjeni? Ajde, svladajte se, umirite se malo i odgovorite na pitanje! Kol'ko ste oženjeni?

- Dvanaest godina.

- Jeste l' imali djece? 'Ajde, George, umirite se... Pitam vas, jeste l' imali djece?

Neki čvrsti smeđi kukci uporno su udarali o mutnu svjetiljku, a kad god bi Michaelis čuo kakav automobil gdje juri cestom, učinilo mu se da je to onaj koji se prije nekoliko sati nije htio zaustaviti. Nije mu se dalo ulaziti u radionicu, jer su na stolu, na kojem je ležalo mrtvo tijelo, ostali tragovi krvi; zato je nemirno šetao uredom - tako da je do zore upoznao svaki predmet u njemu - a pokatkad bi sjeo uz Wilsona, pokušavajući sve da ga umiri.

- George, jeste li pripadali kakvoj crkvi i katkad išli u koju? Pa makar i već odavno ne bili u njoj! Možda bi' mogao nazvati crkvu i zamoliti svećenika da dođe ovamo, pa da porazgovori malko s vama, ha?

- Ne pripadam nijednoj.

- George, ipak morate za svaki slučaj, kao što je ovaj, pripadati nekoj crkvi. Ipak ste morali barem jednom otići u crkvu. Zar se niste vjenčali u crkvi? Slušajte, George, slušajte me, jeste li se vjenčali u crkvi?

- Davno je to bilo.

Dok se naprezao da odgovori, Wilson je prekinuo ritam svoga ljuljanja - časak je sjedio mirno. Onda mu se u mutnim očima ponovo pojavi onaj polusvjesni-polusmućeni izraz.

- Pogledajte ondje u ladicu - rekao je uprijevši prstom u stol.

- Koju ladicu?

- Onu ladicu... onu ondje.

Michaelis je otvorio najbližu ladicu. U njoj nije našao ništa, osim male, skupocjene kožnate uzice za psa obrubljene srebrom. Bila je, očito, nova.

- To? - upita, podigavši je uvis.

Buljeći u nj, Wilson potvrdi glavom.

- Našao sam je jučer popodne. Pokušavala mi je objasniti otkuda joj, ali sam znao da se tu nešto krije.

- Mislite reći da ju je vaša žena kupila?

- Držala ju je zamotanu u svileni papir u svojoj komodi.

Michaelis nije u tome vidio ništa neobično i iznio je desetak razloga zbog kojih je sve njegova žena mogla kupiti uzicu. No, vjerojatno je Wilson bio već prije, od same Myrtle, čuo neka od tih objašnjenja, jer je ponovo stao šaptati: - O, moj Bože! - pa njegov tješitelj nije ni dospio izreći još nekoliko razloga.

- Onda ju je ubio - reče Wilson, a usta mu se najednom objesiše.

- Tko ju je ubio?

- Znam ja kako ću ga pronaći.

- George, vi ste bolesni - reče mu prijatelj. - Prošli ste kroz teško iskušenje, pa ne znate što govorite. Svladajte se i sjedite mirno do jutra!

- On ju je ubio.

- Ne, George, bio je to nesretan slučaj.

Wilson odmahnu glavom. Oči mu se suziše, a usta malko raširiše u sablasni, nadmoćni: - Hm!

- Znam ja - reče odlučno - ja sam prostodušan čovjek i nikada *nikome* ne želim nikakva zla, al' kad nešto znam, onda znam. To je bio taj čovjek, u onom automobilu. Ona je potrčala da porazgovori s njim, ali on se nije htio zaustaviti.

I Michaelis je to vidio, ali mu tada nije palo na pamet da bi to moglo imati kakvo naročito značenje. Mislio je naprosto da je gospođa Wilson bježala od svoga muža, a ne da je željela zaustaviti neki određeni auto.

- Kako je mogla biti takva?

- Lukava je ona - reče Wilson, kao da je time odgovorio na pitanje. - Ah-h-h...

Zatim se ponovo počeo ljuljati, a Michaelis je stajao nad njim okrećući uzicu u ruci.

- Možda imate kakvoga prijatelja, George, kojega bi' mogao nazvati?

Bio je to beznadan pokušaj - jer je bio gotovo potpuno uvjeren da Wilson nema prijatelja: nije ga bilo dovoljno ni za vlastitu ženu. Kad

je malo kasnije primijetio izvjesnu promjenu u sobi - sve jače plavetnilo uz prozor, istinski se obradovao, jer je znao da zora više nije daleko. Oko pet sati vani se već bilo toliko razdanilo da je mogao ugasiti svjetlo.

Wilson je ukočena pogleda gledao van, prema gomilama pepela, gdje je sivi oblačak, gonjen ovamo-onamo daškom jutarnjeg povjetarca, risao fantastične oblike.

- Ja sam govorio s njom - promrmlja nakon duže šutnje. - Rekao sam joj da mene može prevariti, ali Boga ne može. Doveo sam je do prozora - teškom je mukom ustao i pošao prema prozoru pa se naslonio na nj licem - i rekao joj: »Bog znade što ti radiš, sve što radiš. Mene možeš prevariti, ali Boga ne!«

Stojeći iza njega, Michaelis je iznenađeno primijetio da Wilson gleda u oči doktora T. J. Eckleburga koje su se, onako ogromne i nejasne, upravo pomolile iz razrijeđene tame.

- Bog sve vidi - ponovio je Wilson.

- Ono je obična reklama - uvjeravao ga je Michaelis. Nešto ga je natjeralo da se okrene od prozora i pogleda po sobi. No, Wilson je još dugo stajao ondje, s licem uz prozorsko staklo, kimajući glavom u svitanje.

Oko šest sati Michaelis je bio već sav iscrpljen, pa mu je odlanulo kad je čuo kako se vani zaustavljaju neka kola. Bio je to jedan od sinoćnjih Wilsonovih čuvara, koji mu je obećao da će se vratiti; Michaelis je za svu trojicu skuhao doručak, koji su on i taj čovjek zajednički pojeli. Wilson je sada bio mirniji, pa je Michaelis otišao kući da malo odspava, ali kad se nakon četiri sata probudio i požurio natrag u radionicu - Wilsona više nije bilo.

Kasnije se ustanovilo da ga je put - a išao je sve vrijeme pješice - vodio u Port Roosevelt, a zatim u Gad's Hill, gdje je kupio sendvič koji nije pojeo i šalicu kave. Mora da je bio umoran i hodao polako, jer je u Gad's Hill stigao tek o podne. Sve dovde nije bilo nikakvih poteškoća da se ustanovi gdje se u koje vrijeme nalazio - jer se našlo dječaka koji su vidjeli nekog čovjeka što se »ponašao kao kakav luđak« i automobilistâ u koje je nekako čudno buljio s ruba ceste. Onda mu se na tri sata bio izgubio svaki trag. Policija je, na osnovi onoga što je rekao Michaelisu, da »zna kako će ga pronaći«,

pretpostavljala da je to vrijeme utrošio na obilaženje obližnjih automehaničarskih radionica ne bi li u kojoj od njih pronašao žuti automobil. No, s druge strane, nije se našao nijedan automehaničar koji ga je vidio, pa je možda znao lakši, sigurniji put da pronađe ono što je tražio. Oko pola tri bio je u West Egg, gdje se kod nekog čovjeka raspitivao za put do Gatsbyeve kuće. Znači da je tada već bio doznao za Gatsbyevo ime.

Gatsby je u dva sata obukao kupaći kostim i dogovorio se sa slugom da mu javi na bazen ako ga bude tko nazivao. Zaustavio se kod garaže da uzme zračni madrac kojim su se toga ljeta zabavljali njegovi gosti, pa mu ga je šofer pomogao napumpati. Zatim mu je naredio da otvorena kola ne smije ni po koju cijenu nikamo izvesti - što je bilo malo čudnovato jer je prednji desni blatobran trebalo popraviti.

Prebacivši madrac preko ramena, Gatsby je krenuo prema bazenu. Jednom se zaustavio da ga malko bolje namjesti, pa ga je šofer upitao treba li mu pomoći, ali je on odmahnuo glavom i čas zatim nestao među požutjelim lišćem.

Nikakva telefonska poruka nije stizala, ali sluga ipak nije otišao spavati, nego je čekao sve do četiri sata - kad već odavno nije bilo onoga koga bi trebalo obavijestiti da je stigla. A ja sve mislim da ni sam Gatsby više nije vjerovao da će stići, pa mu je možda već bilo svejedno. Ako je to točno, onda mora da je naslutio da se njegov stari, uzbudljivi svijet rasplinuo, da je previsokom cijenom platio svoje predugo zanošenje jednim jedinim snom. Mora da je kroz stravično lišće ugledao neko nepoznato nebo, i zgrozio se kad je otkrio kako je ruža groteskna biljka i kako jedno izgleda sunce na jedva prokljaloj travi. Novi svijet, tvaran ali ne stvaran, kojim nasumce lutaju bijedne prikaze što udišu snove poput zraka... kao ona pepeljasta, fantastična spodoba što se, kroz bezoblično drveće, upravo šulja prema njemu.

Šofer - jedan od Wolfshiemovih štíćenika - čuo je hice, ali je poslije tvrdio samo to da im nije obraćao nikakve naročite pažnje. Ja sam se s kolodvora odvezao ravno do Gatsbyeve kuće, i tek je moja užurbana trka uza stube uzbunila poslugu. No, čvrsto vjerujem da su

već tada znali sve. Ne progovorivši nijedne riječi, poletjeli smo nas četvorica: šofer, sluga, vrtlar i ja - prema bazenu.

Voda se lagano, jedva zamjetljivo gibala - kako se već njen svježi pritok na jednom kraju bazena probijao prema odvodnoj cijevi na drugom. Njezini sitni nabori koje se jedva moglo nazvati i osjenom valova nosili su natovareni madrac krivudavo niz bazen. I najmanji dašak vjetra, koji bi tek namreškao površinu vode, bio je dovoljan da njemu i njegovom slučajnom teretu dade slučajan smjer. Naišavši na kup lišća, madrac se stao polako okretati, crtajući, poput šestara, tanki crveni krug u vodi.

Tek kad smo se s Gatsbyem vraćali kući, opazio je vrtlar, malo podalje u travi, Wilsonov leš - pa je pokolj bio potpun.

DEVETO POGLAVLJE

Danas, dvije godine nakon toga, sjećam se preostalog dijela onoga dana, one noći i idućeg dana samo kao beskrajne strke policajaca, fotografa i novinara na vratima Gatsbyeve kuće. Uže razapeto na glavnom ulazu i policajac kraj njega zadržavali su radoznalce, ali su dječaci uskoro otkrili da mogu ući preko moga dvorišta, pa se uvijek nekoliko njih, zabezeknuto, tiskalo oko bazena. Neki čovjek samouvjerena nastupa, možda detektiv, upotrijebio je, dok se toga popodneva saginjao nad Wilsonov leš, izraz »luđak«, pa je dobro pogođena intonacija njegova glasa odredila ton sutrašnjih novinskih izvještaja.

Većina tih izvještaja bila je strašna - groteskna, opširna, neobuzdana i neistinita. Kad je Michaelisovo svjedočenje u istrazi pokazalo da je Wilson sumnjao u svoju ženu, pomislio sam da će uskoro čitavoj stvari dati oblik golicave paskvile - ali Catherine, koja je mogla kazati svašta, nije rekla nijedne riječi. Štoviše, pokazala je začudnu čvrstinu karaktera - ispod svojih umjetnih obrva promatrala je suca istražitelja odlučnim pogledom i klela se da njezina sestra nije nikada ni vidjela Gatsbya, da je njezina sestra bila potpuno zadovoljna svojim mužem, da se njezina sestra nije nikada upuštala ni u kakve nepodopštine. Čak je i samu sebe uvjerala u to i natopila rupčić suzama, kao da ne može podnijeti ni samu pomisao na to.

I tako su Wilsona - da cijeloj stvari dadu najjednostavniji oblik - sveli na »čovjeka kome je bol poremetila um«. Na tome je i ostalo.

No, cijela ta strana stvari nije mi se pričinjala ni važnom ni bitnom. Jedino sam ja ostao uz Gatsbya, i to potpuno sâm. Od onoga časa kad sam telefonom obavijestio West Egg o nesreći, za sva su se objašnjenja o njemu, pa i sva praktična pitanja, obraćali na me. S početka sam bio iznenađen i smeten, a onda, dok je on iz sata u sat

ležao u svojoj kući bez pokreta, bez daha i riječi, postajalo mi je sve jasnije da moram preuzeti na se odgovornost, jer nitko drugi nije pokazivao nikakva zanimanja za nj - mislim, naime, onog neposrednog, osobnog zanimanja, na koje, na kraju, svatko ima neko neodređeno pravo.

Pola sata nakon što smo ga našli, nazvao sam Daisy, nazvao je instinktivno i bez ikakva okolišanja. No, ona i Tom su rano popodne otputovali, ponijevši sa sobom prtljagu.

- Nisu ostavili nikakve adrese?
- Nisu.
- Jesu li rekli kad će se vratiti?
- Nisu.
- Imate li ikakva pojma gdje bi mogli biti? Kako bih mogao do njih?
- Ne znam. Ne bi' vam mog'o reći.

Htio sam mu dovesti nekoga da bude uza nj. Htio sam otići u sobu gdje je ležao, i utješiti ga: »Gatsby, dovest ću vam nekoga. Ne bojte se. Imajte povjerenja u me, dovest ću vam nekoga...«

Ime Meyera Wolfshiemera nisam našao u telefonskom imeniku. Sluga mi je dao adresu njegova ureda na Broadwayu, pa sam nazvao Informacije, ali kad sam dobio njegov broj, bilo je dobrano poslije pet sati, te nitko nije odgovarao.

- Molim vas, nazovite još jednom.
- Zvali smo tri puta.
- Vrlo je važno.
- Žao mi je. Bojim se da nema nikoga.

Vratio sam se u salon, gdje mi se u prvi čas učinilo da su sve one službene osobe što su najednom ispunile sobu, došle ovamo da mu odaju posljednju počast. No, premda su odgurnuli plahtu i zaprepaštenih se očiju zagledali u Gatsbya, meni je i dalje mozgom odjekivao njegov protest: - Slušaj, stari druže, moraš dovesti nekoga da bude uza me. Moraš sve pokušati. Ne mogu sve ovo sam izdržati!

Nitko me je od njih počeo nešto zapitkivati, ali sam mu se oteo i otišao na prvi kat, gdje sam u žurbi pregledao nezaključane ladice njegova stola, jer mi nikada nije izričito rekao da su mu roditelji pomrli. No, nisam našao ništa - osim slike Dana Codya, što je, kao simbol zaboravljene neobuzdanosti, zurio sa zida u me.

Sutradan ujutro poslao sam slugu u New York s pismom za Wolfshiema, kojim sam ga zatražio neke obavijesti i zamolio da dođe prvim vlakom. Kad sam ga napisao, učinila mi se ta molba suvišnom. Bio sam uvjeren da će odmah, čim vidi novine, poletjeti ovamo, kao što sam bio uvjeren da će prije podne stići i Daisyn brzojav - ali ni brzojav ni gospodin Wolfshiem ne stigoše! Nitko nije dolazio osim novih policajaca, fotografa i novinara. Kad mi je sluga donio Wolfshiemov odgovor, počeo me podilaziti osjećaj nekog prkosa i solidarnosti s Gatsbyem i prezira prema svima njima.

Dragi gospodine Carraway!

Ovo je za me jedan od najstrašnijih udaraca u životu i jedva mogu vjerovati da je sve to skupa istina. Svi bismo se mi morali zamisliti nad ovako ludim činom kakav je taj čovjek počinio. Sada ne mogu doći jer imam neki vrlo važan posao pa se nikako ne smijem miješati u tu stvar. Ako vam malo kasnije budem mogao išta pomoći, javite mi pismom po Edgaru. Jedva znam za sebe kad čujem takve stvari i potpuno sam smućen i nesposoban.

Vaš odani

MEYER WOLFHIEM

a onda ispod toga na brzinu napisan dodatak:

Javite mi o pogrebu itd. ne poznajem nikoga od njegove obitelji.

Kada je toga popodneva zazvonio telefon i Međugradska me služba obavijestila da zove Chicago, pomislio sam da je to, konačno, Daisy. Ali na telefonu se iz daljine javio vrlo slab muški glas: - Ovdje Slagle...

- Da? - Ime mi je bilo nepoznato.
- Divna vijest, a? Jesi primio moj brzojav?
- Nikakav brzojav nije stigao.
- Mladi Parke je u škripcu - reče užurbano. - Zgrabili su ga kad je predavao obveznice na banci. Pet minuta prije toga dobili su iz New Yorka okružnicu s tim brojevima. Hej, šta znaš o tome? U ovim selendrama nikad ne znaš...

- Halo! - prekinuo sam ga uzbuđeno. - Slušajte... Ja nisam gospodin Gatsby. Gospodin Gatsby je mrtav.

Na drugoj strani zavladała je duga šutnja, za kojom je slijedio uzvik... onda nagli krk, čime je veza prekinuta.

Čini mi se da je bio već treći dan kad je iz nekoga grada iz Minnesote stigao brzovoz s potpisom: Henry C. Gatz. U njemu je stajalo samo da pošiljalac kreće odmah na put i da se pogreb odgodi dok on ne dođe.

Bio je to Gatsbyev otac, dostojanstven ali krajnje bespomoćan i potišten starac, umotan u dugačak, jeftin ogrtač, usprkos toplom rujanskom danu. Oči su mu neprestano suzile od uzbuđenja, a kad sam mu iz ruku prihvatio kovčeg i kišobran, stalno je navlačio svoju sijedu bradu tako da sam mu teškom mukom svlačio kaput. Bio je na rubu sloma, pa sam ga odveo u muzičku sobu i natjerao da sjedne, a posluži naredio da mu donesu nešto da pojede. Ali nije htio ništa jesti, a čaša mlijeka koju je držao u drhtavoj ruci neprestano se prolijevala.

- Vidio sam u čikaškim novinama - rekao je - Sve je bilo u čikaškim novinama. Odmah sam krenuo na put.

- Nisam znao kako da vas pronađem.

Njegove su oči, koje nisu ništa vidjele, neprestano kružile po sobi.

- Neki luđak - reče. - Mora da je bio lud.

- Jeste li možda za kavu? - nukao sam ga.

- Ne, neću ništa. Sad mi je već sasvim dobro, gospodine...

- Carraway.

- Da, sad mi je sasvim dobro. Kamo su djeli Jimmyja?

Odveo sam ga u salon, gdje mu je ležao sin, i ostavio ga ondje sama. Neki dječaćići popeli su se na vrh stuba i virili u predvorje; kad sam im kazao tko je došao, nevoljko su se povukli.

Malo zatim gospodin Gatz je otvorio vrata i izišao iz salona. Usta su mu bila poluotvorena, lice malko zažareno, a iz očiju mu svako malo kapahu suze, jedna po jedna. Bio je u dobi kad smrt više ne predstavlja stravično iznenađenje - pa kad se sada prvi put obazro oko sebe i ugledao visoko i raskošno predvorje i prostrane sobe što su se odavde nizale jedna za drugom, njegova se bol stala miješati s osjećajem ponosa i strahopoštovanja. Odveo sam ga do jedne

spavaće sobe na prvom katu; dok je svlačio kaput i prsluk, kazivao sam mu kako smo sve pripreme odgodili do njegova dolaska: - Nisam znao što ćete vi htjeti, gospodine Gatsby...

- Moje je prezime Gatz.

- ... gospodine Gatz. Mislio sam da ćete možda htjeti prevesti tijelo na Zapad.

On zavrtje glavom:

- Jimmy je oduvijek više volio Istok. Na Istoku je stekao i svoj položaj. Jeste li bili prijatelj moga sina, gospodine...

- Da, bili smo bliski prijatelji.

- Znae, pred njim je stajala velika budućnost. Bio je još mlad, ali je imao mnogo talenta ovdje.

Lupnuo se značajno rukom po glavi, a ja mu potvrdih kimanjem.

- Da je uživao, bio bi postao velik čovjek. Nešto kao James J. Hill¹⁹. Pomogao bi izgraditi zemlju.

- Tako je - rekoh nelagodno.

Zatim počeo pipati po izvezenom pokrivaču da ga skine s kreveta, leže nespretno na nj - i odmah zaspi.

Te je večeri nazvao neki očevitno uplašen čovjek koji je zahtijevao da mu kažem svoje ime prije negoli mi on otkrije svoje.

- Ovdje Carraway - rekoh mu.

- O! - Čulo se kako mu je odlanulo. - Ovdje Klipspringer.

I meni je odlanulo, jer mi se učinilo da bi to moglo značiti jednog prijatelja više na Gatsbyevom pogrebu. Nisam dao obavijesti u novine, da ne privučem radoznalnu svjetinu, pa sam zato radije sam nazvao neke ljude. No, teško ih je bilo naći.

- Sprovod je sutra - rekao sam. - U tri sata, odavde, od kuće. Molim vas, kažite to svakome koga bi moglo zanimati.

- O, pa da - požurio se on. - Naravno, nisam baš siguran da ću ikoga vidjeti, ali ako vidim, reći ću.

Njegov mi se glas činio sumnjiv.

- Vi ćete, naravno, doći?

- Pa, nastojat ću, svakako. Ali ja sam nazvao radi...

- Čekajte časa - prekinuo sam ga. - Što kažete, hoćete li doći?

- Pa, ustvari... da vam pravo kažem, stanujem ovdje kod nekih ljudi, tu, u Greenwichu, koji očekuju da sutra budem s njima. Zapravo, radi

se o nekom pikniku ili nečemu sličnom. Naravno, učinit ću sve što mogu da im izmaknem.

Nisam se mogao suzdržati da mi - Uh! - ne izleti u slušalicu, a on me je morao čuti jer je nervozno nastavio: - Zapravo sam nazvao radi cipela koje sam ostavio ondje. Valjda vas neće previše gnjaviti da mi ih pošaljete po sobaru. Znaite, radi se o cipelama za tenis bez kojih nikako ne mogu. Moja adresa je kod B. F....

Preostali dio imena nisam čuo jer sam zaklopio slušalicu.

Nakon toga sam doživio nešto zbog čega sam se nekako zasramio pred Gatsbyem - neki gospodin kojega sam nazvao telefonom dao mi je na znanje da je Gatsby dobio što je zaslužio. No, tome sam kriv sam, jer je to bio jedan od onih ljudi koji su se, ohrabreni Gatsbyevim pićem, najodvratnije podrugivali Gatsbyu, pa sam morao znati da ga ne treba ni nazivati.

Ujutro na dan pogreba otišao sam u New York da potražim Meyera Wolfshiema, jer mi se činilo da nikako drukčije ne mogu doći do njega. Na vratima, koja sam po savjetu liftboja otvorio silom, stajao je natpis »Svastika holding«. U prvi mah mi se učinilo da unutra nema nikoga, ali kad sam nekoliko puta uzalud povikao: - Halo! - izbi iza jedne pregrade prepirka, a odmah se zatim na unutrašnjim vratima ukaza ljepuška Židovka, koja me pomno odmjeri crnim, neprijateljskim očima.

- Nikoga nema - rekla je. - Gospodin Wolfshiem je otišao u Chicago.

Prvi dio njezine tvrdnje bio je očito netočan, jer unutra netko počeo neskladno zviždati pjesmu *Krunica*.

- Molim vas, kažite mu da Carraway želi govoriti s njim.

- Pa, ne mogu ga ja dovući ovamo iz Chicaga, zar ne?

U taj čas neki glas, očividno Wolfshiemov, povika iza vrata: »Stella!«

- Ostavite mi svoju posjetnicu - požuri ona. - Predat ću mu je kad se vrati.

- Ali ja znam da je on ovdje!

Ona zakorakne prema meni i rukama stade uvrijeđeno trljati bokove.

- Što vi, dečki, mislite, da možete silom provaljivati ovamo kad god vam padne na um! - povika ona. - Već mi je dosta svega toga. Kad

vam kažem da je u Chicagu, onda je u Chicagu!

Spomenuo sam Gatsbyjevo ime.

- Ooo! - Pogleda me još jednom. - Hoćete li samo... Kako se zovete?

Zatim je nestade. Čas zatim Meyer Wolfshiem je svečano stajao na vratima pružajući mi obje ruke. Povukao me je u ured, i primijetivši smjernim glasom da su za sve nas nastupila loša vremena, ponudi me cigarom.

- Sjećam se kad sam ga prvi put sreo - reče.

- Mladi major, tek izišao iz vojske, pun ordenja kojim je odlikovan u ratu. Bio je u takvoj bijedi da je još uvijek morao nositi uniformu, jer nije imao čime kupiti obično civilno odijelo. Prvi put sam ga vidio kad je došao u Winebrennerovu biljarnicu u Četrdeset trećoj ulici i zatražio posla. Već nekoliko dana nije bio ništa jeo. Hajde da ručate sa mnom, rekao sam mu. Za pola sata je pojeo toga za više od četiri dolara.

- Jeste li ga vi uveli u posao? - upitao sam.

- Uveo! Ja sam ga stvorio!

- O!

- Ja sam ga podigao iz ničega, sa dna bijede. Odma' sam primijetio da je to fin mladić, gospodskih manira, a kad mi je rekao da je bio u Ogzfordu, odma sam shvatio da ću ga moći dobro upotrijebiti. Nagovorio sam ga da se učlani u Američku legiju, gdje je jedno vrijeme zauzimao visok položaj. Odma' je obavio neki posao za jednoga moga klijenta u Albanyu. Mi smo bili u svemu, evo ovako - reče podigavši svoja dva kvrgava prsta - uvijek zajedno.

Upitao sam se nije li ta njihova suradnja obuhvaćala i onaj pothvat u nacionalnom prvenstvu u bejzbolu 1919. godine.

- Sada je mrtav - rekoh časak zatim. - Vi ste mu bili najbliži prijatelj, pa sam uvjeren da želite popodne prisustvovati njegovu pogrebu.

- Vrlo bi' rado došao.

- Pa onda dođite!

Dok je vrtio glavom, dlačice su mu u nosnicama malko podrhtavale a oči mu se napunile suzama.

- Ne mogu... ne smijem se miješati u to - odgovorio je.

- Nema tu ništa u što bi se morali umiješati. Sada je sve gotovo.

- Kad ubiju čovjeka, nikad se ne želim miješati u to. Ja se onda držim daleko. Dok sam bio mlađi, bilo je drukčije... kad bi koji moj prijatelj umro, bez obzira kako, ostajao sam s njime do kraja. Možda ćete pomisliti da sam sentimentaln, ali baš je tako bilo... do samoga kraja.

Vidio sam da je, iz nekih svojih posebnih razloga, čvrsto odlučio da ne dođe na sprovod, pa se digoh.

- Jeste li i vi studirali? - upita me najednom.

U prvi mah sam pomislio da će mi ponuditi kakvu »fesu«, ali on samo kimnu glavom i stegnu mi ruku.

- Naučimo da svoje prijateljstvo prema čovjeku pokažemo dok je živ, a ne kad umre - podučio me. - Moje je pravilo da se nakon toga ni u šta ne pačam.

Kad sam izišao iz njegova ureda, nebo se bilo naoblačilo, pa sam u West Egg stigao po kišici. Čim sam se presvukao, otišao sam prijeko i našao gospodina Gatz gdje uzbuđeno šeće gore-dolje po predvorju. U njemu je postojano rastao ponos na sina i njegovo bogatstvo, pa mi je sada htio nešto pokazati: - Jimmy mi je jednom poslao ovu sliku. - Drhtavim je prstima izvukao novčanik. - Pogledajte.

Bila je to fotografija Gatsbyeve kuće, slomljenih uglova i s mnoštvom masnih otisaka prstiju. Gorljivo mi je pokazivao svaku sitnicu. - Pogledajte! - govorio je, očekujući divljenje u mojim očima. Mislim da je već toliko puta pokazivao tu sliku ljudima da mu se ona činila stvarnijom od same kuće.

- Jimmy mi ju je poslao. Mislim da je to vrlo lijepa slika, zar ne? Sve se lijepo vidi.

- Vrlo lijepo. A jeste li ga viđali u posljednje vrijeme?

- Prije dvije godine bio je došao da me posjeti, pa mi je kupio kuću u kojoj i sada stanujem. Naravno, mi smo bili bez ičega kad je on pobjegao od kuće, ali sada vidim da je imao razloga za to. Bio je svjestan da pred njim leži velika budućnost. I čim je uspio, odmah se velikodušno ponio prema meni.

Vidjelo se da mu se ne da spremiti sliku, jer ju je još časak-dva držao pred mojim očima. Onda spremi lisnicu, a iz džepa izvuče stari, otrcani primjerak knjige *Hopalong Cassidy*.

- Pogledajte, ovo je knjiga iz njegovih dječaćkih dana. Ona će vam sve reći.

Otvorio je zadnju koricu i pružio mi knjigu da pogledam. Na posljednjoj čistoj stranici nalazila se štampana riječ *RASPORED* s datumom 12. rujna 1906. A ispod toga:

Ustajanje... 6 sati ujutro.

Vježba s bućicama i penjanje po zidu 6:15-6:30

Proučavanje elektriciteta itd. 7:15-8:15

Rad... 8:30-4:30 poslije podne

Bejzbol i ostali sportovi 4:30-5:00

Vježba u lijepom izražavanju i držanju... 5:00-6:00

Proučavanje potrebnih izuma 7:00-9:00

OPĆE ODLUKE

Ne tratiti vrijeme kod Shafterovih ili (nečistljivo ime).

Više ne pušiti i ne žvakati gumu.

Kupati se svakog drugog dana.

Svakog tjedna pročitati kakvu korisnu knjigu ili časopis.

Uštedjeti 5 (prekriženo) 3 dolara tjedno.

Biti bolji prema roditeljima.

- Sasvim slučajno sam došao do te knjige - reče starac. - Iz nje vidite sve, zar ne?

- Jimmy je morao imati uspjeha. Uvijek je donosio ovakve ili slične odluke. Jeste li primijetili što je sve poduzimao da se usavrši? U tom je pogledu bio upravo divan. Jednom mi je reko da jedem ko prase, pa sam ga zato istuko.

Nije mu se dalo zatvoriti knjigu, pa mi je pročitao naglas točku po točku i onda me napeto promatrao. Vjerujem da je pomalo očekivao da ih sve prepisem za vlastitu upotrebu.

Nešto prije tri sata stigao je luteranski svećenik iz Flushinga, a ja, sve nehotice, počeh pogledavati na prozor neće li stići još koji auto. Isto je radio i Gatsbyev otac. Kako je vrijeme prolazilo, i posluga se već okupila i čekala u predvorju, starac je počeo nestrpljivo žmirkati i nekim zabrinutim, nesigurnim glasom govoriti o kiši. Svećenik je nekoliko puta pogledao na sat, pa sam ga odveo na stranu i zamolio

ga da pričekava još pola sata. No, sve skupa nije pomoglo. Nitko nije došao.

Oko pet sati stigla je naša povorka od tri automobila na groblje i na gustoj se kiši zaustavila pred ulazom u nj - najprije motorizirana mrtvačka kola, jezovito crna i mokra, zatim gospodin Gatz, svećenik i ja u limuzini, i nešto kasnije u Gatsbyevom karavanu četvero-petero služinčadi i poštar iz West Egga - svi mokri do kože. Kad smo već ulazili na groblje, čuh kako se još jedan automobil zaustavlja, a zatim kako netko iza nas gaca po raskvašenom tlu. Okrenuo sam se. Bio je to onaj čovjek sa sovljim naočalama koga sam jedne noći, prije tri mjeseca, našao u biblioteci gdje se divi Gatsbyevim knjigama.

Onda ga nikad više nisam vidio. Ne znam kako je saznao za sprovod, pa čak ni kako se zove. Kiša je curila niz debela stakla njegovih naočala, pa ih je skinuo i obrisao da vidi kako s Gatsbyeva groba skidaju šatorsko krilo.

Tada sam časak pokušavao usredotočiti misli na Gatsbya, ali mi je već bio predalek, pa sam se samo, bez ikakve gorčine, sjetio da ni Daisy nije poslala nikakve poruke niti cvijeća. Nejasno sam čuo nekoga gdje mrmlja: - Blaženi mrtvaci po kojima pada kiša - našto buljooki doda sigurnim glasom: - Amen!

Pohitali smo, raštrkani, kroz kišu prema automobilima. Kod ulaza me nagovori buljooki čovjek: - Nisam mogao doći dok je ležao u kući - reče.

- Ni nitko drugi nije mogao.

- Što ne kažete! - Lecnuo se. - Za ima Božje, a na stotine ih je dolazilo!

Skinuo je naočale i ponovo ih obrisao izvana i iznutra.

- Jadni pasji sin! - rekao je.

Među moje najživlje uspomene spadaju ona putovanja kad smo se - najprije iz internata, a kasnije s koledža - vraćali za božićne blagdane kući, na Zapad. Oni koji su putovali dalje od Chicaga, sastajali bi se određene prosinačke večeri u šest sati na starom sumračnom kolodvoru Union s nekolicinom čikaških prijatelja koji su, već zahvaćeni blagdanskim raspoloženjem, došli da im dobace užurbani zbogom. Sjećam se krznenih kaputa djevojaka što su se

vraćale od gospođice te i te, cvokotanja smrznuta daha i mahanja ruku po zraku, čim bismo primijetili stare znance, pa izmiješanih povika: »Hoćeš li doći k Ordwayevima? Herseyevima? Schultzeovima?« i velikih zelenih voznih karata koje smo čvrsto držali u rukama u rukavicama. I, napokon, na tračnicama uz peron, tamnožutih vagona željezničke kompanije Chicago, Milwaukee & St. Paul, koji nam izgledahu veseli kao sam Božić.

Kad bismo se zatim otisnuli u zimsku noć, pa se pravi snijeg, naš snijeg, počeo pružati pokraj nas i svjetlucati na prozorima, a mutna svjetla malih viskonsinskih kolodvora stala promicati uz nas, osjetili bismo najednom u zraku oštro, divlje uzbuđenje. A kad bi se preko hladnih platforma vraćali iz vagon-restorana na svoja mjesta, udisali smo ga punim plućima, i u tim čudnim trenucima postajali neizrecivo svjesni svoje istovjetnosti s tom zemljom - prije nego se ponovo nerazdvojno stopimo s njom.

To je moj Srednji zapad - ne njegova pšenična polja, prerije ili zabačena švedska naselja, nego ona moja uzbudljiva mladenačka putovanja kući i ulične svjetiljke i praporci saonica u studenome mraku i sjene božićnih vijenaca što s osvjetljenih prozora padahu po snijegu. Ja sam dio toga - pomalo ozbiljan zbog njegovih dugih zima, pomalo samozadovoljan jer sam odrastao u Carrawayevoj kući, u gradu gdje zgrade još decenijima zovu obiteljskim imenom. Sada tek vidim da je ovo ispala pripovijest o Zapadu - jer na kraju krajeva i Tom, i Gatsby, i Daisy, i Jordan, i ja, svi smo mi sa Zapada, pa smo, možda, svi patili od nekih zajedničkih nedostataka koji nam nisu dali da se potpuno prilagodimo životu na Istoku.

Meni se Istok uvijek - pa i onda kad sam se najviše oduševljavao njime, čak i onda kad sam bio svjestan njegovih prednosti nad dosadnim, nepravilnim, nadutim gradovima s one strane Ohia, s njihovim vječitim inkvizicijama, pred kojima su sigurni samo starci i djeca - Istok se meni čak i tada činio ponešto izopačen. Osobito West Egg, koji mi se još prikazuje u najfantastičnijim snoviđenjima. Doživljavam ga kao kakvu El Grecovu noćnu scenu: stotinjak kuća, u isti čas običnih i grotesknih, zgurenih na zamagljenoj mjesečini pod mrgodnim, prijetećim nebom. U prednjem planu četiri dostojanstvena čovjeka u crnim odijelima koračaju pločnikom s nosilima na kojima leži pijana žena u bijeloj večernjoj haljini. Obješana joj ruka blista

hladnim sjajem dragoga kamenja. Ljudi ozbiljno skreću u jednu kuću - pogrešnu kuću. No nitko ne zna ženi ime, niti ih se to tiče.

Istok mi se, nakon Gatsbyeve smrti, prikazivao u takvoj slici, toliko izopačenoj da moje oči više nisu smogle snage da je isprave, i zato sam se, čim je u zraku zamirisao plavi dim suhoga lišća a vjetar počeo ukrućivati vlažno rublje na užadi, odlučio vratiti kući.

Ostala je ipak još jedna stvar koju sam morao urediti prije odlaska - neugodna, mučna stvar, u koju možda nisam trebao ni dirati. No ja sam želio iza sebe ostaviti sve stvari u redu, a ne ih samo onako prepustiti uslužnom i ravnodušnom vremenu da ih pokopa pod sobom. Sastao sam se s Jordan Baker i potanko joj ispričao što se dogodilo s oboje nas, i što se kasnije sa mnom dogodilo, a ona je nepomično ležala u svom velikom naslonjaču i mirno me slušala.

Bila je odjevena u kostim za golf, i sjećam se kako sam, gledajući onu njezinu malko izazovno podignutu bradu, njezinu kosu, sličnu jesenskom lišću, njezino lice iste boje kao i rukavice bez prstiju što su joj ležale na koljenima - kako sam, gledajući sve to, pomislio da izgleda kao kakva dobra ilustracija. Kad sam završio, rekla mi je bez ikakva objašnjavanja da je zaručena za drugog. Nisam joj baš vjerovao, iako sam znao da ima nekoliko ljudi koji samo čekaju njen mig pa da je zaprose, ali sam se pretvarao kao da sam iznenađen. Onda sam načas pomislio da griješim, ali sam opet o svemu brzo razmislio i digao se da pođem.

- U svakom slučaju, ti si prvi mene ostavio - rekla je najednom. - Ostavio si me preko telefona. Meni je sada stalo do tebe koliko do lanjskog snijega, ali je ipak sve to bilo nešto novo za me, osjećala sam se neko vrijeme malo smućena.

Rukovali smo se.

- A sjećaš li se - dodala je - onoga našega razgovora o upravljanju automobilom?

- Pa... ne baš potpuno.

- Rekao si tada da je loš šofer siguran samo dotle dok se ne sretne s drugim lošim šoferom. Pa, eto, ja sam naletjela na takvoga drugog lošeg šofera, zar ne? Mislim, naime, da sam bila vrlo lakomisljena kad to nisam odmah primijetila. Pretpostavljala sam da si ti pošten i iskren čovjek. Mislila sam da se potajno ponosiš time.

- Meni je trideset godina - rekoh. - Barem sam pet godina prestar da lažem sam sebi i da onda još to nazivam poštenjem.

Nije odgovorila. A ja se, ljutit, ali još napol zaljubljen u nju i strašno žalostan, okrenuh i odoh.

Jednoga popodneva koncem listopada vidio sam Toma Buchanana na Petoj Aveniji. Išao je preda mnom užurbano, bahato, držeći ponešto raširene ruke, kao spremne da dočekaju svačiji napad, i mičući glavom naglo ovamo-onamo, onako kako mu se kretao pogled. Upravo kad sam usporio korak da ga ne sustignem, on se zaustavio i namršteno se zagledao u izlog draguljarnice. Najednom me ugleda i ispružene ruke pođe k meni.

- Što je, Nick? Zar mi nećeš dati ruku?

- Ne. Ti znaš što mislim o tebi.

- Ti si lud, Nick - odvrati brzo. - Potpuno lud. Ne shvaćam što ti je.

- Tom - upitah ga - što si onoga popodneva rekao Wilsonu?

Zagledao se u me bez riječi i bilo mi je jasno da sam dobro pogodio gdje je Wilson proveo one neustanovljene sate. Već sam se bio okrenuo da odem, kadli on skoči za mnom i zgrabi me za mišicu.

- Rekao sam mu istinu - počeo on. - Pojavio se na našim vratima upravo kad smo se spremali da krenemo na put, a kad sam mu poručio da nas nema kod kuće, pokušao je silom provaliti gore k nama. Bio je tako izbezumljen da bi me bio ubio da mu nisam rekao tko je vlasnik onih kola. Čitavo vrijeme koje je proveo kod nas, držao je stalno ruku na revolveru u džepu... - Najednom prkosno pošutje: - Pa što ako sam mu kazao? Tome se čovjeku moralo tako nešto dogoditi. Bacio je prašinu u oči i tebi i Daisy, ali je bio obična lopuža. Pregazio je Myrtle kao psa, a da nije ni stao.

Ništa mu drugo nisam mogao reći osim da sve to nije istina, ali nisam smio.

- A varaš se ako misliš da i ja nisam pretrpio svoje... slušaj, kad sam otišao da otkažem onaj stan, pa kad sam na komodi vidio onu prokletu kutiju s hranom za pse, sjeo sam i zaplakao kao dijete. Bogami, bilo je strašno...

Nisam mu mogao oprostiti niti ga ikada više zavoljeti, ali sam shvatio da je on sve ono što je učinio smatrao opravdanim. Sve je to bilo tako lakomisleno i bezumno. Tom i Daisy bijahu lakomisleni ljudi

- upropaštavali su ljude i stvari i onda se povlačili u svoje bogatstvo ili u svoju beskrajnu lakomislenost, ili što je god to bilo što ih je povezivalo, ostavljajući drugima da čiste nered koji su napravili.

Pružio sam mu ruku; bilo bi glupo da mu je nisam pružio, jer mi se najednom učinilo da razgovaram s djetetom. Zatim on uđe u draguljarnicu da kupi bisernu ogrlicu - ili možda samo kakvu dugmad za košulju - oslobodivši se zauvijek moje provincijske preosjetljivosti.

Kad sam se spremao na odlazak, Gatsbyeva je kuća još bila nenastanjena - vrt mu je bio obrastao travom kao i moj. Mjesni taksist nije nikad provezao nikoga mimo njegova ulaza a da se ne bi načas zaustavio i pokazao unutra; možda je baš on one nesretne večeri prevezao Daisy i Gatsbya u East Egg, pa je možda o svemu tome stvorio svoju vlastitu priču. Ja je nisam želio čuti, pa sam ga uvijek izbjegavao, kad god sam silazio s vlaka.

Subotnje večeri provodio sam u New Yorku, jer sam se tako živo sjećao onih njegovih blistavih raskošnih zabava da mi se činilo da još čujem kako iz njegova vrta neprestano dopire tiha glazba i smijeh, a njegovim kolnikom prolaze gore-dolje automobili. Jedne sam večeri zaista čuo ondje pravi automobil i vidio kako su mu se farovi zaustavili na ulaznim stubama. Ali nisam istraživao tko je. Vjerojatno je to bio kakav posljednji gost koji se vratio tko zna s kojega kraja svijeta, pa nije znao da je sa zabavom gotovo.

Posljednje večeri, kad sam već bio spremio svoj kovčeg i automobil prodao mjesnom trgovcu mješovite robe, otišao sam prijeko da još jednom pogledam tu golemu, nezgrapnu i nesretnu kuću. Na bijelim stubama isticala se na mjesecini jedna prostačka riječ koju je neki dječak nadrljao komadom opeke, ali sam je ja izbrisao ostrugavši je cipelom s kamena. Zatim sam se uputio dolje na plažu i legao na pijesak.

Većina velikih ljetnikovaca na obali bila je već zatvorena, pa se jedva gdje moglo vidjeti ikakvo svjetlo, osim sjenovitog pokretnog rumenila na nekoj skeli preko Tjesnaca. A kako se mjesec više penjao, tako se nevažne kuće počеше rasplinjavati, dok se preda mnom postepeno ne ukaza slika nekadašnjeg otoka, kakav je nekoć bljesnuo pred očima nizozemskih mornara - kao svježā, zelena gruda novoga svijeta. Njegovo davno nestalo drveće, drveće koje je

moralo napraviti mjesta i Gatsbyevoj kući, svojim je šuštanjem nekoć pogodovalo posljednjim i najvećim ljudskim snovima; mora da je čovjeku, kad je ugledao ovaj kontinent, barem u času prolaznog zanosa zastao dah u grudima, i da je - našavši se posljednji put u povijesti licem u lice s nečim što je odgovaralo snazi njegova divljenja - morao uroniti u estetska razmišljanja koja nije ni shvaćao ni želio.

I dok sam tako sjedio ondje i snatrio o starom, nepoznatom svijetu, pomislio sam kako li je zadivljen morao biti Gatsby kad je prvi put ugledao zeleno svjetlo na kraju Daisynog doka. Bio je prevalio dug put dok nije stigao do ovoga otmjenog travnjaka, i sigurno mu se njegov san učinio tako blizu da je izgledalo gotovo nemoguće da ga ne ostvari. Nije znao da je taj san već bio iza njega, negdje daleko u onoj neizmjernej tami s one strane grada, gdje se pod noćnim nebom nastavljaju mračna polja republike.

Gatsby je vjerovao u zeleno svjetlo, u opojnu budućnost koja iz godine u godinu uzmiče pred nama. Umakla nam je onomad, ali ništa za to - sutra ćemo poletjeti brže, još dalje ispružiti ruke... A jednoga lijepoga jutra...

I jedrimo tako, kao brodovi protiv struje koja nas neprestano zanosi natrag, u prošlost.

IZGUBLJENIK IZ DOBA JAZZA

Od cijele one talentirane ekipe razvikane i prijeporne američke »izgubljene generacije«, koja je svojom frontalnom pobunom protiv viktorijanskog, puritanskog morala uzvitlala toliko prašine u domovini i cijelom svijetu, ni na jednoga se zapravo (osim onih koji su se i stvarno izgubili - još prije negoli su se i afirmirali na književnoj pozornici), atribut »izgubljen« ne može primijeniti s toliko opravdanja koliko na Francisa Scotta Fitzgeralda. Nitko ga od njih (izuzev još možda Harta Cranea) ne zaslužuje u tolikoj mjeri. Jer dok su se ostali pisci te generacije, kao Ernest Hemingway, John Dos Passos, E. E. Cummings, William Faulkner (kojega neki također ubrajaju u nju) i mnogi drugi - koji su u doba kad je Gertrude Stein sažalno izbacila taj atribut možda i izgledali izgubljeni - uskoro sasvim lijepo snašli, a poneki postali i najpoznatiji pisci Amerike i svijeta, pa čak i nobelovci, dotle se Fitzgerald, nakon blistavog ali kratkotrajnog uspjeha, zaista izgubio, pa je sav njegov kasniji život bio neprestano traženje, časovito pronalaženje i ponovno tragično gubljenje sebe...

Iako se, prema tvrdnji Malcolma Cowleya, osobno nikada nije smatrao pripadnikom »izgubljene generacije« - on joj je bio najbolji i najdosljedniji predstavnik. Toliko dosljedan da je živio životom njihovih (i svojih) junaka: zanosio se njihovim idejama i idealima, doživljavao njihova razočaranja i lomove, terevenčio i rasipao talent, novac i snagu poput njih, borio se skupa s njima protiv samoga sebe i onda se ponovo opijao i padao sve dublje. On nije morao svoje likove tražiti oko sebe - nalazio ih je u samome sebi. Zato ga nije teško identificirati ni u jednom od njegovih romana, pa ni u ovome, u liku samoga Gatsbya, koga je jednom nazvao svojim »starijim bratom«. Ne samo to, nego projiciravši svojom umjetničkom imaginacijom sebe u svoga junaka, Fitzgerald ga nakon toga toliko

nasljeđuje u svakodnevnom životu da - kako sam reče jednom - više ne zna za se i svoju ženu jesu li stvarni ljudi ili lica iz kakva njegova romana. On nije morao za se, kao što je istaknuo Alfred Kazin, »stvarati legendu izgubljene generacije ili je primjenjivati u literaturi: odlazak u progonstvo, hodočašće Gertrudi Stein, borbe s bikovima u dalekim krajevima svijeta, pažljivo oblikovanje nezadovoljstva. Legenda je bila njegov vlastiti život«, kojim upravo kao da je bio predestiniran za ulogu koju je odigrao u američkom životu i američkoj književnosti poslije Prvoga svjetskog rata. Zato nitko nije mogao bolje od njega osjetiti niti umio bolje od njega izraziti puls nove generacije što se formirala već za vrijeme Prvoga svjetskog rata i spremala se uskoro glasno stupiti na pozornicu američkog života. A kad je ta generacija stvarno stupila u život i dobila svoj literarni izraz u piscima »izgubljene generacije«, svima je bilo jasno da je Fitzgerald, davno prije negoli je taj naziv (zahvaljujući Flemingwayu) ušao u modu, stvorio njezin prvi roman: *S ove strane raja (This Side of Paradise)*, za koji je sama Gertrude Stein rekla kako je »ta knjiga predstavila publici novu generaciju«.

Doba u kojem se Fitzgerald javio bilo je prijelomno doba Amerike, koje je započelo zapravo još u ratu. Iako je Amerika stupila u rat tek u proljeće 1917, on je izazivao u njoj duboke promjene: ubrzao je ionako snažan industrijski razvoj, doveo u gradove milijune novih ljudi sa sela (među njima i mnoštvo crnaca, čiji će jad uskoro preplaviti zemlju), a druge milijune odveo u vojničke logore i kasnije - pod parolom borbe za Wilsonove »nove slobode« - na europsko ratište. U psihozi rata i predstojećih opasnosti, mladi su ljudi već danas htjeli ugrabiti od života što više mogu (jer tko zna što ih sutra čeka) i pod ustaljenom, krutom glazurom viktorijanskog morala stvarali svoj, novi moral. »Bilo je to doba mladosti i rata«, kaže Fitzgerald u svojoj noveli *Posljednja ljepotica (The Last of the Belles)*, »i nikad se nije toliko ljubilo na sve strane.«

Fitzgeralda je rat zatekao kao studenta Sveučilišta Princeton, kamo je došao iz svog rodnog St. Paula, u Minnesoti, pun literarnih ambicija, koje je okušao, s lijepim uspjehom, još u srednjoj školi i na koledžu. I njega je zahvatilo ratno oduševljenje, pa je poput Faulknera, Hemingwaya, Dos Passosa, Cummingsa, Lawsons, Bromfielda, Edmunda Wilsona i tolikih drugih budućih asova

američke književnosti (tada još nepoznatih mladih ljudi) otišao u vojsku. Ali, za razliku od njih, nije otišao i na frontu, nego u neki vojni logor na jugu Amerike, gdje je doživio svoju fatalnu ljubav (koja će ga pratiti čitav život) sa Zeldom Sayre, čija obitelj nije htjela čuti za brak dok se »mladić ne osamostali«. Tu je Fitzgerald nastavio pisati svoj roman (koji je započeo još na sveučilištu) o Amoryu Blaineu (kojega je kasnije nazvao »svojim mlađim bratom«), a u čijem je liku dao sebe i svoju generaciju, njezina životna shvaćanja, težnje i probleme.

Kad je svršio rat, i kad se, nakon prvih zanosa pobjednika, uvidjelo da od velikih parola »nove slobode«, bratstva i »novog života« nije ostalo ništa, nastupilo je - razočaranje, koje se još samo povećalo nastojanjem vladajućih krugova da život šapnu u stare okvire. Pomoću vojske i policije mogli su, doduše, razbijati radničke štrajkove što su 1919. potresali zemlju i pomoću Palmerovih racija očistiti zemlju od »boljševičke kuge«, ali život mladeži, koji se onako razlio u širinu, više nisu mogli vratiti u staro korito puritanizma.

Mlada, »razočarana« generacija nastavila je svojim putem, neovisnim od stare generacije. »Nova generacija je«, prema Fitzgeraldovim riječima u romanu *S ove strane raja*, »našla sve bogove mrtve, sve ratove dovojevane, sve vjere u čovjeku potresene.« Nikada između dva američka naraštaja nije bio pukao tolik jaz kao između onog predratnog i novog, ratnog i poratnog, koji je, prema riječima F. L. Allena, izveo pravu revoluciju u manirama i moralu.

Fitzgerald se vratio iz vojske s gotovim romanom, ali mu ga je nakladnik odbio. Nije mogao naći ni odgovarajuće namještenje, a onda je kao kruna poraza došlo razvrgavanje zaruka sa Zeldine strane. Kažu da je nekoliko tjedana bančio po New Yorku opijajući se do besvijesti, dok nije potrošio i zadnji uzajmljeni novac, a onda se vratio kući u St. Paul i grozničavo se bacio na prerađivanje romana. Sada ga je nakladnik prihvatio i roman se pod nazivom *S ove strane raja* pojavio u proljeće 1920. - u pravi čas da postane glasnogovornik mlade generacije, koja ga je zanosno dočekala, prepoznavši u Amoryu sebe, u njegovim težnjama svoje težnje, u njegovim razočaranjima svoja razočaranja.

Roman je doživio golem uspjeh i donio Fitzgeraldu (kao nekoć Byronu - u njemu uopće ima nešto bajronovsko) preko noći slavu i novac i - Zeldu. Još veći uspjeh su mu donijele novele, jer je on, kao malo koji pisac, znao naslutiti teme dana i, kako sam reče, »govoriti ljudima da osjeća isto što i oni«. A teme dana bile su neobrađene teme novoga shvaćanja, koje je prihvatila »deziluzionirana« mlada generacija. Oslobođena svih životnih iluzija, ona je sada grabila život kako je znala i umjela: u raspojasanim zabavama i plesovima, uz zvukove jazza, čiji su tonovi tako odgovarali njezinom raspoloženju, u pijankama po »speakeasyama«, tajnim točionicama alkohola što su stale cvjetati u doba prohibicije, u ljubavnim avanturama nad kojima su se skandalizirale starije generacije, u beskrajnim diskusijama o libidu, psihoanalizi i Freudu (koji je u to doba upravo prodirao u SAD). O svemu tome Fitzgerald je pisao otvoreno, hrabro, pošteno. Njegove novele i romani postali su priručnici mladih: djevojke su stale skraćivati kosu poput njegove Bernice i oponašale njegove »flappers«, a muškarci Amorya Blainea i Anthonya Patcha iz njegovih prvih romana. Tako je Fitzgerald ne samo izražavao jedan novi svijet koji je upravo nastajao u Americi nego ga i sam pomagao stvarati - svijet koji je oduševljavao mlade.

No, izgleda da se tim svijetom najviše zanosio on sam. On i Zelda. Bacili su se naglavce u njegove zamamljive valove, opijajući se svojom mladošću, ljubavlju, uspjesima i alkoholom. »Ponašao se«, piše Arthur Mizener u Fitzgeraldovoj biografiji *Far Side of Paradise*, »kao dijete u slastičarnici, časteći se svim raskošima New Yorka.« Ali je i radio, često prekomjerno, prenaporno, sipajući svoje novele kao iz rukava, rasipajući sebe, svoj talent i energiju između rada i orgija. Jer rad mu je omogućavao orgijanje, a ono mu je opet davalo motive za nova djela, čiji su mu prihodi opet osiguravali nove orgije. Njemu i Zeldi. I tako je to išlo kao u kakvom bezglavom začaranom krugu - začaranom i zastrašujućem. I on sam kao da je na momente, barem dok je pisao, osjetio drhtaj jeze pred ponorima što prijete njegovim likovima, dakle njemu. Otuda u njima često moralizatorska nota: kao da se htio uzdići nad to, odvojiti se od toga života. Ali nije mogao jer bi izgubio tlo pod nogama, svoje teme. Ne bi bio Fitzgerald. »Činilo se«, kako kaže njegov prijatelj i pisac njegove romansirane biografije Budd Schulberg, »kao da je pred sobom

uvijek držao zrcalo budućnosti, s kojeg je čitao njezine zloslutne znakove, ali ga je onda odbacivao da se može vratiti plesu.«

Iste godine kad mu je izišao prvi roman izišla mu je i zbirka pripovijedaka *Flappers and Philosophers (Moderne djevojke i filozofi)* za kojom se redaju: nova zbirka novela *Tales of the Jazz Age (Priče iz doba jazza)*, novi roman *The Beautiful and Damned (Lijepi i prokleti)*, i igrokaz *From President to Postman (Od predsjednika do poštara)*, od kojih su mu prve dvije utvrdile slavu i donijele cijelo bogatstvo. »Još ću se obogatiti«, uskliknuo je 1921. razdragano svome književnom agentu. A oduvijek je težio za tim. Ne možda za bogatstvom radi bogatstva, nego za bogatstvom kao sredstvom koje će mu omogućiti ostvarenje svih životnih radosti. I njemu, i Zeldi, i svima oko njega.

Međutim, njegov način života nije mu dopuštao da smireno stvara. Uza sve visoke honorare koje je dobivao, jedva je pokrivao svoje ogromne izdatke. A ponekad i nije, kao ono kad je na Long Islandu priređivao prave getsbijevske zabave, koje su ga zakopale u dugove. Iz njih se izvlačio prekomjernim radom, pišući istovremeno *Velikog Gatsbya* i mnoštvo novela (katkada po jednu na noć). *Veliki Gatsby*, koji je izišao 1925. godine, predstavljao je novi, veliki, najveći Fitzgeraldov uspjeh, vrhunac njegova književnog stvaralaštva, koji bi kasnije jedino bio premašio *Posljednji magnat*, da ga je uspio završiti.

Veliki Gatsby bio je Fitzgeraldov vrhunac u svakom pogledu. Iza njega slijedi stagnacija, pa - pad. Ne možda toliko pad u smislu umjetničkog stvaranja - naprotiv, neke novele koje je nakon toga napisao spadaju među njegova najbolja djela (kao *The Rich Boy*, *Babylon Revisited*, *Crazy Sunday* i dr.) - koliko u smislu gubljenja popularnosti. Istina, i iduća knjiga pripovijedaka *All the Sad Young Men (Svi tužni mladići)*, koja je izišla 1926, još uvijek predstavlja uspjeh, i to velik uspjeh, ali ni izdaleka onakav kao što je bio slučaj s njegovim ranijim knjigama. Nešto se počelo mijenjati u američkom životu pa i u literarnom ukusu američke čitalačke publike. Amerika je punim jedrima plovila u fazu svog najvećeg i najburnijeg prosperiteta, najbržeg bogaćenja, najvratolomnijih spekulacija, ali i najcrnjeg reketarstva i gangsterizma. Spekulacija zemljom (Florida, Kalifornija) uzela je neviđene razmjere, burzovna spekulacija još

veće, a po ulicama Chicaga, New Yorka i Detroita vodi se pravi građanski rat između gangsterskih bandi, kao i između njih i policije. Svijet se pita: kamo sve to vodi? Razočaranje se produbljuje: poprima oblike oštrog cinizma, pa i aktivnog protesta. Fitzgeraldovi romantični, pomalo sentimentalni »tužni mladići« postaju *démodés*. Na pozornicu stupaju *tough guys* Ernesta Hemingwaya, koji je u Parizu već postigao prve uspjehe među američkim literarnim emigrantima, i sada mahom osvaja Ameriku.

Buran, neobuzdan život, praćen napetim radom, zamorio je Fitzgeralda, pa 1925. sa Zeldom odlazi u Europu da se odmori, osvježe, a on možda i zato da se barem naknadno ovije, tada tako popularnom, aureolom *exilea*. U Parizu posjećuju salon Gertrude Stein, gdje se susreće s raznim američkim emigrantima, među ostalim i s Hemingwayem, koji postaje Fitzgeraldova »umjetnička savjest«. No, Europa im nije dala ništa, niti im je mogla dati. Jer i tu nastavljaju svojim ranijim životom: i dalje banče i piju. On, naravno, i piše, ali osjeća: ne više onim intenzitetom. I što je najgore: knjige mu nailaze na sve slabiji prijem. Istina, časopisi mu objavljuju sve što im pošalje, ali kritika je sve škrtija, sve indiferentnije prelazi preko njih. Dojučerašnji ljubimac publike i kritike osjeća kako se osamljuje. Naslućuje da se pred njim rastvorio ponor zaborava koji prijeti da ga proguta, pa pokušava sve da se spasi: čas još dubljim uranjanjem u alkohol, čas bijegom u se, traženjem novih tema iz dječaćkih dana, pa čak i novih područja (film). K svemu tome dolazi naglo pogoršanje Zeldinog zdravlja i, napokon, njezin prvi nervnislom (1930) i neslavan povratak u Ameriku.

U međuvremenu je i Amerika doživjela slom. »Velika pijanka« svršila je katastrofalnim krahom i krizom koja je opustošila zemlju: bezbrojne tvornice, banke i trgovine su zatvorene, milijuni nezaposlenih lutaju ulicama ili se okupljaju oko pučkih *soupline* kuhinja. Pred američkom se književnošću pojavljuju u svoj svojoj oštirini novi problemi u koje mora zadrijeti. Nastupa razdoblje socijalne književnosti u kojoj Fitzgerald sa svojom tematikom izgleda sasvim nesuvremen, zastario. Ipak, bori se, ne da se. Bori se, kako kaže Mizener, da »spasi Zeldu i samoga sebe«. Mora da je to bilo jezovito kada, već i sam nagrizen bolešću, živi između polulude žene i alkohola i radi, radi, mučen besanicom, izjedan sumnjama u

vrijednost svoga rada. Godine 1934. izišao mu je novi roman *Tender Is the Night (Blaga je noć)*, ali je u poplavi tada dominantne »socijalne literature« ostao gotovo nezapažen. Malo je bolje sreće bio s novom zbirkom novela *Taps at Reveille (Povečerje u zoru)* koja je izišla iduće godine. Bila mu je to ujedno posljednja knjiga objavljena za života. Jer, te je godine nastupila reakcija: doživio je težak nervni slom, i gotovo dvije godine neprekidno lebdi na rubu totalne propasti. Ali, što je karakteristično za nj, koji je sve svoje motive tražio u sebi i svome životu, i u tim svojim krizama nalazi književne teme. Još u bolesti objavljuje niz eseja o tome, i to s takvom iskrenošću da mnogi naprosto sumnjaju da ih ne piše iz egzibicionizma: bolesne želje zaboravljene veličine da svrati pozornost javnosti na se. Poslije njegove smrti izišli su ti eseji s raznim drugim bilješkama i pismima u posebnoj knjizi, nazvanoj po jednom od tih eseja: *The Crack-Up*.

Sredinom 1937, oporavivši se nakon bolesti, Fitzgerald je otišao u Hollywood, gdje se zaposlio kao pisac scenarija, ali se i dalje bavi i novelistikom. Neko vrijeme izgleda kao »drugi čovjek«. Ne pije, odnosno pije umjereno. Ali ga alkohol ne pušta. Stalno ga prati i vreba na nj, i čim popusti malo u svojoj budnosti, hvata ga, kao na fatalnom avionskom putu za Darthmouth, kamo ga šalju da piše scenarij za film o zimskom karnevalu, ili opet na putovanju sa Zeldom u Havanu, gdje ponovo banče i piju kao u mladim danima. I tako to ide do samoga svršetka, koji se približava vrtoglavom brzinom: sad on pobjeđuje alkohol, sad alkohol njega. No, zna se čija je posljednja runda. I kao da u toj posljednjoj rundi želi nadoknadi bar nešto od onoga što je propustio u životu, Fitzgerald se posljednje godine baca grozničavo na rad: izbacuje novele jednu za drugom i piše novi roman, ovaj put o filmskoj industriji - *Posljednji magnat (The Last Tycoon)*. U njemu se Fitzgeraldov talent rasplamsao svom snagom, kao plamen svijeće kad dogorijeva. Dao je svoje ne samo najzrelije nego i umjetnički najbolje djelo, koje, iako nesvršeno, smatraju najboljim romanom o Hollywoodu. Pisao ga je grčevito, boreći se za svaki dan, za svaku minutu, da ga dovrši prije neminovnog finala. Nije uspio. Dobio je najprije jedan, pa malo zatim drugi srčani udar. Umro je 21. prosinca 1940.... A da tragedija

Fitzgeraldovih bude kompletna - nekoliko godina kasnije, Zelda je izgorjela u duševnoj bolnici za vrijeme požara.

Njegova je smrt prošla prilično neprimijećeno. Drugi svjetski rat već je bio počeo i ratna se sjena nadvijala i nad Amerikom, koja je bila zauzeta pripremama za svaku eventualnost. Mlađi ljudi nisu ni znali za Fitzgeralda, jer je već odavno bio zaboravljen kao pisac. Starija i srednja generacija sjećala ga se sažalno kao briljantnog mladića koji je obećavao tako mnogo, ali koji se izgubio, rasuvši talent i energiju u dalekim danima »velike pijanke«. Tek nakon Drugoga svjetskog rata, kad je nova američka omladina proživljavala svoju »deziluziju«, posegnula je ponovo za njegovim djelima. Književna povijest i kritika preispitale su njegovo djelo i dale mu mjesto koje mu bez sumnje pripada: mjesto izrazitog predstavnika američke književnosti poslije Prvoga svjetskog rata i jednog od istaknutih graditelja moderne američke proze.

Napomene

[1](#) Fitzgerald je sam napisao ovaj moto potpisavši ga imenom lika iz svog romana *S ovu stranu raja* (1920). - *Prev.*

2 Dio SAD-a uz Atlantsku obalu (obično se misli njezin sjeverni dio, i to najčešće New York i okolicu). - *Prev.*

[3](#) Joe Frisco (1889-1958), poznati američki plesač. - *Prev.*

[4](#) David Belasco (1853-1931), glasoviti američki kazališni producent. - *Prev.*

5 Kedi (*caddy*) - posluživač kod golfa. - *Prev.*

[6](#) Organizacija ratnih veterana, vrlo utjecajna u Americi. - *Prev.*

[7](#) Piće od viskija i sode. - *Prev.*

[8](#) Stihovi pjesme *The Sheik of Araby* iz filma *Šejk* (1921.) u kojem je glumio Rudolf Valentino.

[9](#) *Dvorac Rackrent* (1801), gotički roman engleske spisateljice Marie Edgeworth. - *Prev.*

[10](#) Popularna pjesma iz mjuzikla *Mary* (1920).

[11](#) Stihovi pjesme *Ain't We Got Fun* iz vodvilja *Satires of 1920*.

[12](#) Za vrijeme prohibicije širile su se glasine da se alkohol doprema podzemnim cjevovodom iz Kanade. - *Prev.*

[13](#) Ljubavnica Luja XIV. - *Prev.*

[14](#) Prema Trimalhionu, liku iz Petronijeva *Satirikona*, koji je priređivao raskošne gozbe. - *Prev.*

[15](#) Piće od džina, limunova soka i sode. - *Prev.*

[16](#) Piće od viskija i vode, začinjeno metvicom. - *Prev.*

[17](#) Park na Oahu, havajskom otoku sjeverno od Honolulua. - *Prev.*

[18](#) Planinski vrh na otoku Oahu. - *Prev.*

[19](#) Jedan od nekadašnjih kraljeva željeznice u Americi. - *Prev.*